

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra humanitních věd



Diplomová práce

Nezaměstnanost jako sociální problém

Bc. Pavel Zdražila

© 2017 ČZU v Praze

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Bc. Pavel Zdražila

Veřejná správa a regionální rozvoj

Název práce

Nezaměstnanost jako sociální problém

Název anglicky

Unemployment as a Social Problem

Cíle práce

Cílem práce je postihnout překážky v přístupu k zaměstnání osob žijících v sociálně vyloučených lokalitách na území města Ostravy. Na základě dat získaných v empirické části budou formulovány hlavní problémy bránící těmto osobám ve vstupu na trh práce.

Metodika

Metodika:

1. Teoretická část práce je založena na popisu problematiky, formulaci daného problému a teoretických poznatků, které se k němu vztahují.

Empirická část bude zaměřena na analýzu sociálně vyloučených lokalit a formulaci překážek, které jejich obyvatelům brání ve vstupu na trh práce.

2. Harmonogram práce:

Březen 2016 – specifikace metodiky, stručný obsah teoretické části práce

Srpen 2016 – zpracování teoretické části DP (úvod, popis metodiky, literární rešerše), harmonogram terénního šetření

Říjen 2016 – vlastní terénní šetření

Prosinec 2016 – zpracování a odevzdání empirické části v první verzi

Březen 2017 – odevzdání kompletní DP se zpracovanými připomínkami

Doporučený rozsah práce

60 – 80 stran

Klíčová slova

bydlení, nepojistné sociální dávky, nezaměstnanost, sociální problémy, sociálně vyloučená lokalita, trh práce

Doporučené zdroje informací

ČADA, Karel. Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR [online]. 1. Praha: GAC, 2015. Dostupné také z: <http://www.gac.cz/cz/nase-prace/vystupy-ke-stazeni/>

MAREŠ, Petr. Faktory sociálního vyloučení. Praha: VÚPSV, výzkumné centrum Brno, 2006. ISBN 80-87007-15-8

MAREŠ, Petr. Nezaměstnanost jako sociální problém. Vyd. 3., upr. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-86429-08-3.

SIROVÁTKA, T., et al. Problémy trhu práce: Souhrnná zpráva z výzkumné studie provedené v rámci programu "Moderní společnost". 2003. Brno a Praha : 2003

VYHLÍDAL, Jiří a Petr MAREŠ. Mění se rizika a šance na trhu práce: analýza postavení a šancí vybraných rizikových skupin na trhu práce. 1. vyd. Praha: VÚPSV, výzkumné centrum Brno, 2006. ISBN 80-87007-07-7.

Předběžný termín obhajoby

2017/18 ZS – PEF (únor 2018)

Vedoucí práce

prof. PhDr. Ing. Věra Majerová, CSc.

Garantující pracoviště

Katedra humanitních věd

Elektronicky schváleno dne 26. 10. 2017

prof. PhDr. Michal Lošťák, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 1. 11. 2017

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 03. 11. 2017

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci "Nezaměstnanost jako sociální problém" jsem vypracoval samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autor uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Ostravě dne 17.11.2017

Bc. Pavel Zdražila

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval vedoucí práce prof. PhDr. Ing. Věře Majerové, CSc. za cenné rady, připomínky a pomoc při zpracování diplomové práce. Děkuji také zaměstnancům Úřadu práce České republiky, Statutárního města Ostravy a Agentury pro sociální začleňování za jejich ochotu ke spolupráci při získávání dat a informací.

Nezaměstnanost jako sociální problém

Abstrakt

Diplomová práce se věnuje některým důsledkům nezaměstnanosti v Moravskoslezském kraji, konkrétně problematice nezaměstnanosti v sociálně vyloučených lokalitách na území města Ostravy. Přes sestupnou tendenci podílu nezaměstnaných osob v Moravskoslezském kraji a zvýšení počtu volných pracovních míst dochází k prohlubování některých sociálních problémů spojených s nezaměstnaností (zejména dlouhodobou). Mezi tyto problémy patří také vznik a rozšiřování sociálně vyloučených lokalit a důsledky, které jejich výskyt přináší nejen na úrovni jedinců, kteří je obývají, ale také na úrovni společenské a ekonomické.

Přes dlouhodobé snahy o nalezení systémových nástrojů, které by přispěly k jejich separaci a integritě obyvatel sociálně vyloučených lokalit do majoritní společnosti, se tyto jeví jako nedostatečné a neefektivní.

Cílem práce je popsat problémy v konkrétním regionu (městě) spojené se sociálním vyloučením, kvantifikovat relevantní údaje a definovat hlavní překážky obyvatel sociálně vyloučených lokalit pro vstup na trh práce.

Klíčová slova: bydlení, nepojistné sociální dávky, nezaměstnanost, sociální problémy, sociálně vyloučená lokalita, trh práce, úřad práce.

Unemployment as a social problem

Abstract

The thesis deals with some of the consequences of unemployment in the Moravian-Silesian Region, namely the issue of unemployment in socially excluded localities in the city of Ostrava. Despite the downward trend in the proportion of unemployed people in the Moravian-Silesian Region and the increase in the number of vacancies, some social problems related to unemployment (especially long-term) are worsening. These issues also include the emergence and widening of socially excluded localities and the consequences their occurrence has not only at the level of the individuals who inhabit them but also at the social and economic level.

In spite of long-term efforts to find systemic tools that would contribute to their separation and the integrity of the population of socially excluded localities in the majority society, these appear to be inadequate and inefficient.

The aim of the thesis is to describe problems in a particular region (city) connected with social exclusion, to quantify the relevant data and to define the main obstacles of inhabitants of socially excluded localities for entering the labor market.

Keywords: housing, non-insurance social benefits, unemployment, social problems, socially excluded site, job market, labour office

Obsah

1 Úvod.....	11
2 Cíl práce a metodika	13
2.1 Cíl práce	13
2.2 Metodika	13
3 Teoretická východiska	15
3.1 Vymezení pojmu nezaměstnanost.....	15
3.2 Typy nezaměstnanosti a její měření	16
3.2.1 Dlouhodobá nezaměstnanost	17
3.2.2 Měření nezaměstnanosti	18
3.3 Rizikové skupiny ohrožené nezaměstnaností.....	18
3.4 Důsledky nezaměstnanosti	20
3.4.1 Ekonomické důsledky	20
3.4.2 Sociální důsledky	21
3.4.3 Důsledky na úrovni zdraví a subjektivního prožívání	22
3.5 Strategie řešení nezaměstnanosti na úrovni jedince.....	24
3.6 Veřejné služby zaměstnanosti v České republice	25
3.6.1 Státní politika zaměstnanosti	26
3.6.2 Pasivní politika zaměstnanosti.....	27
3.6.3 Aktivní politika zaměstnanosti	27
3.6.4 Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky.....	28
3.6.5 Úřad práce České republiky.....	29
3.6.6 Sociální služby.....	30
3.7 Koncept sociální exkluze	33
3.7.1 Sociální vyloučení a skupiny ohrožené sociálním vyloučením	34
3.7.2 Důsledky sociálního vyloučení	35
3.7.3 Prostorové vyloučení	37
3.7.4 Sociálně vyloučená lokalita	38
3.7.5 Vztah bydlení k sociálnímu vyloučení.....	40
4 Vlastní práce	44
4.1 Vývoj nezaměstnanosti v České republice.....	44
4.1.1 Podíl nezaměstnaných osob	45
4.1.2 Volná pracovní místa	47
4.1.3 Struktura uchazečů o zaměstnání.....	48
4.2 Nezaměstnanost v Moravskoslezském kraji	50
4.2.1 Podíl nezaměstnaných osob	51

4.2.2	Volná pracovní místa	53
4.2.3	Struktura uchazečů o zaměstnání.....	55
4.3	Nezaměstnanost v Ostravě	58
4.3.1	Podíl nezaměstnaných osob	58
4.3.2	Volná pracovní místa	61
4.3.3	Struktura uchazečů o zaměstnání.....	63
4.4	Územní vymezení města Ostravy.....	66
4.4.1	Sociálně vyloučené lokality na území města Ostravy	68
4.4.2	Ubytovny na území města Ostravy	70
4.4.3	Podíl nezaměstnaných v sociálně vyloučených lokalitách	72
4.4.4	Objektivní překážky sociálně vyloučených pro vstup na trh práce	75
4.4.5	Aktuální přístupy k řešení dlouhodobé nezaměstnanosti	77
5	Výsledky a diskuse	80
5.1	Počet sociálně vyloučených lokalit v Ostravě.....	80
5.2	Podíl nezaměstnaných v sociálně vyloučených lokalitách.....	81
5.3	Překážky sociálně vyloučených ve vstupu na trh práce	82
5.4	Přístup k řešení dlouhodobé nezaměstnanosti.....	83
6	Závěr.....	85
7	Seznam použitých zdrojů	87
8	Přílohy	90

Seznam obrázků

Odkazovaný seznam obrázků

- Obrázek č. 1 Přehled míry nezaměstnanosti států EU v květnu 2017
- Obrázek č. 2 Podíl nezaměstnaných osob, počet uchazečů o zaměstnání a volných pracovních míst v jednotlivých okresech Moravskoslezského kraje
- Obrázek č. 3 Podíl nezaměstnaných osob v okrese Ostrava podle jednotlivých obcí a městských obvodů k 31. 12.2016
- Obrázek č. 4 Městské obvody města Ostravy
- Obrázek č. 5 Mapa sociálně vyloučených lokalit v Ostravě
- Obrázek č. 6 Mapa ubytoven v Ostravě

Seznam tabulek a grafů

Odkazovaný seznam tabulek

- Tabulka č. 1 Podíl nezaměstnaných osob podle krajů (%)

Tabulka č. 2 Počet uchazečů o zaměstnání a podíl nezaměstnaných osob v okrese Ostrava podle jednotlivých obcí a městských obvodů k 31. 12.2016

Tabulka č. 3 Podíl nezaměstnaných osob v sociálně vyloučených lokalitách

Tabulka č. 4 Podíl nezaměstnaných osob v sociálně vyloučených lokalitách a ubytovnách

Odkazovaný seznam grafů

Graf č. 1 Podíl nezaměstnaných osob a míra nezaměstnanosti v ČR (%)

Graf č. 2 Vývoj počtu volných pracovních míst a uchazečů o zaměstnání

Graf č. 3 Vývoj počtu uchazečů o zaměstnání na jedno volné pracovní místo

Graf č. 4 Vzdělanostní struktura uchazečů o zaměstnání v ČR (%)

Graf č. 5 Průměrná délka evidence uchazečů o zaměstnání

Graf č. 6 Vývoj podílu nezaměstnaných osob v ČR (podle krajů)

Graf č. 7 Vývoj počtu evidovaných uchazečů o zaměstnání a volných pracovních míst v Moravskoslezském kraji

Graf č. 8 Vývoj počtu evidovaných uchazečů o zaměstnání připadajících na jedno volné pracovní místo v České republice a v Moravskoslezském kraji

Graf č. 9 Průměrná délka evidence uchazečů o zaměstnání v Moravskoslezském kraji

Graf č. 10 Délka evidované nezaměstnanosti v Moravskoslezském kraji (%)

Graf č. 11 Vzdělanostní struktura uchazečů o zaměstnání v Moravskoslezském kraji

Graf č. 12 Porovnání vývoje podílu nezaměstnaných osob (%)

Graf č. 13 Vývoj počtu evidovaných uchazečů o zaměstnání a volných pracovních míst na území města Ostravy

Graf č. 14 Vývoj počtu evidovaných uchazečů o zaměstnání připadajících na jedno volné pracovní místo v České republice, Moravskoslezském kraji a v Ostravě

Graf č. 15 Průměrná délka evidence uchazečů o zaměstnání v Ostravě

Graf č. 16 Délka evidované nezaměstnanosti v Ostravě (%)

Graf č. 17 Vzdělanostní struktura uchazečů o zaměstnání v Ostravě

1 Úvod

Ve své diplomové práci se věnuji důsledkům nezaměstnanosti v Moravskoslezském kraji, konkrétně problematice nezaměstnanosti v sociálně vyloučených lokalitách na území města Ostravy.

V mezinárodním srovnání má Česká republika nadále nejvyšší míru nezaměstnanosti v Evropské unii, přičemž absolutní počty lidí bez práce jsou nejvyšší od roku 2008, tedy od doby, kdy se projevila i na české ekonomice světová ekonomická krize. Přes sestupnou tendenci podílu nezaměstnaných osob v Moravskoslezském kraji a zvýšení počtu volných pracovních míst, lze vyzorovat prohlubování některých sociálních problémů spojených s nezaměstnaností, primárně s její dlouhodobou formou. Dlouhodobá nezaměstnanost obecně doprovází zejména regiony, kde proběhly výrazné restrukturalizační procesy nebo i nadále v nějaké formě probíhají. Mezi tyto regiony patří kraje Ústecký a Moravskoslezský, v nichž podíl dlouhodobě nezaměstnaných uchazečů o zaměstnání převyšuje celostátní průměr. Mezi problémy těchto regionů, mimo jiné, patří také problematika sociálně vyloučených lokalit a důsledky, které jejich výskyt přináší nejen na úrovni jedinců, kteří je obývají, ale také na úrovni společenské a ekonomické.

Existenci sociálně vyloučených lokalit lze na území města Ostravy sledovat již od přelomu 90. let 20. století. Za průvodní jevy sociálního vyloučení bývají označovány nejen dlouhodobá nezaměstnanost, způsob života závislý na sociálních dávkách a alternativní způsoby obživy, ale také procesy residenční segregace jedinců nebo celých sociálních skupin a zvýšený výskyt celé škály sociálně patologických jevů. V konečném důsledku pak osoby žijících v sociálně vyloučených lokalitách mohou mít nízké šance svého návratu na otevřený pracovní trh, což může vést pouze k prohlubování výše uvedených jevů.

Přes dlouhodobé snahy o nalezení systémových nástrojů, které by přispěly k separaci sociálně vyloučených lokalit a integritě jejich obyvatel do majoritní společnosti, se tyto mohou jevit jako nedostatečné a neefektivní. Z tohoto důvodu vnímám vybrané téma jako problém, kterému je vhodné věnovat pozornost, a to i z pohledu autora, jako obyvatele žijícího ve městě Ostrava, které nadále patří mezi města s nejvyšší nezaměstnaností i se zvýšeným počtem sociálně vyloučených lokalit.

Z důvodu přehlednosti je práce členěna do šesti, navzájem logicky propojených kapitol, přičemž každá je dále členěna na jednotlivé podkapitoly. Ve druhé kapitole jsou konkretizovány cíle diplomové práce, vysloveny jednotlivé hypotézy a popsána metoda

zkoumání zvolené problematiky. Třetí kapitola je věnována teoretickým poznatkům v oblasti nezaměstnanosti, jejímu vývoji, rizikovým skupinám, které jsou nezaměstnaností nejvíce ohroženy, což umožní snadnější vhled do problematiky sociálních problémů, které nezaměstnanost doprovázejí. Dále jsou zde objasněny pojmy vztahující se k sociálnímu vyloučení nebo prostorové segregaci sociálně vyloučených, jako jedněm ze závažných důsledků nezaměstnanosti. V rámci čtvrté kapitoly budou potvrzeny či vyvráceny vyslovené hypotézy, a to na základě získaných teoretických znalostí. Budou zde, mimo jiné, analyzovány získané informace a data o sociálně vyloučených lokalitách na území města Ostravy, zejména ve vztahu k počtu jejich obyvatel a zejména překážkám, jež jim brání ve vstupu na otevřený trh práce.

Předposlední, pátá, kapitola, obsahuje konkrétní výstupy, dílčí závěry a diskusi o předpokladech vzešlých z teoretické části práce. Závěr práce, resp. její šestá kapitola shrnuje poznatky získané v praktické části práce a rekapituluje, zda bylo dosaženo stanovených cílů diplomové práce.

2 Cíl práce a metodika

2.1 Cíl práce

Práce si neklade za cíl nalézt komplexní řešení problematiky dlouhodobé nezaměstnanosti v sociálně vyloučených lokalitách, což s ohledem na její povahu, složitost a rozsah, není dosti dobře možné ani reálné. Cílem práce je analyzovat sociálně vyloučené lokality na území města Ostravy, zejména ve vztahu k počtu nezaměstnaných, kteří v těchto lokalitách žijí, popsat a zhodnotit překážky, které obyvatelům sociálně vyloučených lokalit nejčastěji brání ve vstupu na trh práce, resp. překážky, které jsou nejčastější příčinou jejich nezaměstnanosti.

Dílčím cílem práce je analýza stávajících priorit a cílů v oblasti řešení dlouhodobé zaměstnanosti osob s kumulovanými překážkami při vstupu na trh práce a posouzení jejich dopadů na obyvatele sociálně vyloučených lokalit.

Ve vztahu ke stanoveným cílům diplomové práce byly stanoveny tyto čtyři konkrétní hypotézy:

1. Na území města Ostravy dochází ke zvyšování počtu sociálně vyloučených lokalit.
2. Podíl nezaměstnaných osob v sociálně vyloučených lokalitách tvoří více než 50% jejich obyvatel.
3. Zásadní překážkou sociálně vyloučených osob pro vstup na trh práce je prostorové a ekonomické vyloučení.
4. Aktuální přístupy k řešení problematiky dlouhodobé nezaměstnanosti jsou svým zacílením a rozsahem dostačující.

2.2 Metodika

K dosažení stanovených cílů bylo nezbytné důkladně prostudovat odbornou literaturu. Nad to byly prostudovány a analyzovány sekundární zdroje dat z již existujících materiálů a relevantních sociologických výzkumů, které byly v této oblasti realizovány (nejen na území města Ostravy), zejména pro účely zmapování sociálně vyloučených lokalit a jejich rozmístění. Informace byly dále doplněny o statistická data získaná z informačních systémů Úřadu práce České republiky, statistických údajů zveřejňovaným Českým statistickým úřadem a Magistrátem města Ostravy. Takto získaná data byla, mimo

jiné, použita k určení podílu nezaměstnaných v sociálně vyloučených lokalitách a k jejich zpracování formou grafů a tabulek.

K vlastnímu výzkumu byla využita kvantitativní statistická metoda, tj. sběr dat, jejich analýza a vyhodnocení. Na základě vyhodnocení informací a dat byly následně interpretovány výsledky šetření ve vazbě k stanovenému cíli a za účelem potvrzení či vyvrácení vyslovených hypotéz.

3 Teoretická východiska

3.1 Vymezení pojmu nezaměstnanost

Nezaměstnanost se v České republice vyskytuje ve větší či menší míře již od poloviny 90. let, a protože není rozložena rovnoměrně, postihuje některé oblasti více než jiné.¹ Podle Mezinárodního organizace práce (IOL) jsou za nezaměstnané považovány osoby od 15 let věku, které musí kumulativně splňovat tři základní podmínky. Prvou je, že tato osoba není zaměstnána. Druhou podmínkou je předpoklad, že si tato osoba aktivně zaměstnání hledá. Současně musí být připravena k bezprostřednímu nástupu do zaměstnání, což představuje třetí podmínku. Toto vymezení má svá úskalí, protože snaha najít si zaměstnání může mít pouze demonstrativní charakter. Lze pak přijmout i tvrzení, že nezaměstnaný není ten, kdo nemá práci, ale člověk, který nemá placené zaměstnání, tedy práci na smluvním základě za mzdu.²

Nezaměstnanost je přirozeným jevem a znakem svobodné společnosti založené na tržním hospodářství a demokracii. Nezaměstnanost, nestává-li se masovou, není považována za vážný ekonomický problém. V opačném případě se stává významnou pro jednotlivce, kteří práci ztratí, ale i pro celou společnost a její státní a politické instituce. Z pohledu tržní ekonomiky je nezaměstnanost spojena s existencí trhu práce. Představuje důsledek a současně projev rovnováhy mezi poptávkou a nabídkou na tomto trhu. Masová nezaměstnanost, tedy stav, kdy nezaměstnanost zasahuje značný počet ekonomicky aktivního obyvatelstva (obvykle hranice od 10-20%), je potom nerovnováhou způsobenou takovou změnou v poptávce či nabídce pracovní síly, která vytvoří na trhu práce masovou převahu na straně její nabídky. V současnosti se masová nezaměstnanost stala obvyklou součástí života většiny průmyslových zemí.³

Ekonomové si kladou otázku, zda je vůbec možný návrat k plné zaměstnanosti, která je většinou chápána jako stav, kdy ten, kdo chce pracovat a přijmout přitom nabízenou mzdu, zaměstnání vždycky najde. Za míru plné zaměstnanosti je pak považována přibližně 2-6% úroveň nezaměstnanosti. Názory ekonomů se různí podle toho, který z pohledů na nezaměstnanost zastávají. Liberálové tvrdí, že masová nezaměstnanost je jen přechodným

¹ MAREŠ, P. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. 2002, s. 70-72.

² Tamtéž, s. 16.

³ Tamtéž, s. 10-12.

jevem, který vyřeší spontánní ekonomická adaptace. Zastánci Keynesiánské teorie zastávají názor, že se nemůže plná zaměstnanost ustavit na trhu práce sama, bez regulačních zásahů státu. Marxistické pojetí pak spojuje nezaměstnanost s kapitalismem, který není schopen se vyhnout opakujícím se krizím, a proto ani periodické masové nezaměstnanosti. V rámci kapitalismu je z tohoto pohledu nezaměstnanost neřešitelná, odstranit jí může jen zrušení soukromého vlastnictví výrobních prostředků.⁴

3.2 Typy nezaměstnanosti a její měření

Vedle zjevně nezaměstnaných, kteří jsou jako nezaměstnaní registrováni na pracovištích Úřadu práce České republiky, existují i takzvané skrytě nezaměstnaní. Skrytá nezaměstnanost je formou nezaměstnanosti, kdy si nezaměstnaná osoba nehledá práci a ani se jako nezaměstnaná neregistruje. Podstatnou část tohoto typu nezaměstnanosti tvoří vdané ženy, mladiství, lidé, kteří si hledají práci sami bez pomoci úřadu práce, ale i lidé vyřazení z evidence Úřadu práce České republiky, nejčastěji pro porušení zákonem stanovených povinností. Nepravá nezaměstnanost zahrnuje nezaměstnané osoby, které si však práci nehledají a pouze se snaží čerpat ze systému podpor a sociálního zabezpečení. Patří zde také lidé evidovaní na pracovištích Úřadu práce České republiky, ale vykonávající nelegální práci. Masové nezaměstnanosti se společnost snaží čelit například za využití zkrácené pracovní doby, sdílením pracovního místa dvěma pracovníky nebo se snaží zaměstnat lidi na místech, kde plně nevyužijí své schopnosti a kvalifikaci. V tomto případě se hovoří o neúplné zaměstnanosti.⁵ Podle příčin lze rozlišit tři typy nezaměstnanosti:

- Frikční nezaměstnanost vzniká v důsledku neustálého pohybu lidí mezi oblastmi a pracovními místy nebo v průběhu jednotlivých stádií životního cyklu. Dokonce, i kdyby se ekonomika nacházela ve stavu plné zaměstnanosti, byla by zde vždy určitá fluktuace (lidé, kteří hledají zaměstnání po absolvování školy, nebo se stěhují do jiného města, ženy se mohou vracet do práce poté, co mateřské nebo rodičovské dovolené). Protože frikčně nezaměstnaní lidé často přecházejí z jedné práce do druhé, nebo shánějí lepší zaměstnání, má se obvykle za to, že jsou nezaměstnaní "dobrovolně".

⁴ MAREŠ, P. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. 2002, s. 10-14.

⁵ Tamtéž, s. 21-23.

- Strukturální nezaměstnanost se objevuje tam, kde je nesoulad mezi nabídkou a poptávkou po pracovní síle. Nesoulad může vzniknout proto, že se poptávka po určitém druhu práce zvyšuje, zatímco poptávka po jiném druhu se snižuje, a nabídka se ani v jednom případě nepřizpůsobuje dostatečně rychle. Díky tomu se často setkáváme s nerovnováhami u jednotlivých povolání nebo oblastí, protože určité sektory se rozvíjejí, zatímco jiné upadají (např. těžební oblasti, kde jsou převážně pracovníci školení pro důlní činnost, která je však pro jiné obory nepoužitelná).
- Je-li celková poptávka po práci nízká, hovoříme o cyklické nezaměstnanosti. Jestliže se celkové výdaje a produkt snižují, nezaměstnanost se zvyšuje prakticky všude. Tento stav nastává zejména v období hospodářské recese (část hospodářského cyklu směřující ke dnu), pracovníci jsou propouštěni bez nároku na návrat.⁶

3.2.1 Dlouhodobá nezaměstnanost

Z hlediska dopadu má značný význam rozdělení nezaměstnanosti na krátkodobou a dlouhodobou. Určit mezi nimi přesnou dělící časovou hranici je obtížné, avšak zpravidla je za dlouhodobou nezaměstnanost považována nezaměstnanost, která trvá déle než 6 měsíců, a podle některých autorů trvá-li minimálně 1 rok.

Dlouhodobá nezaměstnanost postihuje především nekvalifikované osoby s nízkým či žádným vzděláním, kvalifikované osoby, které byly dříve dlouhodobě zaměstnané, ženy, obyvatele nerozvinutých a venkovských lokalit, příslušníky etnických menšin a imigranty, zdravotně postižené, mladistvé a nepřizpůsobivé osoby. Pro dlouhodobou nezaměstnanost je typickou jednak kumulace konkrétních znevýhodnění, a také heterogenost jednotlivých skupin. Mezi dlouhodobě nezaměstnanými jsou pak i ti, kteří v evidenci Úřadu práce České republiky setrvávají z důvodů výhod spojených s čerpáním ze sociálních systémů, jejichž nárok je evidencí na Úřadu práce České republiky podmíněn.⁷

Důležitým aspektem dlouhodobě nezaměstnaných ve vztahu k jejich uplatnění na pracovním trhu, je ztráta pracovních návyků. Tato skutečnost má v konečném důsledku nemalý vliv na ochotu zaměstnavatelů dlouhodobě nezaměstnané zaměstnat. Důležitou se jeví také skutečnost, kdy někteří dlouhodobě nezaměstnaní odmítají přijmout zaměstnání za mzdu, která je nižší než dávky, které ze systému sociálního zabezpečení pobírají.

⁶ SAMUELSON, P. A. a NORDHAUS, W. D. *Ekonomie*. 1995, s. 288-289.

⁷ SIROVÁTKA, T. *Problémy trhu práce a politiky zaměstnanosti*. 2003, s. 66.

3.2.2 Měření nezaměstnanosti

Pro vykazování počtu nezaměstnaných byla od roku 1997 používána v České republice míra registrované nezaměstnanosti, která poměřovala všechny dosažitelné uchazeče o zaměstnání k ekonomicky aktivnímu obyvatelstvu.

Od ledna roku 2013 přešlo Ministerstvo práce a sociálních věcí na nový ukazatel registrované nezaměstnanosti v České republice s názvem „Podíl nezaměstnaných osob“, který vyjadřuje podíl dosažitelných uchazečů o zaměstnání ve věku 15 – 64 let ze všech obyvatel ve stejném věku. K tomuto kroku přispěla, zejména možnost lépe srovnávat výsledky s členskými zeměmi Evropské unie. Oba ukazatele, jak předchozí, tak současný, jsou udávány v procentech.

3.3 Rizikové skupiny ohrožené nezaměstnaností

Nezaměstnanost neohrožuje všechny skupiny lidí stejnou měrou. Riziko nezaměstnanosti ovlivňuje zejména vzdělání, věk, pohlaví, zdravotní stav a také příslušnost k určité sociální skupině.⁸ Konkrétní vymezení rizikových skupin může být různé v konkrétních zemích či regionech, nejčastěji však tyto skupiny tvoří mladí lidé do 30 let věku, ženy s malými dětmi, zdravotně postižení, lidé nad 50 let věku, osoby s nízkým vzděláním nebo bez kvalifikace, národnostní etika a imigranti. Z hlediska konceptu pracovní kariéry tyto skupiny osob snadněji než jiné ztrácejí zaměstnání a nacházejí uplatnění spíše na sekundárním trhu práce, zaměstnání s méně jistou budoucností, hůře placená. Jsou tedy vystaveni i větším rizikům opakované a dlouhodobé nezaměstnanosti. K těmto rizikovým skupinám je pak zacílena politika zaměstnanosti i sociálního státu.⁹

V českém právním řádu, konkrétně v zákoně č. 435/2016 Sb., o zaměstnanosti, je proto Úřadu práce České republiky stanovena povinnost, poskytovat zvýšenou péči při zprostředkování zaměstnání některým skupinám osob. Na rozdíl od předešlé právní úpravy je však tento okruh vymezen demonstrativně a poměrně vágně. S odkazem na výše uvedený zákon má Úřad práce České republiky při zprostředkování zaměstnání věnovat zvýšenou péči uchazečům o zaměstnání, kteří ji pro svůj zdravotní stav, věk, péči o dítě nebo z jiných vážných důvodů potřebují. Předchozí právní úprava vymezovala okruhy

⁸ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese / Marie Vágnerová*. 2004, s. 732.

⁹ MAREŠ, P. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. 2002, s. 95-96.

rizikových skupin konkrétnějším způsobem. V rámci příslušného ustanovení zákona byly vymezeny tyto rizikové skupiny ohrožené nezaměstnaností na následující:¹⁰

- fyzické osoby se zdravotním postižením,
- fyzické osoby do 20 let věku,
- těhotné ženy, kojící ženy a matky do devátého měsíce po porodu,
- fyzické osoby pečující o dítě do 15 let věku,
- fyzické osoby starší 50 let věku,
- fyzické osoby, které jsou vedeny v evidenci uchazečů o zaměstnání nepřetržitě déle než 5 měsíců,
- fyzické osoby, které potřebují zvláštní pomoc; těmito osobami se rozumějí zejména fyzické osoby, které se přechodně ocitly v mimořádně obtížných poměrech nebo které v nich žijí, fyzické osoby společensky nepřizpůsobivé, fyzické osoby po ukončení trestu odnětí svobody nebo po propuštění z výkonu ochranného opatření zabezpečovací detence a fyzické osoby ze sociokulturně znevýhodněného prostředí.

Negativní vývoj trhu práce po roce 2008 prohloubil znevýhodnění těch skupin nezaměstnaných, které i za standardních podmínek vykazují na trhu práce určité handicap. Tento jev je někdy označován jako tzv. „teorie fronty“, kdy osoba ucházející se o pracovní příležitost s nějakým typem znevýhodnění, je s rostoucím počtem nezaměstnaných ucházejících se o téže pracovní místo odsouvána na nižší příčky pomyslného pořadí. Nejvíce jsou tímto „jevem“ postiženy osoby nad 55 let věku a osoby do 25 let věku. K dalším ohroženým skupinám patří osoby se zdravotním postižením, osoby sociálně vyloučené či sociálním vyloučením ohrožené a osoby s nízkou kvalitací. Princip fronty prohlubuje problém dlouhodobé nezaměstnanosti, zejména u osob s kumulací hendikepů.¹¹

Ukázalo se, že různé věkové a vzdělanostní skupiny osob vyžadují různé typy podpory a konkrétních opatření. Obecně se ale potvrzuje, že v aktivní politice zaměstnanosti je zapotřebí věnovat pozornost v první řadě ohroženým skupinám.¹²

¹⁰ Zákon č. 435/2004 Sb. (zákon o zaměstnanosti).

¹¹ MPSV. *Strategie politiky zaměstnanosti do roku 2020*. [online].

¹² SIROVÁTKA, T. *Problémy trhu práce a politiky zaměstnanosti*. 2003, s. 70.

3.4 Důsledky nezaměstnanosti

Nezaměstnanost má své důsledky pro život na úrovni jedince i celé společnosti. Z ekonomického hlediska dochází v důsledku nezaměstnanosti ke snížené efektivitě ekonomického systému a k mrhání lidskými zdroji, k rostoucímu deficitu státního rozpočtu a měnové nestabilitě. Na úrovni sociálních důsledků jde o růst sociálního napětí a sociální krize, které se projevují ve zhoršení veřejného zdraví, nárůstu chudoby, krizi komunitního a rodinného života, růst kriminality a dalších sociálně patologických jevů, dále odcizením se části populace platným hodnotám a normám. V tomto ohledu je nezaměstnanost i psychologickým, sociálním a kulturním problémem zejména proto, že vytlačuje rostoucí počet osob mimo hlavní proud společenského života a činí z nich klienty sociálního státu.¹³ Odborná literatura popisuje celou řadu důsledků nezaměstnanosti, které jsou mezi sebou úzce propojeny. V dalších dvou podkapitolách budou uvedeny pouze ty, které vnímám v kontextu této práce jako nejpodstatnější.

3.4.1 Ekonomické důsledky

Každý moderní stát, založen na principech tržního hospodářství, zabezpečuje, mimo jiné, funkce jeho stability tím, že bojuje s hospodářským poklesem, inflací a nezaměstnaností. Nezaměstnanost je proto v dnešní společnosti jedním z důležitých problémů, hodných pozornosti i v době, kde je její podíl relativně nízký.

V případě, kdy je nezaměstnanost vysoká, dochází jak k mrhání lidského kapitálu, tak i ke snižování důchodů. Mezi nezaměstnaností a ekonomikou pak existuje blízký vztah, resp. mezi jejich vývojem, kterou vhodně vystihuje Okunův zákon. Ten vyjadřuje fakt, že při růstu nezaměstnanosti nad její přirozenou úroveň úměrně klesá hrubý domácí produkt a dává do kvantitativního vztahu cyklické pohyby nezaměstnanosti a agregátního výstupu. Uvádí, že jestliže nezaměstnanost v ekonomice klesne o 1%, skutečný výstup ekonomiky vzroste o 3%.¹⁴ Současně lze ekonomické dopady nezaměstnanosti vyjádřit jako zvýšené vynakládání prostředků na sociální dávky a nižší odvod daňových příjmů.

¹³ MAREŠ, P. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. 2002, s. 12-13.

¹⁴ JUREČKA, V. *Makroekonomie*, s. 286.

3.4.2 Sociální důsledky

Ztráta zaměstnání sebou nese změnu sociálního statutu, životní úrovně i sociální role nezaměstnaného. Existuje také riziko sociální izolace či sociálního selhání, přičemž tyto důsledky postihují i sociální okolí nezaměstnaného, tedy jeho rodinu.¹⁵ Status zaměstnaného člověka je spojen se základním faktem, že má zaměstnání, a pak také s povahou tohoto zaměstnání. Ztrátou zaměstnání o tento status přichází a získává nový status, status nezaměstnaného. Status podřadný, který je spojen s určitými nepříjemnými povinnostmi. V důsledku poklesu příjmů pak nezaměstnaný často není schopen dlouhodobě udržovat obvyklou úroveň spotřeby.¹⁶

Životní úroveň nezaměstnaného a jeho rodiny se tedy zpravidla snižuje, déletrvající nezaměstnanost může vést až k chudobě. Vyloučení z konzumu jako centrální aktivity moderní společnosti působí na nezaměstnaného jako tíživá forma deprivace.¹⁷ Role nezaměstnaného klade na dotyčné požadavky institucionálního i osobního charakteru, jejichž nesplnění by znamenalo sankce ze strany těchto institucí nebo odsuzující postoje okolí. Od nezaměstnaného se očekává, že si bude hledat práci, v opačném případě je podezírán z lenosti a pasivity. Většina nezaměstnaných se proto chová konformně a plní povinnosti, které z této role vyplývají, i když už třeba sami nevěří, že práci mohou nalézt. Omezení sociálních kontaktů v důsledku nezaměstnanosti může vést až k sociální izolaci, která může u mladých nezaměstnaných, díky tendenci k životu v širších skupinách, vyústit v začlenění do gangu a jeho kriminální činnost. Mezi další druhy sociálního selhání můžeme zařadit také výskyt sebevražd, alkoholismus, závislost na omamných látkách a patologické hráčství, které mohou být projevem snah uniknout realitě nebo vyplněním přemíry volného času.¹⁸ V rodině nezaměstnaného dochází v důsledku nezaměstnanosti nejen k finančním potížím, ale i ke změnám ve vztazích mezi jednotlivými členy rodiny, které souvisejí s novými rolami. Zpravidla je nezaměstnanost pro rodinu zátěží a může se projevit vážnou rodinnou krizí, případně až rozpadem rodiny. Naopak se rodina může stát pro nezaměstnaného velkou oporou a poskytnout mu potřebné zázemí.

¹⁵ MATOUŠEK, O., KODYMOVÁ, P. a KOLÁČKOVÁ, J., ed. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*, 2005, s. 304.

¹⁶ MAREŠ, P. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. 2002, s. 74-92.

¹⁷ Tamtéž, s. 74-92.

¹⁸ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese / Marie Vágnerová*. 2004, s. 742-743.

V některých rodinách s vícečetnými společenskými hendikepy se vyskytuje vícegenerační nezaměstnanost, to znamená, že se nezaměstnanost „dědí“ z generace na generaci podobně jako se dědí řemesla. Nezaměstnanost se rovněž promítá do reprodukčního chování, lidé odkládají vstup do manželství a početí dítěte.¹⁹

3.4.3 Důsledky na úrovni zdraví a subjektivního prožívání

Mezi duševním zdravím a nezaměstnaností je úzký vztah, kdy ztráta zaměstnání zhoršuje psychickou pohodu, někdy dokonce narušuje psychické zdraví. Buchtová uvádí, že dlouhodobá ztráta zaměstnání postihuje celou psychiku a cituje Frese, který ve svých výzkumech uvádí, že po době delší než šest měsíců zanechává nezaměstnanost trvalé následky v psychice člověka spolu s poruchami spánku, celkovou labilitou, ztrátou dlouhodobých cílů a stavu deprese.²⁰

Na úrovni citového prožívání mohou být pocity nezaměstnaného impulzem k řešení nebo k obranné reakci. Nezaměstnanost bývá prožívána jako ztráta, na kterou člověk reaguje zoufalstvím a depresí, ale také jako ohrožení vlastní budoucnosti, provázené psychickým napětím, úzkostí a strachem. Může reagovat také zlostí a vztekem, který může být zaměřen na viníka odpovědného za situaci (autoagrese, nenávisť vůči společnosti). Často se vyskytuje zvýšená emoční labilita a zranitelnost, klesá pocit životní spokojenosti.²¹

Rozumové zpracování nezaměstnanosti u jedince probíhá jako hledání příčin ztráty zaměstnání a přijatelného řešení. Pod vlivem zátěže, kterou nezaměstnanost představuje, může dojít k posunu hodnotové hierarchie, ke změně vztahu k platným normám a narušení postoje k autoritám. Subjektivní význam pracovního místa určitou dobu roste, ale pokud tato potřeba není po delší dobu uspokojena, může se stát bezvýznamnou, člověk na ni rezignuje. Může dojít i ke změnám motivace, protože mnohé potřeby nemohou být plně saturovány. Mění se také aspirační úroveň, dlouhodobé cíle chybějí a aktuální aspirace bývají zpravidla velmi nízké. V důsledku nezaměstnanosti nebývají uspokojeny zejména tyto jednotlivé potřeby:²²

¹⁹ MAREŠ, P. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. 2002, s. 74-92.

²⁰ ŠMAJSOVÁ BUCHTOVÁ, B. *Nezaměstnanost: psychologický, ekonomický a sociální problém*, 2002, s. 98-119.

²¹ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese / Marie Vágnerová*. 2004, s. 735.

²² Tamtéž, s. 736-738.

- Potřeba stimulace - není uspokojena pro nedostatek podnětů. Zátěží je nuda a ztráta životní náplně.
- Potřeba smysluplné aktivity – bez povinnosti může člověk upadnout do apatie a nečinnosti, pokud si nedokáže najít jiný smysluplný program.
- Potřeba sociálního kontaktu – v zaměstnání si člověk vytváří neformální vztahy jako podnětné sociální zkušenosti nad rámec rodiny. Ztrátou zaměstnání se tyto kontakty většinou ruší.
- Potřeba smysluplného učení – jde o to, že uchování dosažené úrovně stávajících kompetencí a rozvoj nových dovedností je za situace nezaměstnanosti problematické. Člověk ztrácí po určité době své profesní schopnosti, protože je nevyužívá, upadají sociální kompetence, postupně vyhasínají pracovní návyky. Často dochází ke stagnaci osobnosti, někdy až k úpadku.
- Potřeba citové jistoty a bezpečí – ztráta zaměstnání představuje osobní ohrožení a pocit celkové nejistoty. Nezaměstnaný má větší potřebu citové opory, kterou může poskytovat rodina. Podobně pozitivně působí i religiózní orientace.
- Potřeba seberealizace – profesní role jí může naplňovat, neuspokojení této potřeby vede k úbytku sebedůvěry a sebeúcty. Člověk se může cítit zbytečný, zažívat pocity prázdnoty a ztráty smyslu života.
- Potřeba otevřené budoucnosti a naděje – ztráta zaměstnání ji ovlivňuje obavami z budoucího uplatnění, dochází ke ztrátě životní perspektivy.

Vlivem nezaměstnanosti dochází u jedince také ke změnám chování, mění se autoregulace, především volního charakteru, upadá schopnost plánovat, strukturovat svůj čas a realizovat své cíle. Může docházet naopak k posílení těchto kompetencí, ať již jde o rozhodnost či schopnost zdolávat překážky. V oblasti aktivity dochází zpravidla k posílení dřívějších tendencí, které vyplývají z osobnosti jedince. Buď vede ztráta zaměstnání k ochromení a pasivitě, pak se mluví o syndromu naučené bezmoci anebo pocit zátěže nezaměstnaného naopak aktivizuje, a ten se snaží svou situaci změnit.²³

²³ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese / Marie Vágnerová*. 2004, s. 738.

3.5 Strategie řešení nezaměstnanosti na úrovni jedince

Podle čtyřfázového modelu adaptace na ztrátu zaměstnání podle Eisenberga a Lazarsfelda je prvotní fází šok, který je později vystřídán optimismem a snahou nalézt práci, pak však po neúspěších nastupují pocity strachu a pesimismu, který nakonec po delší době bez práce vystřídá typická rezignace, pasivita a apatie. Vágnerová hovoří ještě o páté fázi, kterou nazývá fází přetrvávající nedůvěry, i když po delší době člověk práci najde, nevymizí tak rychle jako nedůvěra, podezíravost a pocity nejistoty, potíže v oblasti autoregulace, problémy z důvodů úbytku kompetencí a nízká sebedůvěra.²⁴

Zkušenost se ztrátou zaměstnání však neprobíhá u všech nezaměstnaných stejně. Zvládnutí situace ztráty zaměstnání je velice individuální a je podmíněno řadou faktorů. K nejdůležitějším patří odolnost konkrétního člověka vůči psychické zátěži vůbec, rozhodujícím je také věk jedince, který spolurozhoduje o nalezení vhodného zaměstnání, jde-li o muže či ženu a dosaženou kvalifikaci, jelikož nekvalifikovaní lidé snadněji přijdou o zaměstnání a obtížně jej znovu získávají. Zvládnutí ztráty zaměstnání je také ovlivněno finančními možnostmi nezaměstnaného, smysluplnou osobní aktivitou ve volném čase (čím smysluplněji může být volný čas strukturován a využíván, tím menší je psychická zátěž během nezaměstnanosti a tím udržitelnější je nadějná životní perspektiva) a délkou nezaměstnanosti. Mimo těchto důležitých proměnných, které ovlivňují zvládnutí situace ztráty zaměstnání, do hry vstupují i zkušenosti jedince, jeho profesní strnulost či pružnost, sociální i emoční opora, regionální míra nezaměstnanosti a další faktory. I přes prokázaný ochranný pozitivní vliv emoční, rodinné a sociální podpory se ukazuje jako ještě daleko účinnější tzv. vnitřní opora, vnitřní zdroje člověka, jeho aktivní přístup k životním změnám. Jde o tzv. nezdolnost člověka, která provokuje aktivní přístup k sobě i ke světu.²⁵

Sociolog Mareš upozorňuje na to, že obecně přijímaný výše uvedený cyklický model adaptace podle Eisenberga a Lazarsfelda je třeba brát v úvahu s jistou opatrností. Zmiňuje, že zaměstnání má velmi rozdílnou důležitost pro odlišné typy lidí a sociální skupiny, čemuž pak také odpovídá odezva na jeho ztrátu. Individuální strategie nezaměstnaných osob mohou být tedy velmi rozmanité a jsou vázány na určité typy kulturních vzorců. Některé studie dovozují, že nezaměstnaní mají své životní strategie, které lze z jejich

²⁴ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese / Marie Vágnerová*. 2004, s. 735.

²⁵ ŠMAJSOVÁ BUCHTOVÁ, B. *Nezaměstnanost: psychologický, ekonomický a sociální problém*, 2002, s. 99-108.

pohledu chápat jako racionální, i když z hlediska majoritní populace se mohou jevit jako iracionální. Existují přitom tři základní životní strategie nezaměstnaných, jak je popisuje Mareš:²⁶

- strategie spojené s hledáním zaměstnání;
- strategie související s přežitím v nových podmínkách, především strategie vyhledávání alternativních prostředků živobytí;
- strategie zaměřené na překonání stigma nezaměstnanosti.

Tyto životní strategie mohou při dlouhodobé nezaměstnanosti spočívat v:²⁷

- zdržování se spotřeby, což při potřebách nezaměstnaných vede k frustraci a k jejímu přenosu do rodiny a společnosti;
- adaptaci na situaci omezením rozsahu potřeb – ochrana před frustrací;
- hledání aktivního východiska konformními i nekonformními způsoby – adaptace bez redukce spotřeby a omezení rozsahu potřeb;
- setrvání v pokusech zařadit se znovu plně do společnosti – což může vést až k nalezení nového zaměstnání nebo při neúspěchu k zachování rituálů v souladu se statusem nezaměstnaného;
- rezignaci, upadání do sociální izolace a apatie.

3.6 Veřejné služby zaměstnanosti v České republice

Služby zaměstnanosti jsou v České republice primárně zajišťovány prostřednictvím Úřadu práce České republiky, který spolu s Ministerstvem práce a sociálních věcí vykonává státní správu v oblasti státní politiky zaměstnanosti upravené zákonem č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, v platném znění. Cílem státní politiky zaměstnanosti je podle tohoto zákona dosažení plné zaměstnanosti a ochrana proti nezaměstnanosti.

Problematika nezaměstnanosti však úzce souvisí s kvalitou života každého člověka, a proto lze její řešení začlenit do aktivit sociální práce. Cílem sociální práce s nezaměstnanými je v obecném smyslu snížení rizika jejich sociálního vyloučení, k němuž dochází v rovině ekonomické, psychologické i sociální. V sociální práci s nezaměstnanými jsou vhodnými zdroji podpory služby nabízené státními organizacemi v rámci politiky

²⁶ MAREŠ, P. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. 2002, s. 103-106.

²⁷ Tamtéž, s. 104.

zaměstnanosti, služby neziskového sektoru a zdroje přímo v rodině nezaměstnaného.²⁸ Nezaměstnaným lze v obecné rovině pomoci dvěma základními způsoby:²⁹

- první okruh pomoci je zaměřen na získání nového pracovního místa;
- druhý pomáhá řešit problémy, které v důsledku nezaměstnanosti vznikly (může jít o ekonomické potíže, zdravotní potíže, psychické problémy, závislosti, problémy v rodině, apod.).

3.6.1 Státní politika zaměstnanosti

Státní politika v České republice, v souladu se zákonem o zaměstnanosti, zahrnuje primárně³⁰:

- zabezpečování práva na zaměstnání,
- sledování a vyhodnocování situace na trhu práce, zpracovávání prognóz a koncepcí zaměstnanosti a rozvoje lidských zdrojů na úseku trhu práce, programů a projektů pro pracovní uplatnění fyzických osob,
- koordinaci opatření v oblasti zaměstnanosti a rozvoje lidských zdrojů na úseku trhu práce v souladu s evropskou strategií zaměstnanosti a podmínkami pro čerpání pomoci z Evropského sociálního fondu,
- tvorbu a koordinaci jednotlivých programů a opatření k zajištění priorit v oblasti zaměstnanosti a rozvoje lidských zdrojů na úseku trhu práce,
- uplatňování aktivní politiky zaměstnanosti,
- tvorbu a zapojení do mezinárodních programů souvisejících s rozvojem zaměstnanosti a lidských zdrojů na úseku trhu práce,
- hospodaření s prostředky na politiku zaměstnanosti,
- poskytování informačních, poradenských a zprostředkovatelských služeb na trhu práce,
- poskytování podpory v nezaměstnanosti a podpory při rekvalifikaci,
- opatření na podporu a dosažení rovného zacházení s muži a ženami, s osobami bez ohledu na jejich rasový a etnický původ, s osobami se zdravotním postižením a s dalšími skupinami osob, které mají ztížené postavení na trhu práce, pokud jde o přístup

²⁸ MATOUŠEK, O., KODYMOVÁ, P. a KOLÁČKOVÁ, J., ed. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 2005, s. 309.

²⁹ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese / Marie Vágnerová*. 2004, s. 747.

³⁰ Zákon č. 435/2004 Sb. (zákon o zaměstnanosti).

k zaměstnání, rekvalifikaci, přípravu k práci a ke specializovaným rekvalifikačním kurzům, a opatření pro zaměstnávání těchto osob,

- opatření pro zaměstnávání fyzických osob se zdravotním postižením a dalších skupin fyzických osob, které mají ztížené postavení na trhu práce,
- usměrňování zaměstnávání pracovních sil ze zahraničí na území České republiky a z území České republiky do zahraničí.

Státní politiku zaměstnanosti vytváří stát a podílejí se na ní další subjekty činné na trhu práce, zejména zaměstnavatelé a odborové organizace; při provádění státní politiky zaměstnanosti spolupracuje stát s dalšími subjekty činnými na trhu práce, zejména s územními samosprávnými celky, profesními organizacemi, sdruženími osob se zdravotním postižením a organizacemi zaměstnavatelů.³¹

Lze tedy konstatovat, že státní politika zaměstnanosti, za pomoci konkrétních opatření a nástrojů pasivní politiky zaměstnanosti a aktivní politiky zaměstnanosti, přispívá k dosažení rovnováhy na trhu práce.

3.6.2 Pasivní politika zaměstnanosti

Pasivní politika zaměstnanosti představuje poskytování pomoci nezaměstnaným v podobě částečné náhrady ušlého výdělku. Je zabezpečována podporou v nezaměstnanosti a podporou při rekvalifikaci, které jsou poskytovány uchazečům o zaměstnání při splnění zákonem stanovených podmínek Úřadem práce České republiky. Nárok na podporu při rekvalifikaci má pak ten uchazeč o zaměstnání, který se účastní rekvalifikace zabezpečované krajskou pobočkou Úřadu práce.³²

3.6.3 Aktivní politika zaměstnanosti

Aktivní politikou zaměstnanosti je označen souhrn opatření směřujících k zajištění maximálně možné úrovně zaměstnanosti. Aktivní politiku zaměstnanosti zabezpečují Ministerstvo práce a sociálních věcí a Úřad práce České republiky, přičemž podle situace na trhu práce spolupracují při její realizaci s dalšími subjekty. Provádění aktivní politiky zaměstnanosti se řídí zákonem č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, v platném znění,

³¹ Zákon č. 435/2004 Sb. (zákon o zaměstnanosti).

³² Tamtéž.

vyhláškou č. 518/2004 Sb., v platném znění, Směrnicemi generálního ředitele Úřadu práce ČR a Normativní instrukcí vydanou Ministerstvem práce a sociálních věcí.

Realizace aktivní politiky zaměstnanosti je prováděna prostřednictvím jednotlivých nástrojů, mezi něž patří zejména:

- rekvalifikace,
- investiční pobídky,
- veřejně prospěšné práce,
- společensky účelná pracovní místa,
- překlenovací příspěvek,
- příspěvek v době částečné nezaměstnanosti,
- příspěvek na zapracování,
- příspěvek při přechodu na nový podnikatelský program.

Součástí opatření aktivní politiky zaměstnanosti je také poradenství, které provádějí nebo zabezpečují krajské pobočky Úřadu práce České republiky za účelem zjišťování osobnostních a kvalifikačních předpokladů fyzických osob pro volbu povolání, pro zprostředkování vhodného zaměstnání, pro volbu přípravy k práci osob se zdravotním postižením a při výběru vhodných nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti, podpora zaměstnávání osob se zdravotním postižením, sdílené zprostředkování zaměstnání a cílené programy k řešení zaměstnanosti.³³

3.6.4 Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky

Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky v oblasti zaměstnanosti usměrňuje a kontroluje výkon státní správy a dodržování zákonnosti při zabezpečování státní politiky zaměstnanosti, a za tímto účelem například:

- zpracovává celostátní koncepce a programy státní politiky zaměstnanosti a řešení stěžejních otázek na trhu práce,
- zabezpečuje zpracovávání analýz a prognóz vývoje na trhu práce,
- zabezpečuje správu a poskytování prostředků na zabezpečování státní politiky zaměstnanosti,

³³ Zákon č. 435/2004 Sb. (zákon o zaměstnanosti).

- pro účely zaměstnanosti zajišťuje vedení centrální evidence zájemců o zaměstnání, uchazečů o zaměstnání a volných pracovních míst.³⁴

Na základě Koncepce politiky zaměstnanosti 2013 – 2020 vypracovalo Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky v roce 2014 Strategii politiky zaměstnanosti do roku 2020. Strategie zaměstnanosti vymezuje problémy českého trhu práce a jejich příčiny, hlavní cílové skupiny, které budou cílem podpory opatření a nástrojů aktivní a státní politiky zaměstnanosti při snižování nezaměstnanosti a navrhuje opatření na zvýšení zaměstnanosti a zaměstnatelnosti uchazečů a zájemců o zaměstnání. Strategie zaměstnanosti zároveň respektuje regionální aspekt politiky zaměstnanosti, zvyšuje zaměření opatření politiky zaměstnanosti na hospodářsky zaostalá území, na řešení problémů skupin občanů na okraji trhu práce ohrožených sociálním vyloučením.³⁵

Hlavním cílem Strategie zaměstnanosti je zvýšení celkové míry zaměstnanosti věkové skupiny občanů 20 – 64 let na cílovou hodnotu 75 % v souladu se Strategií EVROPA 2020, Strategie pro inteligentní a udržitelný růst podporující začlenění. Jednou z hlavních priorit strategie se stala také podpora přístupu k zaměstnání, zejména pro skupiny ohrožené na trhu práce. Mezi tyto cílové skupiny patří všechny skupiny osob, uvedené v kapitole 3.3, zejména osoby, které potřebují zvláštní pomoc, jako např. osoby ze sociokulturně znevýhodněného prostředí.

3.6.5 Úřad práce České republiky

Do roku 2011 byly úřady práce tvořeny soustavu „okresních“, celkem 77 úřadů práce s vlastní právní subjektivitou, které byly samostatně řízeny z úrovně Ministerstva práce a sociálních věcí. Od 1. 4. 2011 byl zřízen Úřad práce České republiky, a to zákonem č. 73/2011 Sb., o Úřadu práce České republiky a změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů. Úřad práce České republiky je správním úřadem s celostátní působností a organizační složkou státu, přičemž jeho nadřízeným správním úřadem je Ministerstvo práce a sociálních věcí. Úřad práce České republiky tvoří generální ředitelství, krajské pobočky a pobočka pro hlavní město Prahu. Součástí krajských

³⁴ Zákon č. 435/2004 Sb. (zákon o zaměstnanosti).

³⁵ MPSV. *Strategie politiky zaměstnanosti do roku 2020*. [online].

poboček jsou kontaktní pracoviště, která jsou jejími organizačními útvary (Krajským pobočkám Úřadu práce ČR je podřízeno celkem 235 kontaktních pracovišť).³⁶

Působnost Úřad práce České republiky je upravena zákonem č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů. Úřad práce České republiky plní v souladu se zákonem úkoly v oblastech zaměstnanosti, ochrany zaměstnanců při platební neschopnosti zaměstnavatele, státní sociální podpory, dávek pro osoby se zdravotním postižením, příspěvku na péči, pomoci v hmotné nouzi, inspekce poskytování sociálně-právní ochrany, dávek péstounské péče, a to v rozsahu a za podmínek stanovených zákonem o zaměstnanosti, zákonem o ochraně zaměstnanců při platební neschopnosti zaměstnavatele a o změně některých zákonů, zákonem o sociálně-právní ochraně dětí, zákonem o státní sociální podpoře, zákonem o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů, zákonem o sociálních službách a zákonem o pomoci v hmotné nouzi.³⁷

Úřad práce České republiky může provádět nebo zabezpečovat poradenství za účelem zjišťování osobnostních a kvalifikačních předpokladů pro volbu povolání, pro zprostředkování vhodného zaměstnání, pro volbu přípravy k práci osob se zdravotním postižením a při výběru vhodných nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti. Zákon o zaměstnanosti a priori orientuje poskytované služby na legislativně vymezený problém cílové skupiny a poradenství je směřováno k řešení nezaměstnanosti.

3.6.6 Sociální služby

Sociální službou, dle zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, je činnost nebo soubor činností, jejichž prostřednictvím je zajišťována pomoc a podpora osobám za účelem sociálního začlenění nebo prevence sociálního vyloučení.³⁸ Prostřednictvím sociálních služeb je zajišťována pomoc při péči o vlastní osobu, zajištění stravování, ubytování, pomoc při zajištění chodu domácnosti, ošetřování, pomoc s výchovou, poskytnutí informace, zprostředkování kontaktu se společenským prostředím, psycho a socioterapie, pomoc při prosazování práv a zájmů apod.

³⁶ Zákon č. 73/2011 Sb. (zákon o Úřadu práce České republiky).

³⁷ Zákon č. 73/2011 Sb. (zákon o Úřadu práce České republiky).

³⁸ Zákon č. 108/2006 Sb. (zákon o sociálních službách).

V obecné rovině jsou sociální služby považovány za nástroj sociální politiky, který je směřován k osobám, jež mají zejména zákonem stanovenou potřebu je využívat. Důvody pro využití dnešního širokého spektra sociálních služeb jsou různé, od zdravotního postižení až po hrozbu sociálního vyloučení. Hlavním účelem sociálních služeb je pomoc potřebným občanům a povinnost chránit veřejné zájmy, definované v legislativě, ať už se jedná o Ústavu České republiky, Základní listinu práv a svobod, ale i zákon o sociálních službách.³⁹

Sociální služby nejsou institucionální součástí veřejných služeb zaměstnanosti, avšak souvisí do značné míry s řešením problému nezaměstnanosti. Nezaměstnaní se často objevují mezi uživateli různých typů sociálních služeb. Sociální pracovníci pak pomáhají nezaměstnaným a jejich rodinám při řešení rodinných, ekonomických a dalších problémů. Finanční podpora je nejčastěji tvořena po zákonem stanovenou dobu podporou v nezaměstnanosti, dále dávkami státní sociální podpory, dávkami pomoci v hmotné nouzi a případně i dávkami sociální péče pro osoby se zdravotním postižením. Sociální pracovníci nejen informují o nárocích na zmíněnou finanční podporu, ale mohou zprostředkovávat i věcnou pomoc od charitativních organizací nebo mohou například pomoci radou při organizaci rodinných rozpočtů.⁴⁰ Mareš podotýká, že možnosti sociálních služeb jsou ovšem ve vztahu k nezaměstnanému omezené a nemohou se soustředit na hlavní problém, totiž na nabídku vhodného zaměstnání pro nezaměstnané osoby.⁴¹ Role sociálních služeb je z tohoto hlediska ohraničená a poskytuje svým uživatelům podporu a pomoc pouze ve vymezeném prostoru.

Problém vyloučení na pracovním trhu se prolíná s vyloučením sociálním a je zpravidla obtížné určit, je-li prvotním problémem nezaměstnanost, nebo jsou-li jím již dříve existující individuální a sociální problémy. Dlouhodobá nezaměstnanost pak může vést až k tomu, že se lidé stávají sociálně vyloučenými a nejsou schopni si poradit sami. Proto je nutné, aby pomoc nezaměstnaným probíhala v obou základních okruzích, to znamená na úrovni pracovní-profesního poradenství a vedení kariéry (zpravidla institucemi veřejných služeb zaměstnanosti), ale i na úrovni sociální práce zaměřené na

³⁹ MPSV. *Koncepce sociálního bydlení České republiky 2015 – 2025*. [online].

⁴⁰ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese / Marie Vágnerová*. 2004, s. 747.

⁴¹ MAREŠ, P. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. 2002, s. 145.

zvládnání životních situací nezaměstnaných. Komplex takovýchto služeb by měl mít podle Kodymové a Koláčkové minimálně tyto prvky:⁴²

- sociální práce v lokalitách – vyhledávání sociálně vyloučených na pracovním trhu a jejich vtažení do projektů a aktivit;
- základní i navazující poradenství v rámci veřejných služeb zaměstnanosti – skupinové a individuální;
- příprava pro zaměstnání – orientace na pracovním trhu, výcvik v sociálních, komunikačních a pracovních dovednostech, atd.

Přesto, že zaměření organizací poskytujících odborné sociální poradenství a Úřadu práce České republiky jsou do jisté míry, a to nejen legislativně, odlišné, vyžadují velmi často celostní přístup k řešení situace svých klientů. V mnoha případech není jediným problémem samotná nezaměstnanost, ale jedná se o řadu problémů vzájemně provázaných, mezi nimiž lze nesnadno zjistit, který je primární a který navazující. Jedná se o řešení nikoliv jednoho problému, ale o řešení celé složité situace klienta, která pojímá spektrum problémů, počínaje ztrátou zaměstnání, bydlení, rozpadem rodinných vztahů přes občanskoprávní nebo trestněprávní kauzy, zdravotní problémy, hmotnou nouzi a stále častěji se vyskytující problémy s předlužením a exekucemi.

V souvislosti se Strategií politiky zaměstnanosti do roku 2020, viz kapitola 3.6.4, byla jako jedna z podmínek pro její úspěšnou realizaci vytýčena priorita spočívající v rozvoji služeb zaměstnanosti, zejména Úřadu práce České republiky. Ten se má stát realizátorem většiny opatření navržených uvedenou strategií a vytvořit institucionální předpoklad pro nastavení formální spolupráce s ostatními aktéry působícími na trhu práce. Podstatou takovéto formálně institucionální spolupráce je vybudování lokální sítě partnerů s cílem zvýšení souladu poptávky a nabídky na trhu práce, vyšší efektivity nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti a vytváření partnerství v boji s rostoucí nezaměstnaností, sociálním vyloučením a chudobou.⁴³

⁴² MATOUŠEK, O., KODYMOVÁ, P. a KOLÁČKOVÁ, J., ed. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 2005, s. 310.

⁴³ MPSV. *Strategie politiky zaměstnanosti do roku 2020*. [online].

3.7 Koncept sociální exkluze

Koncepty sociální exkluze (vyloučení), jak poukazuje Mareš, ovlivňují sociální politiky jednotlivých zemí Evropské unie, včetně České republiky. Při tvorbě konceptů sociálních politik bylo vycházeno z pojmu chudoby, který byl posunut k pojmu exkluze, tedy došlo k záměně předmětu zájmu těchto politik. Chudoba již není chápána jako problém nedostatku zdrojů chudých, ale spíše jako problém neadekvátnosti sociální participace chudých, jejich nedostatečné integrace do společnosti a jejich bezmocnosti.⁴⁴

Obecně jsou uváděny tři stěžejní vymezení rozdílu mezi chudobou a sociálním vyloučením. Prvý rozdíl spočívá v tom, že chudoba se týká pouze ekonomických podmínek, kdežto problematika sociálního vyloučení reflektuje širší podmínky života jedinců, domácností a komunit. Druhý rozdíl pak spočívá ve vnímání chudoby, jako statistického fenoménu v určitém časovém okamžiku, zatímco sociální vyloučení je bráno jako dynamický koncept, pomocí něhož jsou studovány faktory, které ovlivňují propad do sociálního vyloučení, včetně chudoby. Posledním rozdílem je vymezení sociálního vyloučení jako extrémní formy chudoby.⁴⁵

Jednotlivé koncepty sociální politiky pak vycházejí z přesvědčení, že naléhavým problémem se ukazují nerovnosti a disproporce horizontální, které ohrožují její soudržnost stejnou měrou, jako nerovnosti vertikální, tj. nerovnosti třídní. Současně tyto koncepty poukazují na problém ohrožení sociální soudržnosti, jehož důsledky může být několik faktorů, které často působí kumulativně, což nepříspěvá ke změně situace a proces sociální exkluze pak významně polarizuje celou společnost. Těmito faktory jsou zejména odmítnutí majoritní společnosti integrovat určité jedince či kolektivity, odmítnutí určitých jedinců či kolektivit integrovat se a tendence vytvářet uzavřené kulturně vymezené enklávy, které jsou vymezeny i územně, osobní charakteristiky vylučovaných osob, jako jsou nízká úroveň jejich ekonomického kapitálu, vzdělání a sociálního kapitálu nebo ne/slučitelnost jejich kapitálů s kapitálem majoritní společnosti a strukturální faktory, které jim brání integrovat se, zejména povaha lokálních trhů práce, špatné životní prostředí nebo nedostatečná občanská vybavenost území, na němž žijí.⁴⁶

⁴⁴ MAREŠ, P. *Faktory sociální exkluze*. 2006, s. 5-6.

⁴⁵ ČADA, K. a kol. *Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR*. [online].

⁴⁶ MAREŠ, P. *Faktory sociální exkluze*. 2006, s. 6.

Jako nejčastější bývají uváděny tyto základní rozměry sociálního vyloučení, a to ekonomické, politické a sociální. Ekonomické vyloučení představuje zejména vyloučení ze životního standardu a životních šancí obvyklých ve společnosti. K základním formám ekonomického vyloučení patří dlouhodobá nezaměstnanost, nízký příjem a s ním spojená příjmová chudoba. V této souvislosti lze rozlišit mezi vyloučením z trhu práce v důsledku:

- rostoucího počtu nezaměstnaných a zvýšením obtížnosti jejich opětovného zařazení na trh práce,
- postavení jedinců i sociálních skupin na sekundární pracovní trh s nízkými výdělky, nevhodnými podmínkami práce a minimálními nebo žádnými požadavky na kvalifikaci.

Vylučování však mohou být jedinci i ze skupin, s totožným ekonomickým statutem, stejně jako celé sociální skupiny a kategorie osob bez ohledu na výši svého životního standardu. Podstatným se jeví i skutečnost, že nízký životní standard může být nejen příčinou, ale také důsledkem sociální exkluze.

Politické vyloučení představuje především upření občanských, politických, ale i základních lidských práv určitým jedincům či kolektivitám, které představuje jejich vyloučení z vlivu na společnost i na vlastní osud.⁴⁷

Sociální vyloučení pak můžeme chápat jako překážku ve sdílení určitých sociálních statusů nebo institucí a podílení se na sociálních, ekonomických, politických a kulturních systémech, které jsou podmínkou pro začleňování do společnosti a společenských aktivitách, popřípadě představuje určitou formu jejich sociální izolace.⁴⁸

3.7.1 Sociální vyloučení a skupiny ohrožené sociálním vyloučením

Sociální vyloučení lze označit za společenský jev projevující se u obyvatel, kteří mají z různých příčin ztíženou šanci na zapojení se na trh práce, přístup k institucím a službám.⁴⁹ V této souvislosti pak lze do skupiny obyvatel, jenž mají ztížený přístup na trh práce, k institucím a službám, nejčastěji zařadit nízkopříjmové skupiny obyvatel (senioři, samoživitelé, apod.), osoby po výkonu trestu nebo zabezpečovací detence, drogově závislé, osoby se zdravotním postižením. Často se jedná o osoby závislé na sociálních dávkách.

⁴⁷ MAREŠ, P. *Faktory sociální exkluze*. 2006, s. 22.

⁴⁸ Tamtéž.

⁴⁹ *Podkladová analýza ke koncepci bydlení statutárního města Ostravy*. [online].

Vyloučení je založeno primárně na individuálních charakteristikách vylučovaných, avšak tyto charakteristiky vycházejí ze situace, kterou společně sdílí. Vyloučen může být totiž člověk jak na základě své osobní charakteristiky, tak i na základě svého jednání nebo příslušnosti k určité skupině. Sociálním vyloučením jsou nejvíce ohroženy následující skupiny:⁵⁰

- dlouhodobě nebo opakovaně nezaměstnaní;
- pracovníci s nejistými a nevýhodnými pracovními smlouvami (zejména starší a mimo ochranu mechanismů regulujících pracovní trh);
- lidé s nízkými příjmy a chudí;
- nekvalifikovaní (zejména s nedokončenou základní školou);
- mentálně či psychicky handicapovaní;
- drogově závislí;
- děti vyrůstající v problémových rodinách (zejména týrané děti);
- delikventi (vězňeni i na svobodě, ale se záznamem v trestním rejstříku);
- mladí (bez pracovních zkušeností);
- imigranti (zahraniční pracovníci, uprchlíci i azylanti);
- různě vymezené minority (rasově, nábožensky, jazykově a kulturně);
- osoby zbavené volebního práva;
- příjemci sociálních dávek (včetně osob, které je nečerpají pro svou nezpůsobilost o ně požádat);
- obyvatelé upadajících území nebo lokalit majících charakter ghett;
- bezdomovci, osoby, jejichž způsob života je vnímán a stigmatizován jako deviantní osoby neschopné mobility;
- sociálně izolovaní bez přátel a rodin.

3.7.2 Důsledky sociálního vyloučení

Jako nejvýznamnější důsledky sociálního vyloučení bývají nejčastěji označovány kumulace vlivů nezaměstnanosti, chudoby, nízkého vzdělání a kvalifikace, nízkých příjmů, nevhodného bydlení, zvýšeného výskytu kriminality, nedostupnost kvalitní lékařské péče a kvalitního vzdělávání nebo krize rodiny. Vzájemná provázanost těchto problémů pak

⁵⁰ MAREŠ, P. *Faktory sociální exkluze*. 2006, s. 22.

vytváří jakýsi bludný kruh a návrat sociálně vyloučených osob do běžného života bývá značně problematický.⁵¹

V posledních letech se stále více ukazuje, jako zásadní faktor sociálního vyloučení, zadluženost, resp. předlužení. Předlužení je termín, kterým můžeme označit stav, kdy osoba má vůči věřiteli nebo více věřitelům závazky, které celkově přesahují možnosti jejich splácení. Obecně můžeme tento problém charakterizovat nedostatečnými příjmy a vysokými výdaji, které v jednom okamžiku vyústí v předlužení. Takovýto stav může nastat nejčastěji v důsledku změny ve struktuře domácnosti (rozvodu manželství, narození dítěte, úraz, nemoc), špatného hospodaření s domácím rozpočtem, ručitelství, neuváženého zadlužení a v neposlední řadě v důsledku ztráty zaměstnání. Příčinou předlužení může být také použití úvěru na splácení jiných půjček nebo závazků, vzniká efekt tzv. „sněhové koule“. K jeho vzniku dochází v důsledku dosažitelnosti úvěrů, ať již na legálním popřípadě nelegálním finančním trhu, kdy je jeden finanční závazek požit na pokrytí předchozího, přičemž je takovýto postup i několikrát replikován. Dochází také ke snaze o konsolidaci více závazků v jeden, avšak za mnohdy velmi nevýhodných úrokových nebo sankčně postižitelných podmínek. Další příčinou vzniku předlužení je možno spatřovat v nízké právní, finanční a obecně funkční gramotnosti.

Důsledky předlužení mohou nezřídka vyústit v sociálně patologické jevy, v reakci na dlouhodobý nedostatek prostředků na uspokojení základních životních potřeb. Závažné riziko předlužení ve vztahu k nezaměstnanosti spočívá ve vytváření alternativních životních strategií, které často vedou k faktické závislosti na systému sociálních dávek nebo k výkonu nelegální práce. Je zde na místě zmínit i stále poněkud problematickou právní úpravu ochrany spotřebitele, v jejímž důsledku k takovýmto situacím může docházet.

Nutno podotknout, že stejně jako ztráta zaměstnání zhoršuje zadlužení psychickou pohodu a může zanechat trvalé následky na úrovni zdraví, má i předlužení podíl na zhoršující se oblasti psychiky, v krajních případech se stává i příčinou sebevražd.

Z pohledu úřadů práce působí předlužení pro nezaměstnaného jako závažná demotivační složka při jakémkoliv snaze o hledání zaměstnání na oficiálním pracovním trhu. Zejména proto, že o peníze získané z legálního zaměstnání jej připraví věřitelé nebo

⁵¹ ČADA, K. a kol. *Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR*. [online].

exekutoři. Peníze, které však získá nelegální prací, může alespoň z části uchránit. Snahou nezaměstnaného tak nemusí být nalezení zaměstnání prostřednictvím úřadu práce, ale pouze požívání sociálních výhod. Předlužení se tak stává jedním ze závažných důvodů dlouhodobé nezaměstnanosti. Nárůst dluhů společně s neschopností tyto splácet ústí do dluhových pastí, které v konečném důsledku vedou k alternativním způsobům obživy a rezignaci na nalezení zaměstnání na otevřeném trhu práce.

3.7.3 Prostorové vyloučení

Jedním ze znaků sociálního vyloučení je také prostorová izolace, tzn. segregace od okolní společnosti.⁵² Mezi její nejviditelnější projev patří prostorové vyloučení, resp. residenční segregace, což představuje určitý stav či proces, kdy jsou některé sociální skupiny exkludovány do uzavřených nebo vyloučených lokalit. Nejčastěji se tak děje na základě jejich sociokulturních charakteristik a socioekonomického statusu. Jistá míra segregace na základě z ekonomického statusu je do jisté míry přirozeným důsledkem neregulovaných forem nerovností ve společnosti a nerovnoměrného rozvoje urbánního prostoru.⁵³ Prostorové vyloučení je pak rozlišováno na prostorovou/residenční separaci (dobrovolné odloučení) a segregaci (nedobrovolnou formou vyloučení).

Zejména v důsledku prostorové segregace se pak vytváří oblasti, v nichž se život řídí jinými pravidly než mimo jejich hranice. Pro jejich obyvatele přestává být majoritní společnost referenční společností a nemají důvěru v její systémy. Sociálně vyloučení v segregovaných lokalitách pak hledají náhradní základnu solidarity, a jelikož ji nenachází na straně majoritní společnosti, hledají ji mezi sebou. To je také jeden z důvodů šířícího se odporu vůči většinové společnosti v tomto prostředí a například i šíření náboženského fundamentalismu v muslimských komunitách po celé západní Evropě.⁵⁴

Extrémní formu residenční segregace představují ghetta, v nichž pak může docházet k sociálnímu vyloučení bez ohledu na ekonomický status. Ghetta často vymezují svá hranice jako jisté „linie nebezpečí“, což se stává zdrojem konfliktů s jejich okolím. Ghettem se přitom může stát nejen celá čtvrť nebo ulice, ale třeba i jen jeden jediný dům.⁵⁵

⁵²Podkladová analýza ke koncepci bydlení statutárního města Ostravy. [online].

⁵³ ŠUBRT, J. *Soudobá sociologie*. 2014, s. 122.

⁵⁴ MAREŠ, P. *Faktory sociální exkluze*. 2006, s. 11.

⁵⁵ MAREŠ, P. *Faktory sociální exkluze*. 2006, s. 11.

Vedle lokalit s extrémními formami sociálního vyloučení existují i oblasti „měkkého vyloučení“. Jedná se o takové oblasti, které mají ve vztahu k sociálnímu vyloučení určité charakteristiky. V podstatě se nejedná o vyloučení, ale o určité znevýhodňování či marginalizaci jejich obyvatel, zejména v důsledku špatné dopravní dostupnosti, výraznějšího nesouladu mezi nabídkou a poptávkou pracovních sil a struktury volných pracovních míst (převaha pracovních míst na sekundárním trhu práce - nejistých, málo placených, vyžadujících dojíždění) nebo v důsledku absence či nízké kvality občanské vybavenosti (školy, zdravotnická zařízení, pošta, apod.).⁵⁶

Prostorová segregace je vnímána jako negativní jev, jelikož prostorové vyloučení je způsobilé vytvářet zásadní překážky pro rozvoj životních šancí. Nedobrovolně segregovaní žijí zpravidla v nejhorsích, stigmatizovaných částech měst, v nevyhovujících, nuzných obydlích s nedostatečnou infrastrukturou a nedostupností běžných služeb. Negativní důsledky prostorového vyloučení se spolupodílejí na zhoršení celkové situace ve společnosti a vytváří sociální napětí, které může v krajním případě vést až k nepokojům.⁵⁷

3.7.4 Sociálně vyloučená lokalita

Sociálně vyloučenou lokalitou se rozumí území nebo oblast obývaná významnou měrou osobami, které jsou sociálně vyloučené nebo jsou ohrožené sociálním vyloučením. Sociálně vyloučené lokality se velice často vyznačují velmi specifickými územními a sociálními charakteristikami, které se například vyznačují:

- vyšší mírou nezaměstnanosti, větším počtem dlouhodobě nezaměstnaných, osob obtížně uplatnitelných na trhu práce apod.,
- nedostatkem pracovních příležitostí a legálních možností obživy, málo kvalifikovanými a špatně placenými pracovními místy, nepříznivou příjmovou situací jednotlivců a rodin a jejich závislosti na příjmech ze systému sociálního zabezpečení,
- celkově nižší úrovni vzdělanosti, častějšími problémy se školní docházkou, vyšším počtem dětí, které nedokončí základní vzdělání,
- vyšší kriminalitou a častějším výskytem společensky nežádoucích jevů, narušenými rodinnými či sousedskými vztahy,

⁵⁶ MAREŠ, P. *Faktory sociální exkluze*. 2006, s. 12.

⁵⁷ ŠUBRT, J. *Soudobá sociologie*. 2014, s. 125.

- nevyhovujícím nebo havarijním stavem obytných objektů, nefungujícím trhem s bydlením, bydlením v nevyhovujících prostorách, v ubytovnách apod.,
- horší dostupností veřejných či jiných služeb a obtížným přístupem ke službám,
- špatným dopravním spojením s jinými oblastmi a regiony, izolovaností území, nedostatkem vnějších kontaktů nebo přímo nepřátelstvím ze strany osob žijících v blízkosti sociálně vyloučené lokality.⁵⁸

Podle Agentury pro sociální začleňování jsou sociálně vyloučené lokality definovány jako oblasti prostorově, sociálně a ekonomicky izolované, kulturně odlišné, symbolicky vyloučené. V každé ze sociálně vyloučených lokalit lze obvykle nalézt prvky všech uvedených podob izolace, nicméně nepřítomnost či neznatelná přítomnost některé z nich nemusí nutně znamenat, že se nejedná o sociálně vyloučenou lokalitu.⁵⁹ Sociálně vyloučené lokality mohou tvořit celé městské čtvrti, ulice, jeden či více domů, ale také ubytovny.

Sociálně vyloučené lokality a situace v nich je velmi diferencovaná, lokality se liší zejména velikostí a poměrem velikosti vůči obci či městu, ve které se nacházejí, mírou prostorového vyloučení, stavem domů a bytů, formou jejich vlastnictví atd. Lidé se v takovýchto lokalitách mohou ocitnout z různých důvodů. Jedním z důvodů může být situace, že v místě žili před tím, než se z něho stala sociálně vyloučená lokalita, a pak jde většinou o ty, kteří nemají prostředky a možnosti lokalitu opustit. Dalším důvodem je situace, kdy se do daného místa nastěhovali už v době, kdy se o sociálně vyloučenou lokalitu jednalo. Pak šlo buď o přistěhování dobrovolné (přišli za někým z příbuznými, apod.) nebo nedobrovolné (byly sem vystěhovány např. v důsledku dluhů na nájemném v předchozím bydlišti).⁶⁰

Existence vyloučených lokalit v posledních letech ohrožuje nejen sociální a ekonomickou soudržnost, ale také etnicky polarizuje společnost (zejména proto, že jsou v rostoucí míře a podílu obývány Romy). Jejich existenci vnímá většina společnosti jako formu vzájemného rozdělení dvou sociálních skupin žijících zcela odlišným způsobem života. V okolí sociálně vyloučených lokalit pak dochází ke zhoršování životních podmínek v elementární kvalitě soužití, bezpečnosti a ochraně práva.

⁵⁸ *Státní politika zaměstnanosti: Slovník sociálního zabezpečení*. [online].

⁵⁹ *Podkladová analýzy ke koncepci bydlení statutárního města Ostravy*. [online].

⁶⁰ *Příručka pro sociální integraci*. [online].

Jak vyplývá z Východisek strategie boje proti sociálnímu vyloučení „Dlouhodobé zanedbávání sociální degradace vyloučených lokalit, jejich obyvatel, sociálních a hospodářských zvyklostí nepochybně posunulo problém sociálního vyloučení a romských „ghet“ z pásma sociálně – etnického problému do pásma bezpečnostních rizik a reálných hrozeb od organizovaného zločinu, přes neustávající drobnou kriminalitu až po vážné riziko nárůstu extremistických akcí, rasismu a podpory extremismu. Narušení právní, občanské a politické soudržnosti v okolí velkých „ghet“ je dnes skutečností, že se lidé žijící na obou stranách segregované „zdi“ musí přizpůsobit a nemají svobodnou volbu zhoršení podmínek překonat vlastním úsilím nebo se odstěhovat.“⁶¹

3.7.5 Vztah bydlení k sociálnímu vyloučení

Jak již bylo uvedeno v kapitole 3.7.1, sociální vyloučení lze označit za společenský jev projevující se u obyvatel, kteří mají z různých příčin ztížené šance na zapojení se na trh práce a v přístupu k institucím a službám. Jak uvádí Mareš, s odkazem na užší definici sociálně vyloučených, jsou takto označováni ti, kdo z důvodů, jež jsou mimo jejich kontrolu, nemohou participovat na normálních aktivitách občanů dané společnosti, včetně nedostatečného přístupu k politickému a zákonnému systému nezbytnému pro uplatnění některých práv. V důsledku toho mohou být sociálně vyloučení kráceni v základních občanských právech, jakými jsou např. práva sociální, práva v přístupu ke vzdělání, ale i práva v možnostech zajistit si bydlení.⁶²

V konečném důsledku jsou pak jednou z nejtěživějších forem sociálního vyloučení nezaměstnanost a bydlení, a to zejména v jejich vzájemné kombinaci. Bydlení, resp. přístup k bydlení, je pak podstatným faktorem ve vztahu k sociálnímu vyloučení a ohrožení sociálním vyloučením. Důležitými se v tomto ohledu ukazují náklady na bydlení, které jsou pro osoby ohrožené sociálním vyloučením značnou zátěží, mnohdy spojenou s finančními problémy a zadlužováním. Tento fakt platí pro příjmově chudé obecně, ale pro některé skupiny ohrožené rizikem sociálního vyloučení zvláště (zejména pro dlouhodobě nezaměstnané).⁶³

⁶¹ ČADA, K. a kol. *Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR*. [online].

⁶² MAREŠ, P. *Faktory sociální exkluze*. 2006, s. 7.

⁶³ MAREŠ, P. *Faktory sociální exkluze*. 2006, s. 7.

V souvislosti s bydlením, zejména nízkopříjmových skupin obyvatel, je nutné zmínit některé typy dávek poskytovaných Úřadem práce České republiky. Jak bylo uvedeno v kapitole 3.6.5, plní Úřad práce České republiky, mimo jiné, úkoly v oblastech státní sociální podpory a pomoci v hmotné nouzi. Ve vztahu k bydlení je pak v rámci státní sociální podpory poskytován příspěvek na bydlení a v pomoci v hmotné nouzi pak doplatek na bydlení.

Podmínky nároku na příspěvek na bydlení jsou upraveny zákona č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, ve znění pozdějších předpisů. Příspěvek na bydlení přispívá na krytí nákladů na bydlení rodinám či jednotlivcům s nízkými příjmy. Nárok na příspěvek na bydlení má vlastník nebo nájemce bytu, v němž má nahlášený trvalý pobyt, jestliže jeho náklad na bydlení přesahuje rozhodný příjem rodiny vynásobený koeficientem 0,3, případně, jestliže není tento příjem vynásobený koeficientem vyšší než částka normativních nákladů.

Dávky pomoci v hmotné nouzi, tedy i doplatku na bydlení, upravuje zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, ve znění pozdějších předpisů. Doplatek na bydlení je jednou z dávek pomoci v hmotné nouzi, která společně s vlastními příjmy občana a příspěvkem na bydlení ze systému státní sociální podpory pomáhá uhradit odůvodněné náklady na bydlení. Výše doplatku na bydlení je stanovena tak, aby po zaplacení odůvodněných nákladů na bydlení (tj. nájmu, služeb s bydlením spojených a nákladů za dodávky energií) zůstala osobě či rodině částka živobytí.⁶⁴

K největším problémům sociálně vyloučených lokalit se řadí také stáří a kvalita bytového fondu, přeplněnost bytů, vysoké náklady na jejich provoz a údržbu bytového fondu, obývání bytů bez nájemních smluv, nedostatečná právní ochrana nájemníků a obtížně vymahatelné pohledávky majitelů bytového fondu. Finančně nedostupné se ukazuje soukromé nájemní bydlení, zejména pro některé skupiny, které mimo jiné představují domácnosti s alespoň jedním dlouhodobě nezaměstnaným a domácnosti pracujících s nízkou kvalifikací. Obyvatelé sociálně vyloučených lokalit patří právě mezi takovéto typy domácností. Vzhledem k tomu, že nejsou schopni zejména finančně dosáhnout na otevřený trh s nájemním bydlením, mají obyvatelé sociálně vyloučených lokalit nízké šance se mimo tyto lokality odstěhovat.⁶⁵

⁶⁴ *Doplatek na bydlení*. [online].

⁶⁵ ČADA, K. a kol. *Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR*. [online].

Situace s bydlením sociálně vyloučených se dlouhodobě zhoršuje, přičemž byl zaznamenán také značný nárůst počtu lidí žijící v ubytovnách. Tato skutečnost je značně znepokojivá, neboť zejména nedobrovolné přestěhování z normálního bytu do ubytovny, způsobené např. ztrátou bydlení, představuje zásah, jehož vlivem se mohou dříve soběstačné rodiny proměnit v rodiny zcela rezignované. Značně problematický a diskutabilní je i stav některých ubytoven a v neposlední řadě také nízká právní ochrana jejich obyvatelů. V České republice totiž neexistuje zvláštní právní úprava minimálních standardů pro přiměřené bydlení. Doposud také absentuje konkrétnější právní regulace sociálního bydlení. V mnoha případech proto různé druhy bydlení, zejména právě v ubytovnách, vykazují podstatné hygienické nedostatky, špatný stavebně technický stav obývaných prostor, nedostatečnou infrastrukturu a odříznutí od běžných služeb a ostatních osídlených lokalit. Tato extrémně nízká úroveň bydlení a služeb je často v přímém rozporu s částkami, jež je ubytovaný nebo nájemce povinen hradit a měsíční nájemné není často nižší než nájemné v běžných bytech, někdy je paradoxně i vyšší.⁶⁶

Podstatným se v otázce bydlení ve vztahu k sociálnímu vyloučení, resp. integraci sociálně vyloučených, jeví zabývat se dostupným bydlením. Dostupné bydlení by pak mělo být na takové cenové úrovni, jenž by zaručila naplnění základních potřeb v oblasti bydlení. Sociálně vyloučení a ohrožení sociálním vyloučením potřebují disponovat příležitostmi k podporovanému bydlení tak, by měli možnost své bydlení změnit v případě, že k tomu projeví dostatek vůle a předpokladů. V této souvislosti se nejčastěji hovoří o prostupném systému bydlení, který obecně označuje různé systémy pomoci lidem v bytové nouzi, kteří nemají vyřešenu otázku bydlení a jsou nuceni vlivem životních situací pobývat na ulici či v azylových domech. Podstatou systému je očekávaný prostup klientů z méně komfortních ubytování přes trénink bydlení v bytech až po samostatné bydlení v nájemním bytě.⁶⁷

Prosazování a dodržování principu prostupnosti je pro úspěch v práci se sociálně vyloučenými zásadní podmínkou. Každý se může za určitých okolností občan dostat do krizové situace, v jejímž důsledku se ocitne ve vyloučené lokalitě, nebo se ocitne bez

⁶⁶ GABAL, I. a VÍŠEK, P. a kol. *Východiska pro formulaci a implementaci politiky začleňování obyvatel vyloučených lokalit do české společnosti a její sociální a ekonomické struktury: Východiska strategie boje proti sociálnímu vyloučení*. [online].

⁶⁷ *Podkladová analýza ke koncepci bydlení statutárního města Ostravy* [online].

domova. Tato situace však nesmí znamenat její neřešitelnost. Pokud prokáže schopnost vrátit se ke způsobu standardního bydlení, musí takovou možnost reálně mít.⁶⁸

⁶⁸ GABAL, I. a VÍŠEK, P. a kol. *Východiska pro formulaci a implementaci politiky začleňování obyvatel vyloučených lokalit do české společnosti a její sociální a ekonomické struktury: Východiska strategie boje proti sociálnímu vyloučení*. [online].

4 Vlastní práce

4.1 Vývoj nezaměstnanosti v České republice

Zhruba do poloviny 90. let minulého století nepředstavovala nezaměstnanost v České republice závažnou hrozbu. Důvodem byla jak odsouvaná restrukturalizace, tak i schopnost ekonomiky pohlcovat značnou část propouštěné pracovní síly. Zvrat nastal v roce 1997, kdy nezaměstnanost poprvé překročila hranici 5% a v roce 1999 se již pohybovala přes hranici 8%. Růst nezaměstnanosti byl zpomalen až v roce 2001, avšak v roce 2002 nastal opět její nárůst. V roce 2003 pak přesáhla míra registrované nezaměstnanosti poprvé hranici 10%.⁶⁹ Minimální nezaměstnanost byla dosažena těsně před vypuknutím ekonomické krize, tedy v roce 2008.

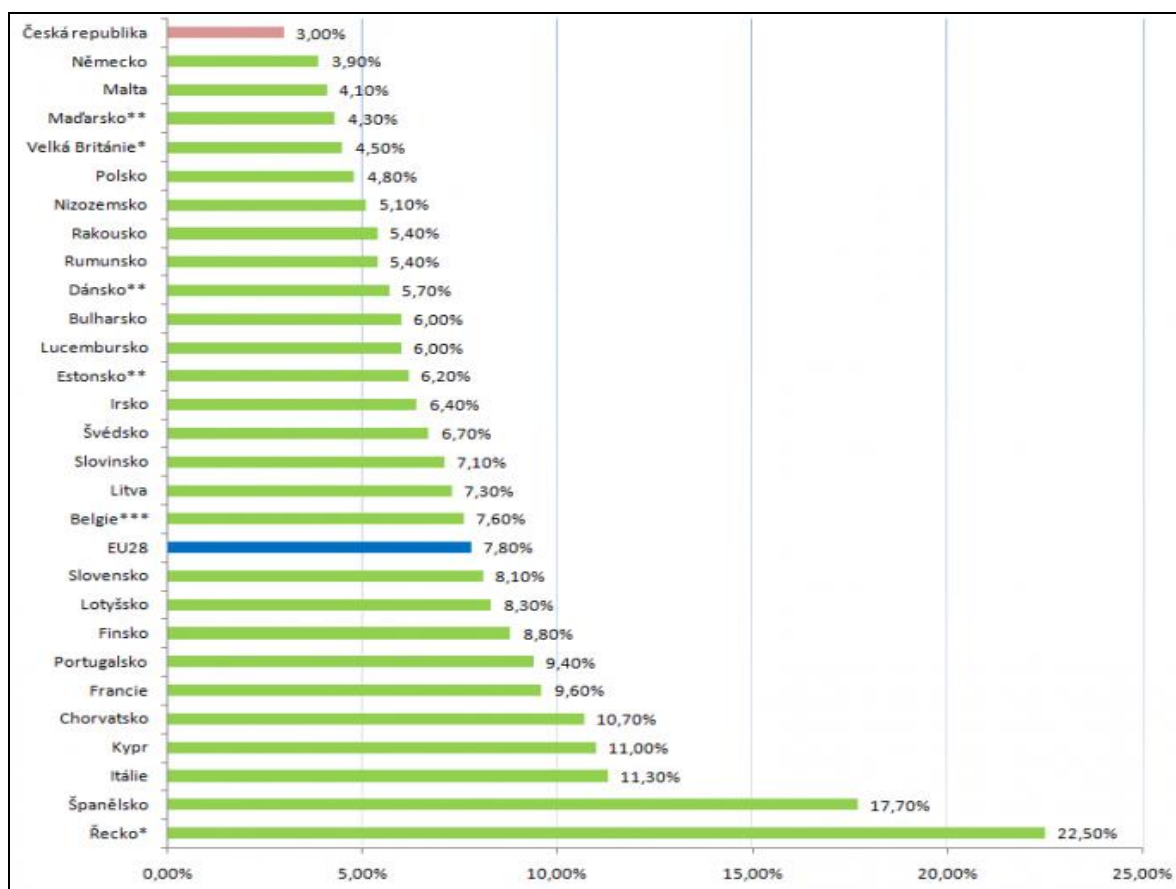
Dopad ekonomické krize v roce 2008 významně ovlivnil vývoj Evropských ekonomik a nevyhnul se ani České republice, což se následně projevilo na trhu práce. Vzhledem k tomu, že na změny HDP reaguje trh práce se zpožděním, projevil se dopad krize na růstu nezaměstnanosti až v roce 2009. Její vývoj pak kulminoval v únoru 2010, kdy v evidenci úřadů práce bylo registrováno celkem 583 135 uchazečů o zaměstnání. Mírné oživení ekonomiky vedlo v průběhu roku 2011 k jejímu poklesu, avšak v následujícím roce nezaměstnanost opět rostla. Postupné snižování poklesu HDP se začalo na vývoji nezaměstnanosti projevovat ve druhé polovině roku 2013, kdy její nárůst začal zpomalovat. Změna trendu vývoje se vzhledem ke zpoždění vývoje na trhu práce výrazněji projevila až v polovině roku 2014, kdy poprvé od poloviny roku 2012 byly počty uchazečů o zaměstnání registrovaných na pracovištích Úřadu práce ČR meziročně nižší, přičemž na konci roku 2014 jich bylo evidováno „pouze“ 541 914.

K postupnému snižování nezaměstnanosti dochází i nadále, kdy zpomalení jejího poklesu je patrné i z meziročního srovnání vývoje podílu nezaměstnaných osob, který na konci roku 2015 činil 6,2 % a ke konci roku 2016 pak poklesl na 5,2 %.⁷⁰ Počet evidovaných uchazečů o zaměstnání pak v závěru června 2017 v České republice dosáhl vůbec nejnižší hodnoty za posledních 19 let. Míra nezaměstnanosti podle EUROSTAT za květen 2017 vykazovala, že Česká republika se dlouhodobě pohybuje pod průměrem EU a mezi členskými státy má nejnižší míru nezaměstnanosti.

⁶⁹ SIROVÁTKA, T. *Problémy trhu práce a politiky zaměstnanosti*. 2003, s. 64.

⁷⁰ *Integrovaný portál MPSV*. [online].

Obrázek č. 1 Přehled míry nezaměstnanosti států EU v květnu 2017



Zdroj: EUROSTAT

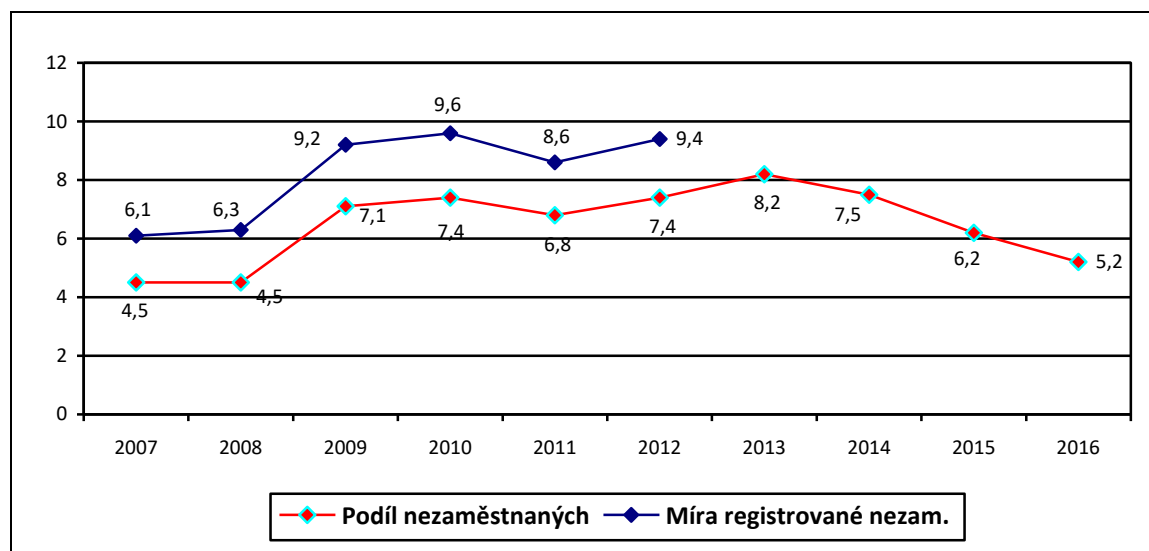
4.1.1 Podíl nezaměstnaných osob

Při srovnávání nezaměstnanosti na základě výsledků výběrového šetření pracovních sil podle metodiky Mezinárodní organizace práce a registrované nezaměstnanosti sledované Ministerstvem práce a sociálních věcí ČR jsou patrné rozdíly vyplývající z definice těchto ukazatelů.

Od července 2004 do prosince 2012 počítalo Ministerstvo práce s sociálních věcí ČR míru registrované nezaměstnanosti jako podíl dosažitelných uchazečů o zaměstnání evidovaných na Úřadu práce ČR k pracovní síle podle výsledků výběrových šetření pracovních sil, počtu pracujících cizinců ze třetích zemí s platným povolením k zaměstnávání, zaměstnaných občanů EU a cizinců s platným živnostenským oprávněním, registrovaných dosažitelných neumístěných uchazečů o zaměstnání, vedených Úřadem práce ČR. V rámci výběrového šetření jsou však zjišťovány údaje i za osoby, které nepracují, aktivně práci nehledají a nesplňují tak podmínky Mezinárodní organizace práce pro nezaměstnané, přitom však uvádějí, že by pracovat chtěly. „Srovnávání nebo záměna

obecné míry nezaměstnanosti ČSÚ a míry registrované nezaměstnanosti MPSV a jejich nesprávná interpretace, pracovní síla pro výpočet míry registrované nezaměstnanosti tvořená kombinací údajů z více zdrojů, patřily mezi důvody pro zavedení nového relativního ukazatele registrované nezaměstnanosti, podílu nezaměstnaných osob, který srovnává počty dosažitelných uchazečů k obyvatelstvu ve věku 15 – 64 let⁷¹.

Graf č. 1 Podíl nezaměstnaných osob a míra nezaměstnanosti v ČR (%)



Zdroj: MPSV

Definice výpočtu podílu nezaměstnaných osob je dle metodiky Ministerstva práce a sociálních věcí vyjádřena následujícím vzorcem:

$$\text{Podíl nezaměstnaných osob (ve věku 15 – 64 let)} = \frac{\text{UoZ}_{15-64 \text{ let}}}{\text{P}_{15-64 \text{ let}}} \times 100 \quad (1)$$

$\text{UoZ}_{15-64 \text{ let}}$ počet dosažitelných uchazečů o zaměstnání ve věku 15 - 64 let

$\text{P}_{15-64 \text{ let}}$ počet obyvatel ve věku 15-64 let

Výše uvedená změna (platnost od ledna 2013), se týká výhradně ukazatele míry registrované nezaměstnanosti a Ministerstvo práce a sociálních věcí nadále ve svých statistických údajích vykazuje také celkové počty uchazečů o zaměstnání a počty dosažitelných uchazečů. „Vzhledem k tomu, že nový ukazatel má kvůli odlišné definici jinou úroveň a je s původním ukazatelem registrované nezaměstnanosti i obecné míry nezaměstnanosti nesrovnatelný, pro sledování jejího vývoje byla do úrovně okresů zpětně

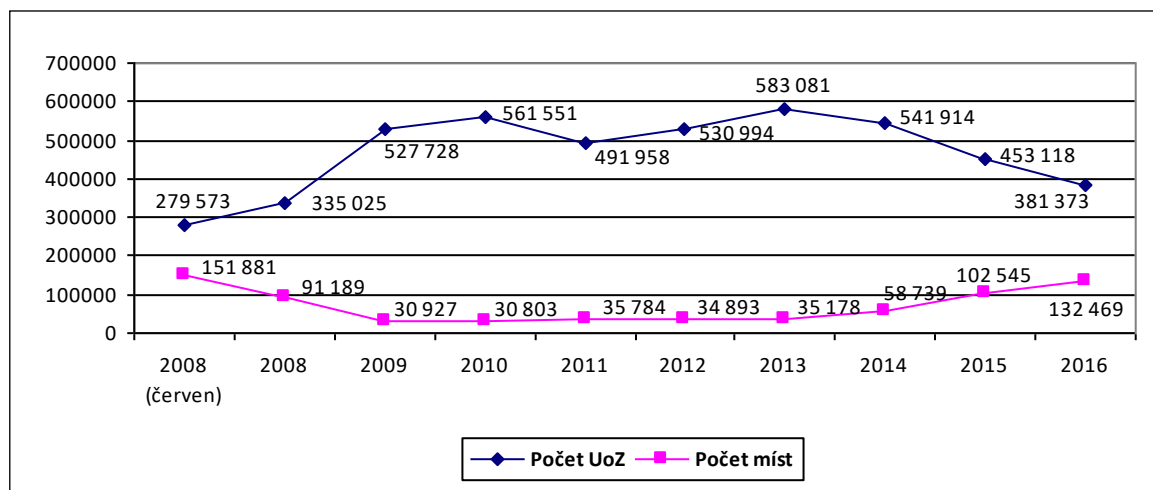
⁷¹ MPSV. *Analýza vývoje zaměstnanosti a nezaměstnanosti v roce 2016*. [online].

dopočtena časová řada.⁷² Z důvodu vhodnějšího srovnání dat budou proto v práci dále uváděny výhradně údaje o podílu nezaměstnaných osob a údaje o počtech uchazečů o zaměstnání evidovaných Úřadem práce ČR.

4.1.2 Volná pracovní místa

Významným ve vztahu k nezaměstnanosti je počet volných pracovních míst, která jsou nezaměstnaným na trhu práce v daném okamžiku k dispozici. Ještě v první polovině roku 2008 bylo na úřadech práce hlášeno 152 tis. volných pracovních míst, přičemž na jedno volné pracovní místo připadalo 1,8 uchazeče o zaměstnání. V prosinci 2008 poklesl počet volných pracovních míst na 91 tis. a koncem roku 2009 již na necelých 31. tis., čímž došlo k významnému zvýšení počtu uchazečů o zaměstnání na jedno volné pracovní místo.

Graf č. 2 Vývoj počtu volných pracovních míst a uchazečů o zaměstnání



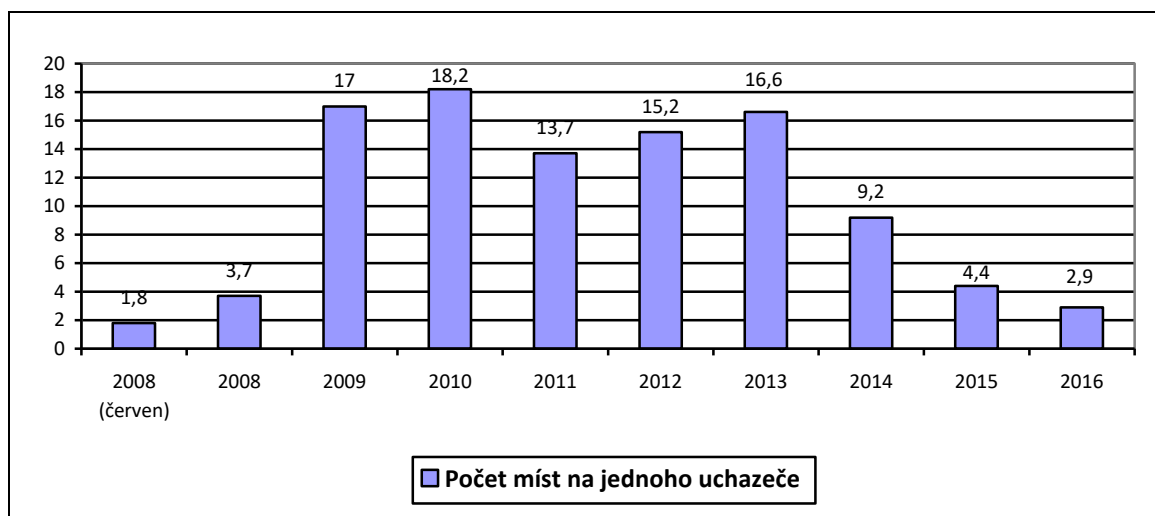
Zdroj: MPSV

Tento trend začal ustupovat až v průběhu roku 2014, kdy začal klesat počet uchazečů o zaměstnání a naopak se zvyšoval počet volných pracovních míst. Ke konci roku 2016 již Úřad práce ČR evidoval 132 496 volných pracovních míst a 381 373 uchazečů o zaměstnání. Na jednoho uchazeče o zaměstnání tak připadalo celkem 2,9 volných pracovních míst.⁷³

⁷² MPSV. *Analýza vývoje zaměstnanosti a nezaměstnanosti v roce 2016*. [online].

⁷³ *Integrovaný portál MPSV*. [online].

Graf č. 3 Vývoj počtu uchazečů o zaměstnání na jedno volné pracovní místo



Zdroj: MPSV

4.1.3 Struktura uchazečů o zaměstnání

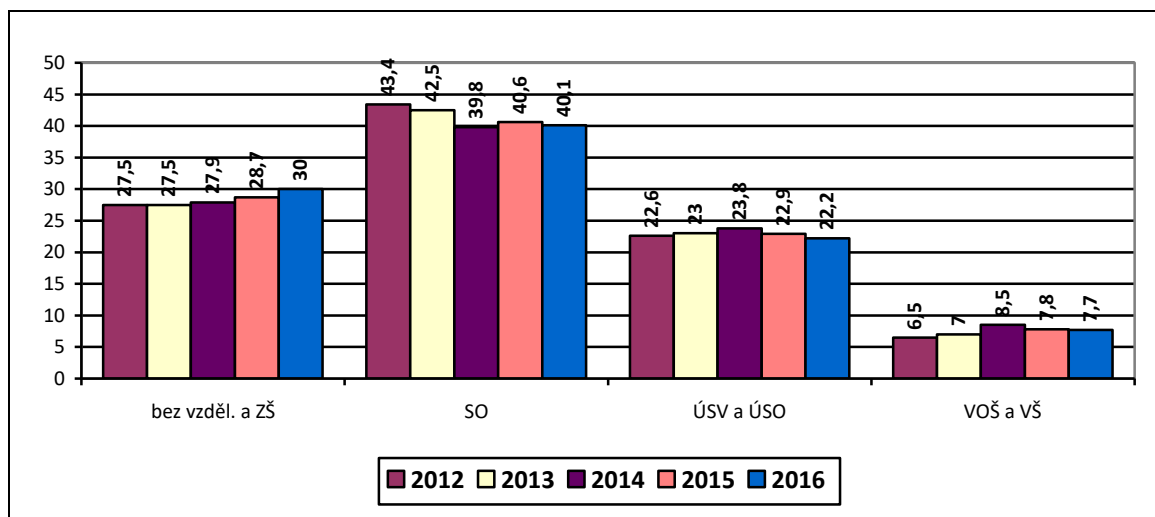
Přesto, že věková struktura uchazečů o zaměstnání je jedním z ukazatelů sledovaným Úřadem práce ČR ve vztahu nezaměstnaným osobám a bezesporu může být věk uchazeče o zaměstnání jedním z faktorů ztíženého přístupu k zaměstnání, nebude mu v rámci praktické části diplomové práce věnován prostor. Důvodem je zejména skutečnost, že věková struktura uchazečů o zaměstnání se podle statistických údajů Úřadu práce ČR v posledních letech významně nezměnila. Nad to lze poukázat na Vyhlídala a Mareše, resp. výstupy z analýzy postavení a šancí vybraných rizikových skupin na trhu práce, na jejichž základě lze konstatovat, „že ne všechny osobnostní charakteristiky, které běžně ve vztahu k trhu práce považujeme za rizikové, skutečně své nositele znevýhodňují. Ve věkové skupině od 50 let výše je specifická míra nezaměstnanosti nižší než v populaci všech ekonomicky aktivních a také poměr šancí být nezaměstnaný je pro tuto skupinu v porovnání s ostatními příslušníky pracovní síly nižší. Opět se tedy potvrzuje, že vyšší věk sám o sobě rizikovým faktorem ve vztahu k trhu práce není“.⁷⁴ Současné poukazují na negativní efekt ostatních rizik, mimo jiné, na kombinaci faktorů osob s nejvýše základním dosaženým vzděláním, které zvyšují ohrožení nezaměstnaností než ve zbytku populace.

⁷⁴ VYHLÍDAL, J. a MAREŠ, P. *Mění se rizika a šance na trhu práce: analýza postavení a šancí vybraných rizikových skupin na trhu práce*. 2006, s. 30.

Z hlediska struktury uchazečů o zaměstnání nutno poukázat zejména na specifickou míru nezaměstnanosti podle vzdělání a délky nezaměstnanosti, resp. průměrné délky registrované nezaměstnanosti.

Nejvyšší skupinu uchazečů o zaměstnání tvoří vyučení bez maturity, jejichž podíl na celkovém počtu evidovaných uchazečů o zaměstnání se pohybuje kolem 40 %. K 31. 12. 2016 bylo v evidenci Úřadu práce ČR registrováno z celkového počtu evidovaných uchazečů o zaměstnání 40,1 % vyučených uchazečů o zaměstnání. Méně početnou, avšak co do uplatnitelnosti na trhu práce značně problematickou, je pak skupina uchazečů o zaměstnání se základním vzděláním nebo bez vzdělání (30%).

Graf č. 4 Vzdělanostní struktura uchazečů o zaměstnání v ČR (%)



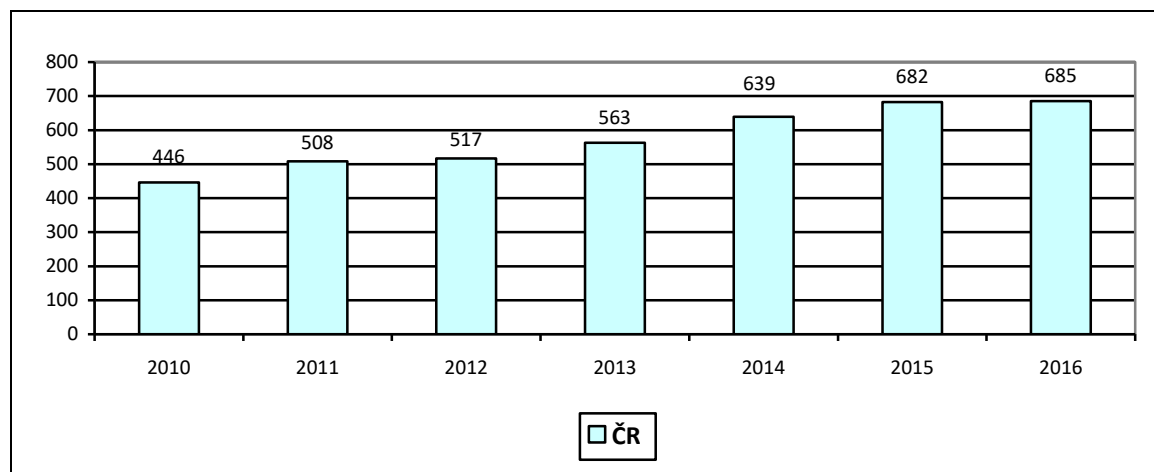
Zdroj: MPSV

Sestupný počet volných pracovních míst vedl, zejména od roku 2008, nejen k nárůstu počtu dlouhodobě nezaměstnaných, ale také k dalšímu prodloužení délky setrvání uchazečů o zaměstnání v evidenci Úřadu práce ČR. Průměrná délka evidence těch, kteří byli k 31. 12. 2013 registrováni na Úřadu práce ČR, se prodloužila na 563 dní (ze 413 dní na konci prosince 2008), k 30. 6. 2014 pak dokonce vzrostla na 639 dní.⁷⁵ Přes příznivý vývoj zaměstnanosti však nadále dochází ke zvyšování průměrné délky nezaměstnanosti. K 31. 12. 2016 bylo z celkového počtu uchazečů o zaměstnání, kteří jsou v evidenci Úřadu

⁷⁵ MPSV. *Strategie politiky zaměstnanosti do roku 2020*. [online].

práce ČR déle než 12 měsíců celkem 144 163 osob (37,8 %). Průměrná délka nezaměstnanosti již činila 685 dní.⁷⁶

Graf č. 5 Průměrná délka evidence uchazečů o zaměstnání



Zdroj: MPSV

4.2 Nezaměstnanost v Moravskoslezském kraji

Moravskoslezský kraj je třetím nejlidnatějším krajem České republiky. Je tvořen správními obvody bývalých okresů Ostrava, Opava, Frýdek-Místek, Nový Jičín, Karviná a Bruntál. Centrální část kraje, tvořena především okolím měst Ostrava, Havířov, Karviná a Frýdek-Místek, patří k nejhustěji osídleným oblastem České republiky. Vyšší počet obyvatel je do značené míry historickým projevem koncentrace pracovní síly do oblastí, v nichž byla soustředěna převážná část, zejména těžkého, průmyslu. Přes sestupnou tendenci počtu obyvatel žije na jeho území až 11,5 % obyvatel České republiky. Od roku 1990 probíhala v kraji rozsáhlá hospodářská restrukturalizace, která jej významně proměnila a několik let byla provázena uvolňováním desetitisíců zaměstnanců. Moravskoslezský kraj patří v rámci celé republiky ke strukturálně nejpostiženějším regionům, charakteristický významným útlumem těžkého průmyslu a do roku 2004 také značným nárůstem nezaměstnanosti.⁷⁷ Tyto skutečnosti, mimo jiné, měly nemalý vliv na celkový vývoj nezaměstnanosti v regionu a promítají se rovněž do vývoje podílu nezaměstnaných osob při porovnání jednotlivých krajů, a to i přes příznivý vývoj zaměstnanosti v posledních dvou letech.

⁷⁶ *Integrovaný portál MPSV*. [online].

⁷⁷ *Zpráva o situaci na trhu práce v Moravskoslezském kraji, o realizaci APZ v roce 2016 a strategii APZ pro rok 2017*. [online].

4.2.1 Podíl nezaměstnaných osob

Vývoj podílu nezaměstnaných osob ve všech krajích replikoval trend vývoje nezaměstnanosti v České republice. V porovnání let 2015 a 2016 došlo jeho snížení ve všech krajích, zejména v kraji Karlovarském, Libereckém a Královehradeckém. Podíl nezaměstnaných osob, vyšší než celorepublikový průměr (5,2 %), je pak dlouhodobě vykazován ve dvou krajích, a to v Ústeckém a Moravskoslezském. Vývoj podílu nezaměstnaných osob v jednotlivých krajích České republiky je uveden v následující tabulce (Tabulka č. 1)

Tabulka č. 1 Podíl nezaměstnaných osob podle krajů (%)

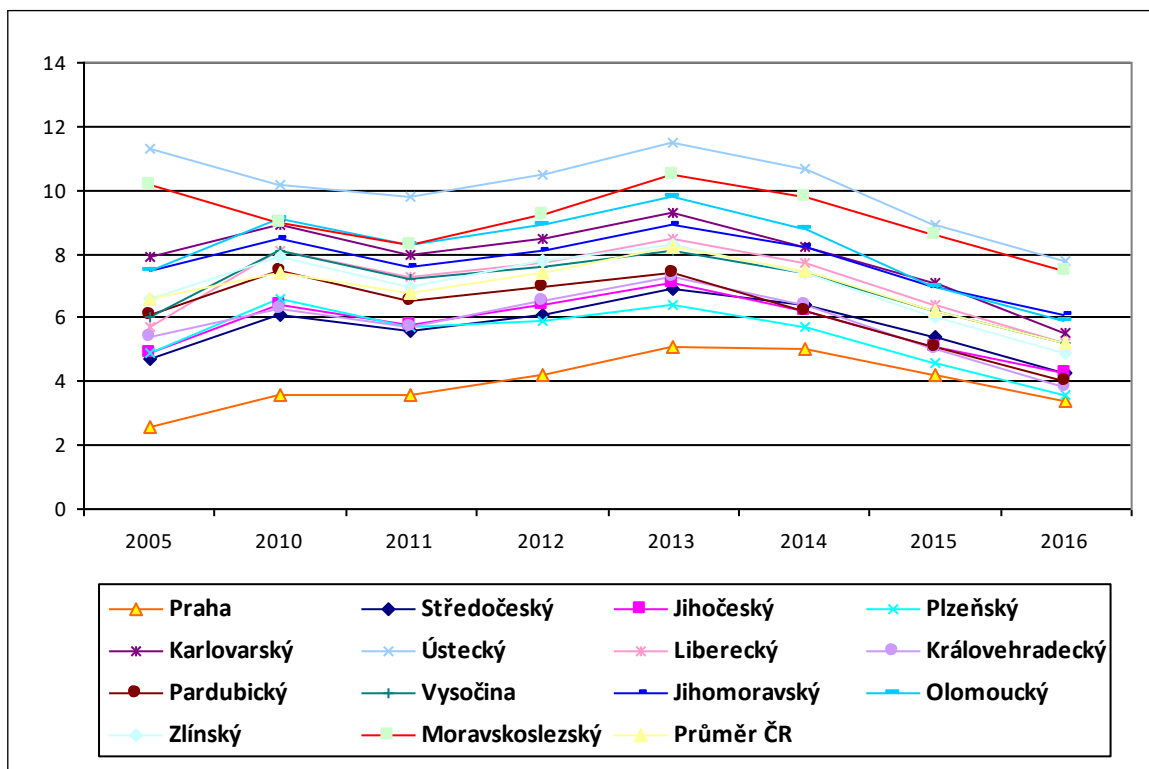
Kraj	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Praha	2,6	3,6	3,6	4,2	5,1	5,0	4,2	3,4
Středočeský	4,7	6,1	5,6	6,1	6,9	6,4	5,4	4,3
Jihočeský	4,9	6,4	5,8	6,4	7,1	6,2	5,1	4,3
Plzeňský	4,9	6,6	5,7	5,9	6,4	5,7	4,6	3,6
Karlovarský	7,9	8,9	8,0	8,5	9,3	8,2	7,1	5,5
Ústecký	11,3	10,2	9,8	10,5	11,5	10,7	8,9	7,8
Liberecký	5,7	8,1	7,3	7,7	8,5	7,7	6,4	5,2
Královehradecký	5,4	6,3	5,7	6,5	7,3	6,4	5,0	3,8
Pardubický	6,1	7,5	6,5	7,0	7,4	6,2	5,1	4,0
Vysočina	6,0	8,1	7,2	7,6	8,1	7,4	6,2	5,2
Jihomoravský	7,5	8,5	7,6	8,1	8,9	8,2	7,0	6,1
Olomoucký	7,5	9,1	8,3	8,9	9,8	8,8	7,0	5,9
Zlínský	6,6	7,9	7,0	7,8	8,3	7,4	6,0	4,9
Moravskoslezský	10,2	9,0	8,3	9,2	10,5	9,8	8,6	7,5
Průměr ČR	6,6	7,4	6,8	7,4	8,2	7,5	6,2	5,2

Zdroj: MPSV

Přes poměrně výrazný pokles absolutního počtu uchazečů o zaměstnání, který byl koncem roku 2016 v Moravskoslezském kraji zaznamenán (snížení o 8 537), byl však jejich pokles v relativním vyjádření nejpomalejší (o 11,8%). Největší podíl na objemu pracovních sil v ČR si zachovává Praha, která se svou nízkou nezaměstnaností a vysokou mírou zaměstnanosti výrazně odlišuje od ostatních regionů. Typická je zejména specifickým postavením mezi kraji, jež je odrazem koncentrace centrálních státních institucí, peněžních ústavů, vysokých škol, obchodních společností a dalších organizací.

Opačný trend se pak projevuje v Moravskoslezském kraji, který se v průběhu let vypořádával s výrazným růstem nezaměstnanosti.⁷⁸

Graf č. 6 Vývoj podílu nezaměstnaných osob v ČR (podle krajů)



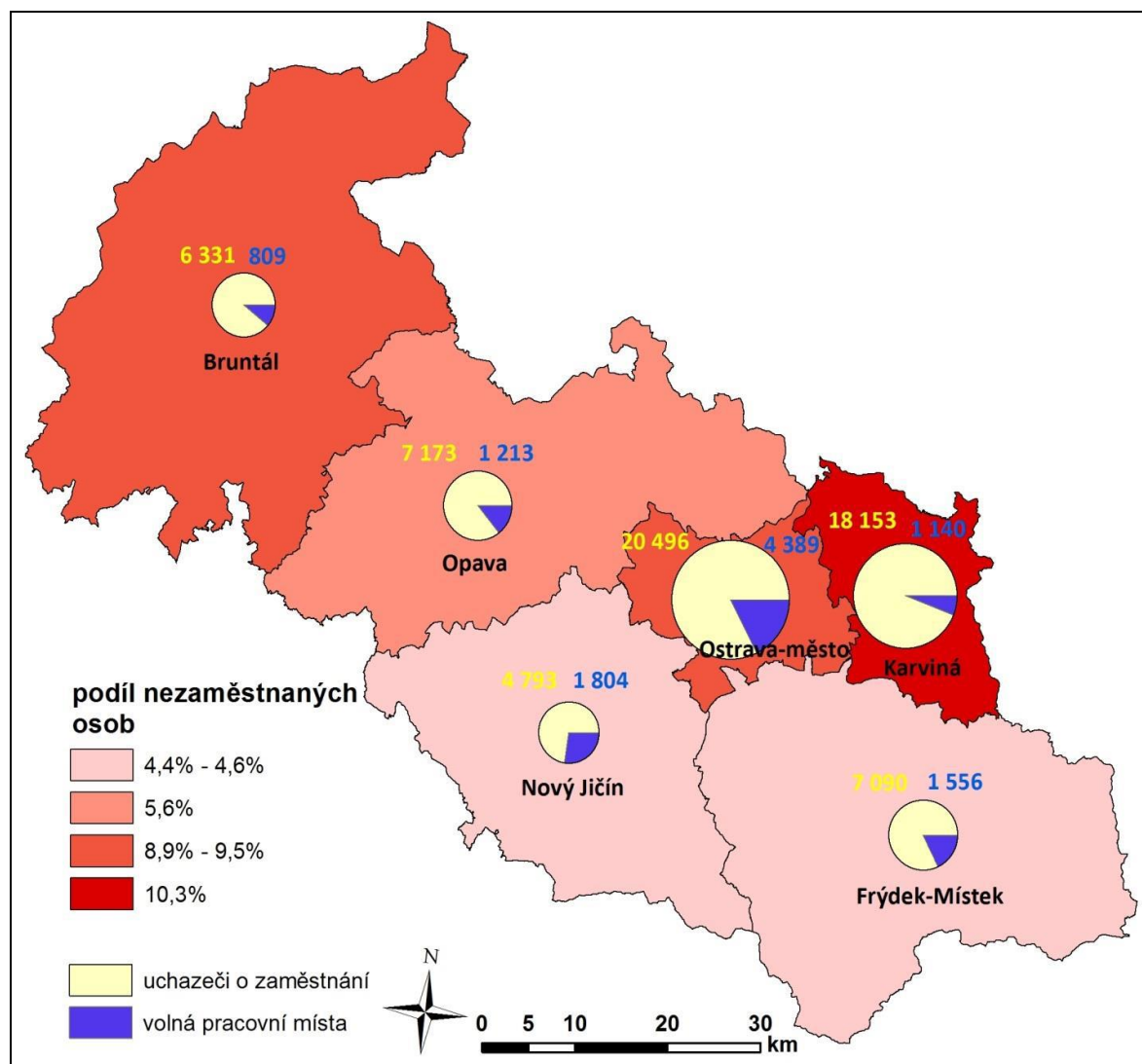
Zdroj: MPSV

V průběhu roku 2016 vykazovaly v samotném Moravskoslezském kraji vyšší podíl nezaměstnaných osob než je celorepublikový průměr území tří okresů, a to Bruntál, Karviná a Ostrava. S nejvyšším podílem se dlouhodobě potýká okrese Karviná, kde byl koncem roku 2016 vykázan podíl nezaměstnaných osob 10,3 %. V celkovém počtu nezaměstnaných osob byly okresy Moravskoslezského kraje v rámci České republiky během roku 2016 vždy mezi těmi s nejvyšším počtem nezaměstnaných osob, přičemž Ostrava byla po celé sledované období na druhém místě a Karviná na třetím až čtvrtém místě pomyslného žebříčku. Pro Moravskoslezský kraj je v posledních letech typické, že v polovině okresů (Nový Jičín, Frýdek-Místek i Opava) je dlouhodobě vykazován velmi příznivý podíl nezaměstnaných osob v rámci celé České republiky. Naopak dva největší okresy, co do počtu obyvatel, Ostrava a Karviná, (ale i Bruntál) se řadí mezi oblasti s

⁷⁸ Zpráva o situaci na trhu práce v Moravskoslezském kraji, o realizaci APZ v roce 2016 a strategie APZ pro rok 2017. [online].

nejvyšším podílem nezaměstnaných, což v konečném výsledku způsobuje celkovou vysokou nezaměstnanost Moravskoslezského kraje.⁷⁹

Obrázek č. 2 Podíl nezaměstnaných osob, počet uchazečů o zaměstnání a volných pracovních míst v jednotlivých okresech Moravskoslezského kraje (k 31. 12. 2016)



Zdroj: MPSV

4.2.2 Volná pracovní místa

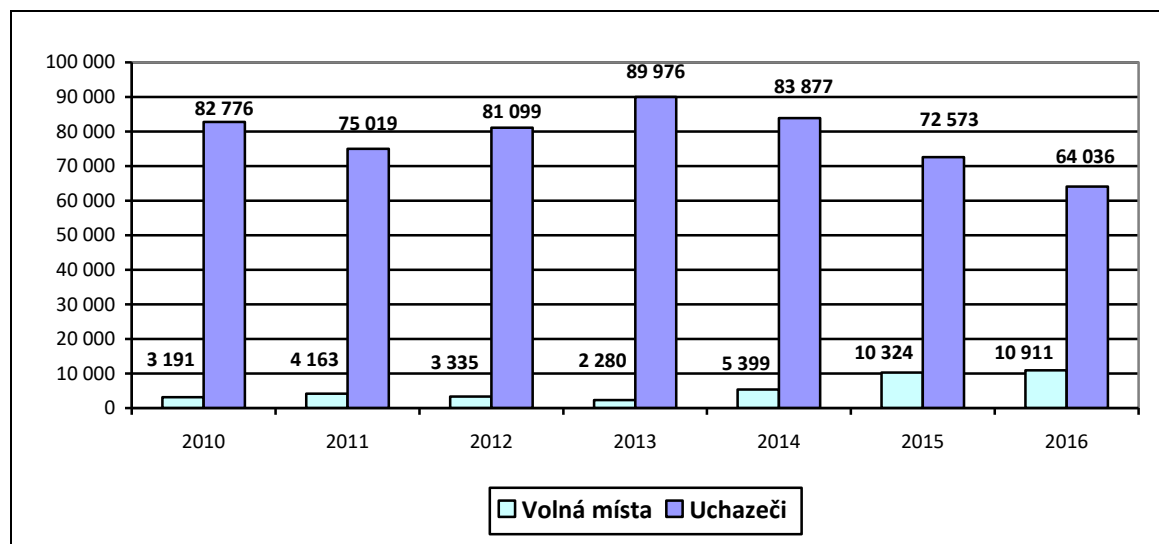
Evidenci počtu volných pracovních míst do jisté míry ovlivnila zejména novela zákona č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti, na jejímž základě byla od počátku roku 2012 zrušena povinnost zaměstnavatelů hlásit volná pracovní místa Úřadu práce ČR.

⁷⁹ Zpráva o situaci na trhu práce v Moravskoslezském kraji, o realizaci APZ v roce 2016 a strategie APZ pro rok 2017. [online].

Poptávková strana trhu práce v Moravskoslezském kraji byla v uplynulých dvou letech poměrně stabilní a počet volných pracovních míst evidovaných Úřadem práce ČR neklesl pod hranici desetitisíc. Nejvíce volných pracovních míst bylo v Moravskoslezském kraji evidováno v září 2016 (12 565), což představovalo největší počet volných pracovních míst od října 2008, tedy od období nástupu hospodářské krize.⁸⁰

Ke konci roku evidovala pracoviště Úřadu práce ČR v Moravskoslezském kraji celkem 10 911 volných pracovních míst (oproti konci roku 2015 jich bylo o 587 více). Největší absolutní meziroční navýšení počtu volných pracovních míst byly zaznamenány v okrese Ostrava (+450) a Bruntál (+394). Největší pokles naopak zaznamenal okres Nový Jičín (-486).⁸¹

Graf č. 7 Vývoj počtu evidovaných uchazečů o zaměstnání a volných pracovních míst v Moravskoslezském kraji



Zdroj: MPSV

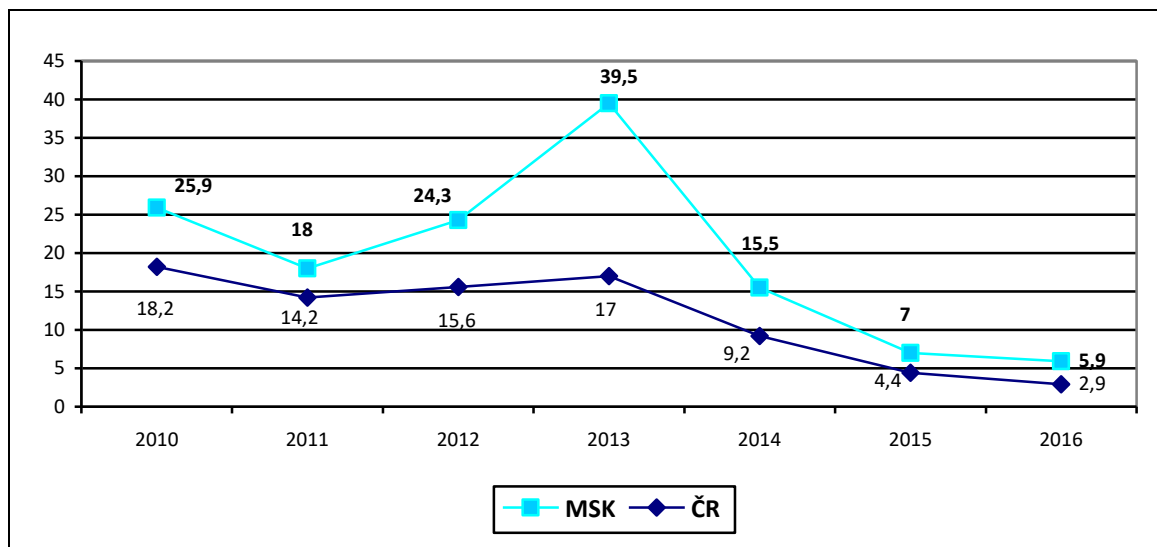
V průběhu roku 2016 docházelo ke snižování počtu uchazečů o zaměstnání na jedno volné pracovní místo, přičemž v závěru roku došlo k jeho nárůstu a ke konci roku 2016 pak v Moravskoslezském kraji připadalo na jedno volné pracovní místo 5,9 uchazečů o zaměstnání. Ve srovnání s předcházejícími roky došlo k významnému snížení tohoto

⁸⁰ Zpráva o situaci na trhu práce v Moravskoslezském kraji, o realizaci APZ v roce 2016 a strategie APZ pro rok 2017. [online].

⁸¹ Tamtéž.

ukazatele, přesto nadále zůstává nad celostátním průměrem, který koncem roku 2016 představoval hodnotu 2,9 uchazečů na jedno volné pracovní místo.⁸²

Graf č. 8 Vývoj počtu evidovaných uchazečů o zaměstnání připadajících na jedno volné pracovní místo v České republice a v Moravskoslezském kraji



Zdroj: MPSV

Nutno poznamenat, že v počtu uchazečů o zaměstnání připadajících na jedno volné pracovní místo, i přes snižující se nezaměstnanost, se nad celostátním průměrem dlouhodobě pohybují tři z šesti správních obvodů (okresů) Moravskoslezského kraje (Karviná, Bruntál, Opava). Koncem roku 2016 vykazoval nejvyšší hodnotu tohoto ukazatele právě okres Karviná (15,9), což představovalo vůbec nejvyšší hodnotu v rámci celé České republiky. Nejméně uchazečů o zaměstnání na jedno volné pracovní místo v Moravskoslezském kraji vykazoval koncem roku 2016 okres Nový Jičín (2,7), který patří i v rámci České republiky mezi okresy s nízkým počtem uchazečů o zaměstnání na jedno volné pracovní místo a v tomto ukazateli současně vykazoval i nižší hodnotu, než představuje celostátní průměr (2,9).⁸³

4.2.3 Struktura uchazečů o zaměstnání

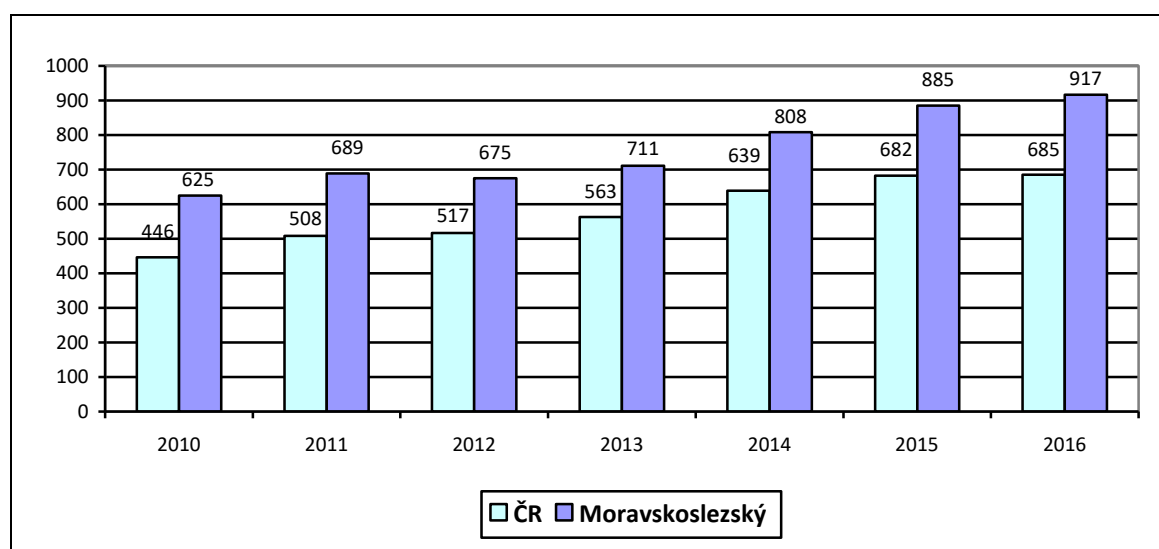
Nejzávažnějším problémem nezaměstnanosti v Moravskoslezském kraji, a jejím výrazně negativním rysem, je dlouhodobá nezaměstnanost, resp. délka evidence uchazečů

⁸² Zpráva o situaci na trhu práce v Moravskoslezském kraji, o realizaci APZ v roce 2016 a strategie APZ pro rok 2017. [online].

⁸³ Tamtéž.

o zaměstnání, po kterou jsou vedeni v evidenci Úřadu práce ČR. V krajích s nejvyšší nezaměstnaností bývá obvykle i nejvyšší průměrná délka evidence uchazečů o zaměstnání, což potvrzují i údaje Úřadu práce ČR. Nejvyšší hodnoty průměrné délky evidence ke konci roku 2016 dosáhl Moravskoslezský kraj (917), následován Ústeckým (840) a Karlovarským krajem (793 dní). Naopak nejkratší délka průměrné evidence byla zaznamenána v Jihočeském kraji (450), Praze (492) a Královéhradeckém kraji (499 dní).⁸⁴

Graf č. 9 Průměrná délka evidence uchazečů o zaměstnání v Moravskoslezském kraji



Zdroj: MPSV

Průměrná délka evidence všech uchazečů evidovaných Úřadem práce ČR v Moravskoslezském kraji meziročně vzrostla z 885 dní v prosinci 2015 až na 917 dní v závěru roku 2016, přičemž je to dlouhodobě více než činil celostátní průměr (685 dní), a to o 232 dní.⁸⁵

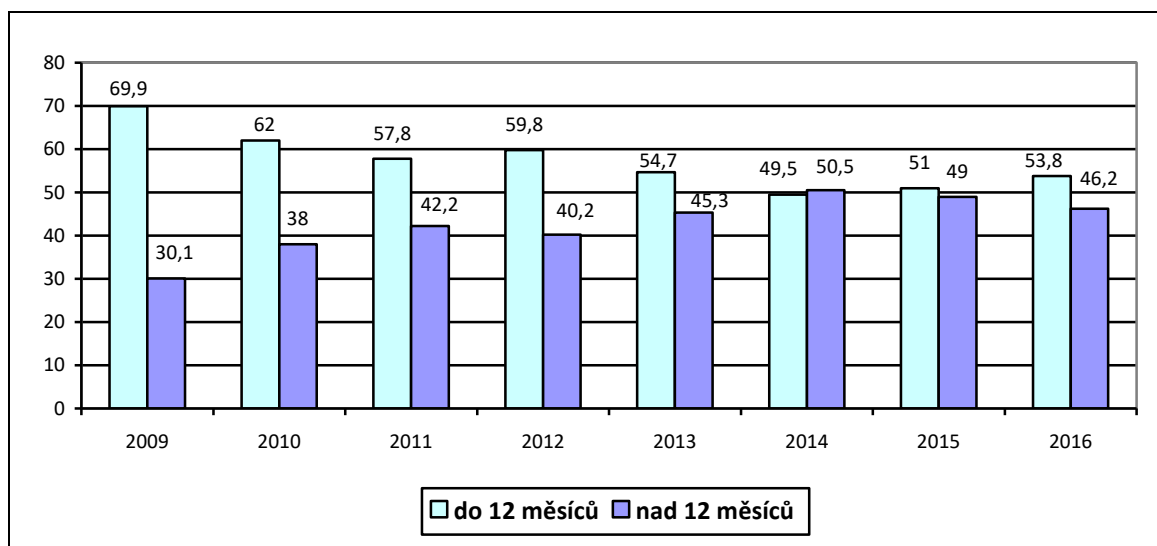
Délka evidované nezaměstnanosti, která vyjadřuje podíl uchazečů o zaměstnání v evidenci Úřadu práce ČR déle než 12 měsíců k celkovému počtu uchazečů o zaměstnání (uváděno v procentech), v porovnání s předchozím rokem v Moravskoslezském kraji poklesla, zejména u uchazečů o zaměstnání, kteří jsou na Úřadu práce ČR evidováni déle než 12 měsíců. Během roku 2016 jejich počet meziročně poklesl o 2,8 %. Koncem roku 2016 bylo v Moravskoslezském kraji evidováno celkem 29 639 uchazečů o zaměstnání s délkou evidence nad 12 měsíců, což bylo 46,2 % z celkového počtu uchazečů o

⁸⁴ Zpráva o situaci na trhu práce v Moravskoslezském kraji, o realizaci APZ v roce 2016 a strategie APZ pro rok 2017. [online].

⁸⁵ Tamtéž.

zaměstnání evidovaných na Úřadu práce ČR v kraji. Došlo také ke snížení počtu uchazečů o zaměstnání evidovaných déle než 24 měsíců, přesto je jejich podíl na celkové nezaměstnanosti dlouhodobě velmi vysoký. Na konci roku 2016 činil 33,5 %, přičemž republikový průměr se pohyboval na hodnotě 25,9 %. I když se jejich podíl na celkové nezaměstnanosti meziročně snížil o 2,0 procentního bodu, překračují evidovaní nad 24 měsíců stále třetinový počet všech uchazečů o zaměstnání v Moravskoslezském kraji.⁸⁶ Přes meziroční snížení evidované nezaměstnanosti je nutno poukázat na skutečnost, že podíl uchazečů o zaměstnání evidovaných na Úřadu práce ČR v Moravskoslezském kraji dále než 12 měsíců představuje podíl téměř 50 % všech evidovaných uchazečů.

Graf č. 10 Délka evidované nezaměstnanosti v Moravskoslezském kraji (%)



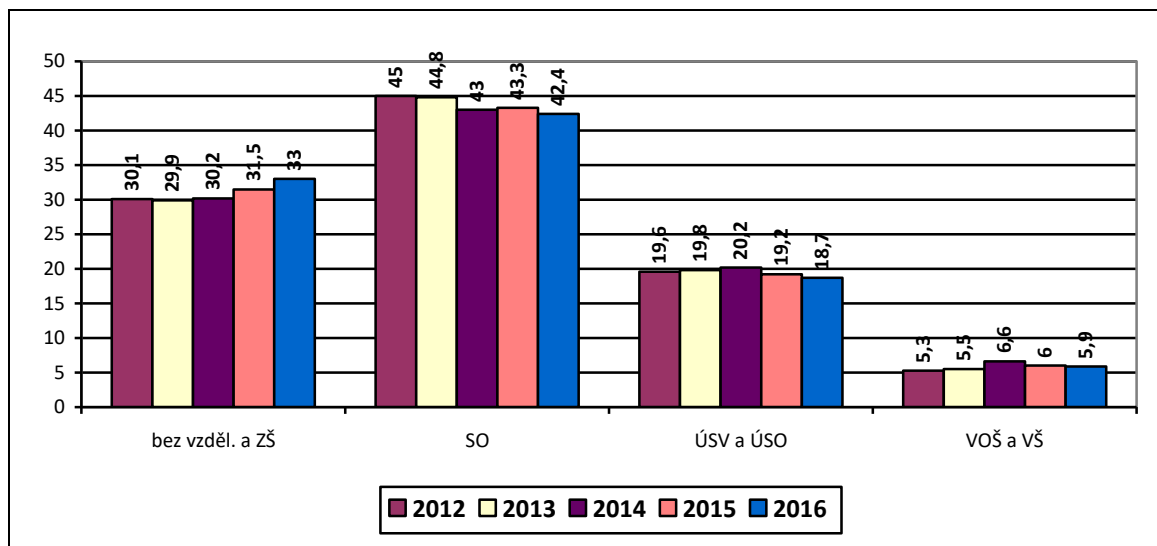
Zdroj: MPSV

K dalšímu nepříznivému jevu na trhu práce v Moravskoslezském kraji patří rovněž podíl evidovaných uchazečů o zaměstnání bez vzdělání a se základním vzděláním, kterých bylo v evidenci Úřadu práce ČR ke konci roku 2016 celkem 33 % (jejich podíl se oproti roku 2015 zvýšil, avšak v absolutních počtech došlo ke snížení). Spolu se skupinou vyučených bez maturity, činí podíl na celkovém počtu evidovaných uchazečů o zaměstnání přes 70 %. V kvalifikační struktuře došlo v průběhu roku 2016 k absolutnímu nárůstu počtu evidovaných uchazečů o zaměstnání pouze ve skupině uchazečů bez vzdělání, resp. nedokončeným základním vzděláním (+14,9 %), což je poměrně znepokojivé zejména

⁸⁶ Zpráva o situaci na trhu práce v Moravskoslezském kraji, o realizaci APZ v roce 2016 a strategie APZ pro rok 201. [online].

v porovnání let 2012 a 2016, kdy v roce 2012 bylo těchto uchazečů 0,8, zatímco v roce 2016 již tvořili 1,8 % všech evidovaných uchazečů o zaměstnání. U všech ostatních vzdělanostních kategorií došlo k poklesu.

Graf č. 11 Vzdělanostní struktura uchazečů o zaměstnání v Moravskoslezském kraji



Zdroj: MPSV

4.3 Nezaměstnanost v Ostravě

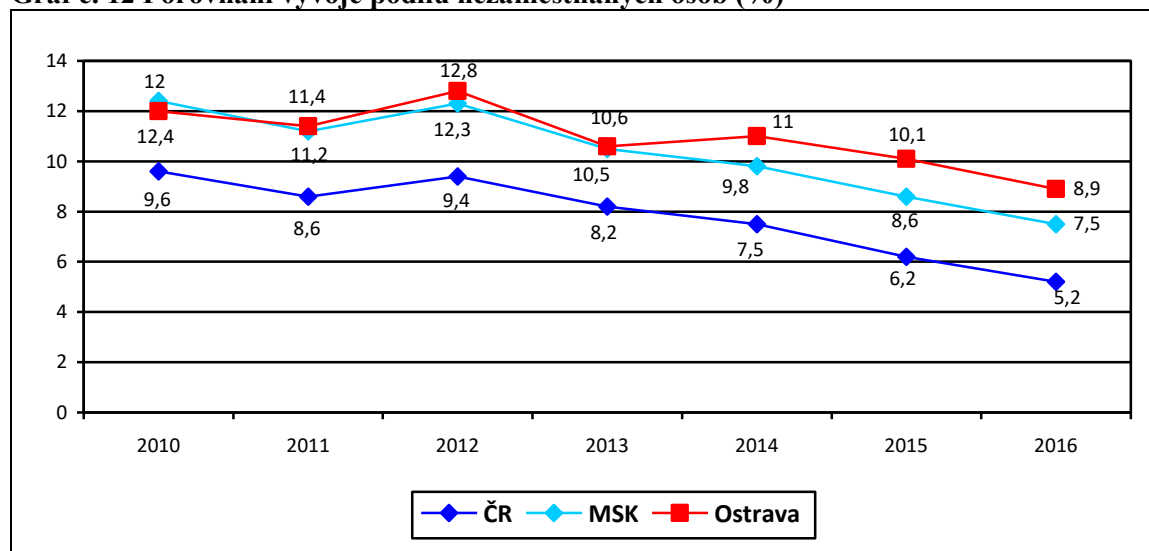
Zaměstnanost města Ostravy a její současná struktura je značně ovlivněna historickým vývojem, a to od objevení uhlí (r. 1763) až po dynamickou industrializaci v minulém století. Hospodářská restrukturalizace v 90. letech pro Ostravu představovala uvolňování značné části pracovní síly, která byla zčásti absorbována přechodem do drobného podnikání, služeb, řemeslné výroby a obchodní sítě. Dopady v do oblasti nezaměstnanosti však pro Ostravu znamenaly mnohem větší zátěž, než pro většinu jiným měst.

4.3.1 Podíl nezaměstnaných osob

Koncem roku 2016 bylo na pracovištích Úřadu práce ČR v Ostravě evidováno celkem 20 496 uchazečů o zaměstnání, kdy v průběhu roku došlo k jejich poklesu o 2 258. V porovnání předchozích let došlo na území města Ostravy, ostatně stejně jako na území České republiky i Moravskoslezského kraje, k výkyvům v nezaměstnanosti. Trend jejího vývoje v podstatě kopíruje celorepublikový stav. Nicméně v dlouhodobém horizontu se podíl nezaměstnaných v Ostravě pohybuje nad průměrem kraje i celé České republiky, a to

i přesto, že od roku 2012 dochází k jeho snižování. Ve srovnání s vývojem v České republice i Moravskoslezském kraji je však tento pokles poměrně mírnější. V roce 2013 činil rozdíl mezi podílem nezaměstnaných osob v České republice a Ostravě 3,4 %, koncem roku byl tento rozdíl vyšší, a činil 3,7 %. V meziročním srovnání let 2015 a 2016 došlo k poklesu uchazečů o zaměstnání ve všech okresech Moravskoslezského kraje, nejvíce pak v Ostravě, avšak procentuální úbytek byl naopak druhým nejnižším (-9,9 %).⁸⁷

Graf č. 12 Porovnání vývoje podílu nezaměstnaných osob (%)



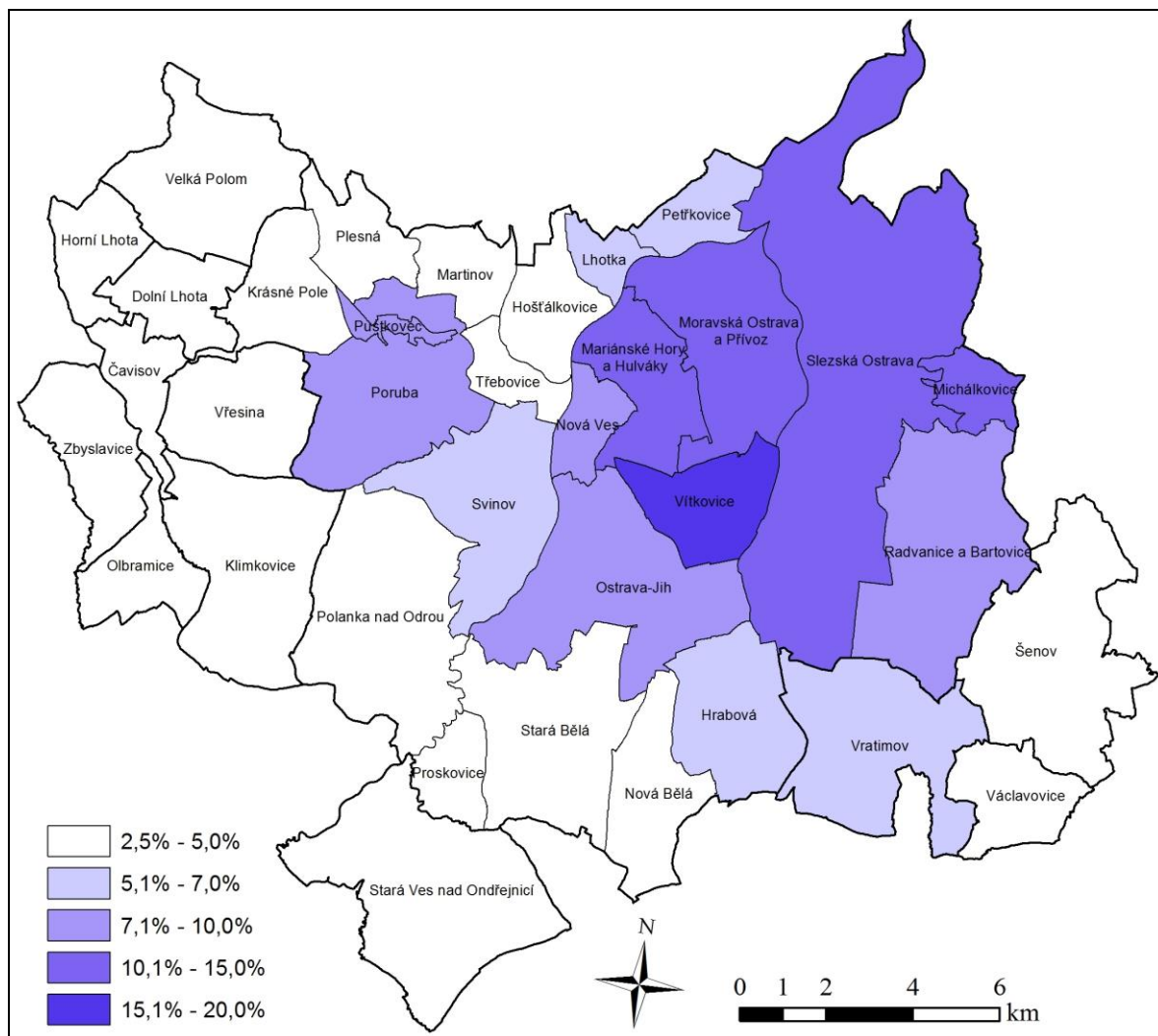
Zdroj: MPSV

Z územního hlediska, dle členění na jednotlivé městské obvody, je podíl nezaměstnaných osob, resp. počet uchazečů o zaměstnání, značně diferencovaný. Vyšší koncentraci uchazečů o zaměstnání a podíl nezaměstnaných osob lze detekovat v městském obvodu Vítkovice a v centrální části města, kterou tvoří zejména městské obvody Moravská Ostrava a Přívoz a Slezská Ostrava, Mariánské Hory a Hulváky, vč. jedené její okrajové části Michálkovic. Z územně historického hlediska jde o oblasti (zejména oblast Vítkovic), kde byla v minulosti nejvíce koncentrována průmyslová výroba, především v průmyslových odvětvích hutnictví a těžbě uhlí. Městské části Poruba a Ostrava-Jih jsou pak svým charakterem obvody s nejvyšší koncentrací obyvatel, tvořené

⁸⁷ Zpráva o situaci na trhu práce v Moravskoslezském kraji, o realizaci APZ v roce 2016 a strategie APZ pro rok 2017. [online].

v převážné většině sídlištní zástavbou. Naopak nejnižší hodnoty vykazují okrajové oblasti, které jsou charakteristické příměstským typem krajiny i zástavby.⁸⁸

Obrázek č. 3 Podíl nezaměstnaných osob v okrese Ostrava podle jednotlivých obcí a městských obvodů k 31. 12.2016



Zdroj: Úřad práce ČR

Nejvyšší podíl nezaměstnaných osob je patrný v městském obvodu Vítkovice, kde se dlouhodobě pohybuje nad 18 % (koncem roku 2015 dokonce 21,8 %). V roce 2005 byla v tomto obvodu bez práce přibližně třetina jeho obyvatel, a v jeho části „Vítkovice-jih“ bylo nezaměstnaných obyvatel téměř polovina.⁸⁹

⁸⁸ Studie a analýzy: Analýza demografické a sociální struktury statutárního města Ostravy a městských obvodů. [online].

⁸⁹ Tamtéž.

Obdobně nepříznivá situace je také v městských obvodech Slezská Ostrava, Moravská Ostrava a Přívoz, Michálkovice, Mariánské Hory a Hulváky (nad 10 %). V roce 2015 byl podíl nezaměstnaných osob vyšší než 10 % vykazován také v městském obvodu Radvanice a Bartovice (v r. 2016 již činil 8,5 %)

Tabulka č. 2 Počet uchazečů o zaměstnání a podíl nezaměstnaných osob v okrese Ostrava podle jednotlivých obcí a městských obvodů k 31. 12.2016

Obec			Obec		
	UoZ ¹	PNO ² v %		UoZ ¹	PNO ² v %
Čavisov	13	3,4	Polanka nad Odrou	150	4,7
Dolní Lhota	48	4,4	Poruba	3 388	7,6
Horní Lhota	32	4,5	Proskovice	31	3,8
Klimkovice	126	4,0	Pustkovec	68	8,8
Olbramice	21	4,1	Radvanice a Bartovice	382	8,5
Ostrava	18 626	8,9	Slezská Ostrava	1 999	13,4
z toho:			Stará Bělá	98	3,8
Hošťálkovice	47	4,5	Svinov	187	6,1
Hrabová	143	6,0	Třebovice	55	4,5
Krásné Pole	78	4,2	Vítkovice	946	18,8
Lhotka	47	5,9	Stará Ves nad Ondřejnicí	74	3,8
Mariánské Hory a Hulváky	909	10,3	Šenov	195	4,5
Martinov	36	3,2	Václavovice	52	3,7
Michálkovice	288	13,2	Velká Polom	39	2,9
Moravská Ostrava a Přívoz	3 402	12,1	Vratimov	270	5,4
Nová Bělá	64	5,0	Vřesina	77	3,7
Nová Ves	37	8,0	Zbyslavice	14	2,5
Ostrava-Jih	6 115	7,8	Ostatní	909	
Petřkovice	110	5,4	Okres Ostrava celkem	20 496	8,9
Plesná	46	5,0			

¹ počet uchazečů o zaměstnání; ² podíl nezaměstnaných osob

Zdroj: Úřad práce ČR

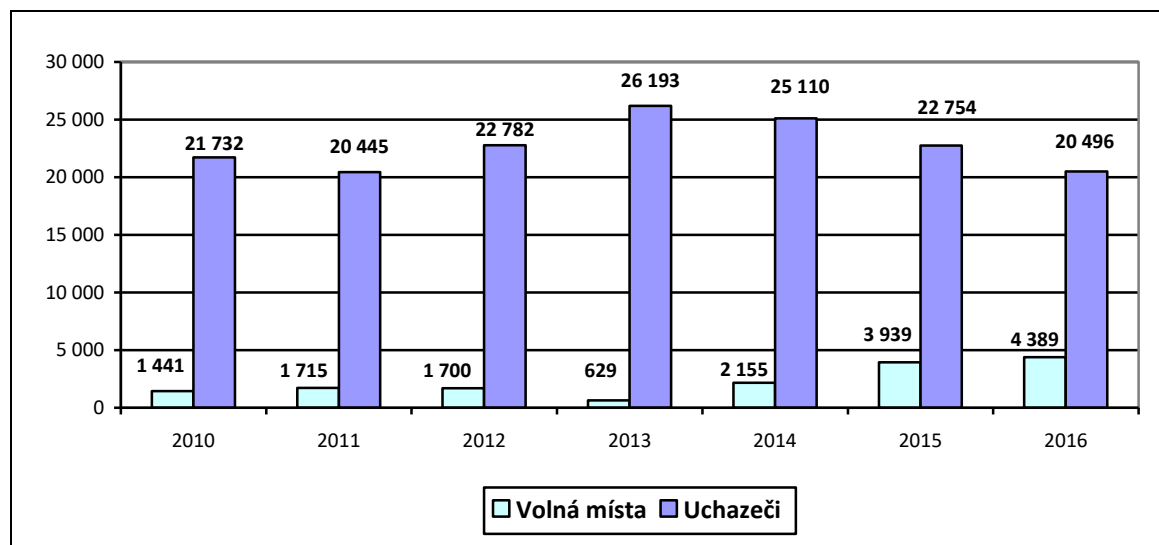
4.3.2 Volná pracovní místa

Poptávková strana trhu práce byla ve srovnání let 2010 až 2016 rozkolísaná, zejména v souvislosti s dopady ekonomické krize. Od roku 2013, kdy bylo Úřadem práce ČR evidováno v Ostravě historicky nejméně volných pracovních míst (629), a současně nejvíce uchazečů o zaměstnání (26 193), se situace postupně zlepšovala. Počet nabízených volných pracovních míst se začal pozvolna zvyšovat a koncem roku 2016 jich bylo uchazečům o zaměstnání prostřednictvím Úřadu práce ČR nabízeno celkem 4 389. V meziročním srovnání se stejným obdobím roku 2015 jich přibýlo o 450 více. V porovnání s rokem 2013 pak vzrostl počet nabízených volných pracovních míst o 3 760.

Požadovány jsou zejména technické profese, napříč všemi obory, avšak struktura uchazečů o zaměstnání, zejména z pohledu kvalifikace, s těmito požadavky

nekoresponduje. Strukturální nesoulad je častou příčinou toho, že některá volaná pracovní místa zůstávají relativně dlouho neobsazena. Nejvyšší podíl takto neobsazených míst zaujímají ta, kde je vyžadováno střední odborné vzdělání s výučním listem.

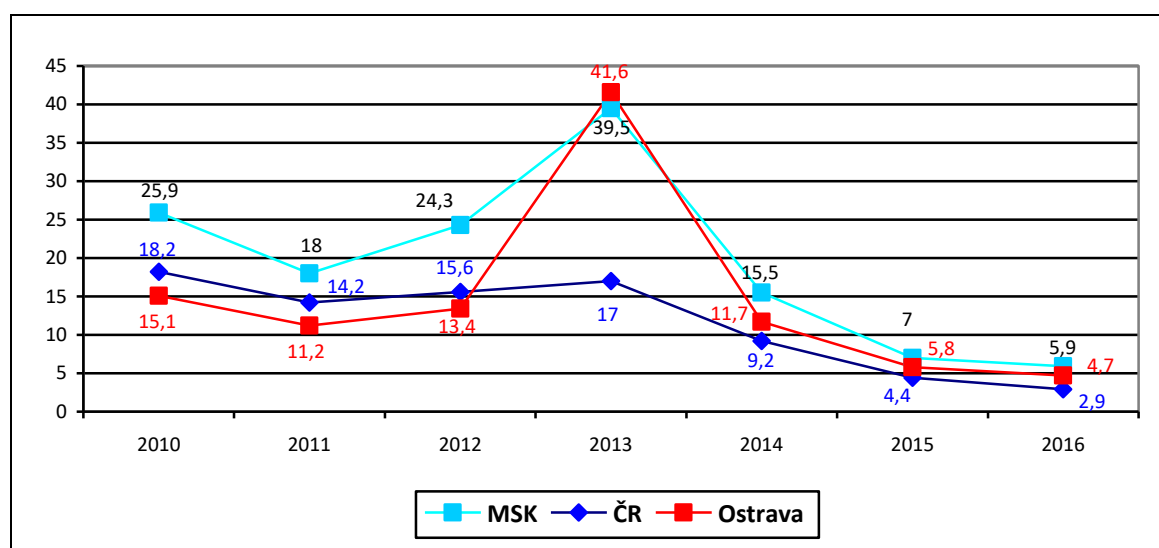
Graf č. 13 Vývoj počtu evidovaných uchazečů o zaměstnání a volných pracovních míst na území města Ostravy



Zdroj: MPSV

S přírůstkem počtu volných pracovních míst docházelo od roku 2013 současně k poměrně významnému úbytku uchazečů o zaměstnání. V této souvislosti pak značně kolísal vývoj počtu uchazečů o zaměstnání na jedno volné pracovní místo.

Graf č. 14 Vývoj počtu evidovaných uchazečů o zaměstnání připadajících na jedno volné pracovní místo v České republice, Moravskoslezském kraji a v Ostravě



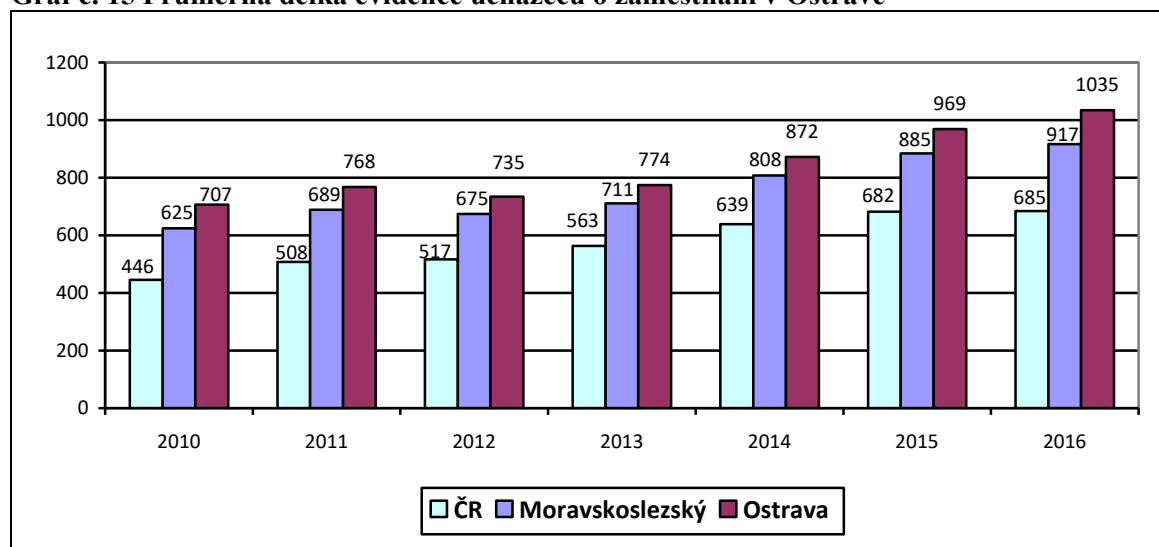
Zdroj: MPSV

V roce 2013 připadalo na jedno volné pracovní místo 41,6 uchazečů o zaměstnání, což byla vůbec nejvyšší hodnota v historii Úřadu práce ČR (v Ostravě). Od roku 2014 však tento poměr, díky nárůstu volných pracovních míst a snížení počtu uchazečů o zaměstnání, významně klesal a koncem roku 2016 již počet uchazečů o zaměstnání na jedno volné pracovní místo činil 4,7. Přesto byl vyšší než celorepublikový průměr (2,9).

4.3.3 Struktura uchazečů o zaměstnání

Jak bylo uvedeno v předcházejících kapitolách, trend vývoje nezaměstnanosti v Moravskoslezském kraji s jistými odchylkami kopíruje vývoj v České republice. Ten se projevuje také ve struktuře uchazečů o zaměstnání, avšak situace v Ostravě je v některých aspektech odlišná. Koncem roku 2016 byla v Moravskoslezském kraji vykazována nejvyšší hodnota průměrné délky evidence, a to 917 dní. Zatímco průměrná délka evidence měla na celostátní úrovni mírně stoupající tendenci, byl v Ostravě od roku 2013 její nárůst značně strmější a koncem roku 2016 dosáhl hodnoty 1 035 dní. Oproti roku 2013 tak průměrná délka evidence narostla o 261 dní (v ČR byl ve stejném období nárůst o 122 dní, v Moravskoslezském kraji o 206 dní).

Graf č. 15 Průměrná délka evidence uchazečů o zaměstnání v Ostravě

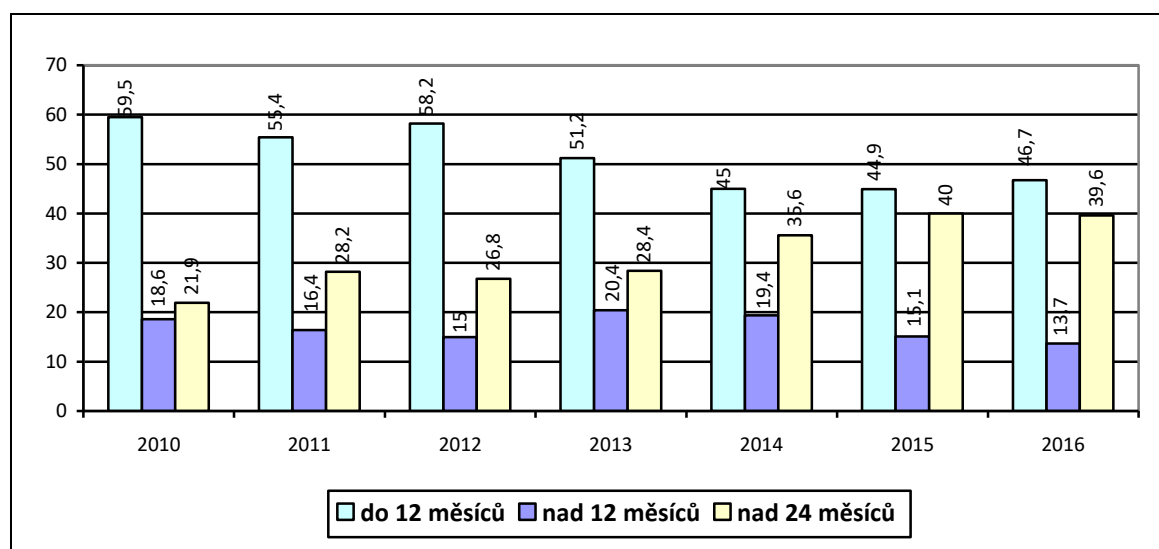


Zdroj: MPSV

Počet uchazečů o zaměstnání evidovaných déle než 12 měsíců meziročně poklesl o 1,6 %, na celkem 10 928 uchazečů o zaměstnání (v roce 2015 to bylo 12 527). Znepokojivý se však ukazuje vývoj délky evidence nezaměstnanosti, zejména u uchazečů o zaměstnání evidovaných Úřadem práce ČR déle než 24 měsíců. Koncem roku 2016 bylo

v Ostravě celkem 8 110 uchazečů o zaměstnání evidovaných déle než 24 měsíců a jejich podíl se oproti roku 2010 zvýšil o více než 40 %, a to i přes snížení absolutního počtu uchazečů o zaměstnání (z 21 732 uchazečů na 20 496 uchazečů). Současně lze zaznamenat snižování podílu uchazečů evidovaných nad 12 měsíců a zvyšování podílu těch, kteří jsou evidováni dále než 24 měsíců, přičemž celkový poměr mezi uchazeči do 12 měsíců a nad 24 měsíců setrvává od roku 2014 v podobné hladině. Lze tak vysledovat, že dochází k posunu značné části uchazečů o zaměstnání do dlouhodobé evidence nad 24 měsíců.

Graf č. 16 Délka evidované nezaměstnanosti v Ostravě (%)



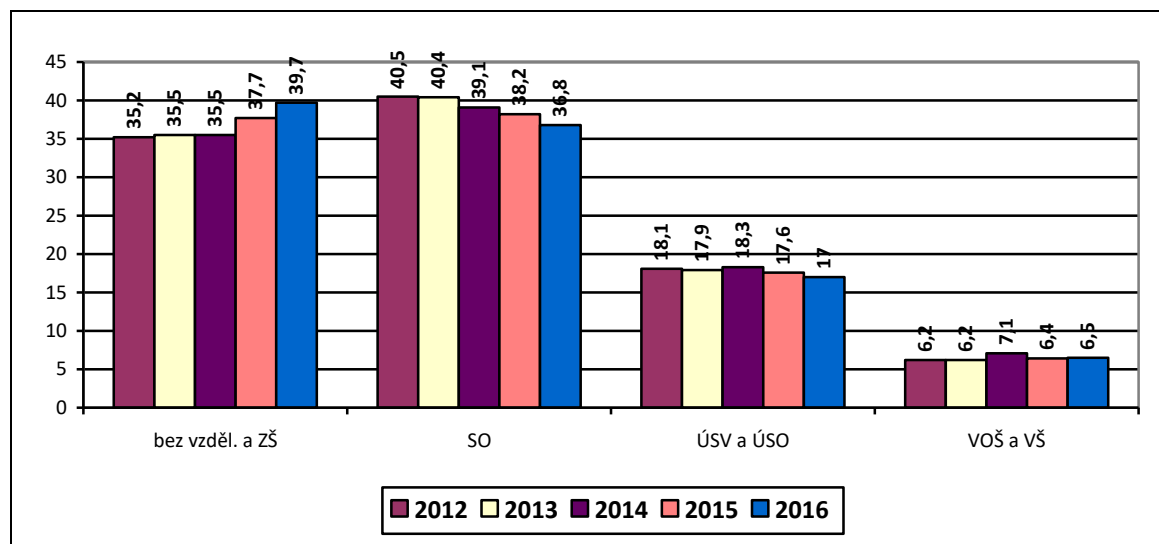
Zdroj: MPSV

Na základě výsledků sčítání lidu z roku 2011 uvedlo jako své nejvyšší ukončené vzdělání 17,2 % populace nad 15 let, že má základní vzdělání. „Mezi zaměstnanými představují osoby se základním vzděláním jen 6,2 %, zatímco z nezaměstnaných má základní vzdělání více než pětina. Lidé s neukončeným základním vzděláním nebo úplně bez vzdělání jsou na tom ještě hůře, jejich početní zastoupení v populaci je však nízké“.⁹⁰ Nutno zmínit, že u osob, které dosáhly pouze základního vzdělání, je uplatnění na trhu práce výrazně obtížnější, zejména z důvodu chybějícího vzdělání a kvalifikace, ale částečně také pro nedostatek praktických zkušeností a dovedností. Na pracovištích Úřadu práce ČR v Ostravě jsou pak uchazeči o zaměstnání bez vzdělání nebo se základním vzděláním zastoupeni podstatně více, a tato skupina představovala koncem roku 2016

⁹⁰ ČSÚ. Úroveň vzdělání obyvatelstva podle výsledků sčítání lidu: Lidé a společnost. [online].

téměř 40 % všech evidovaných uchazečů o zaměstnání. Oproti roku 2012 současně došlo ke zvýšení jejich podílu o 4,5 %.

Graf č. 17 Vzdelanostní struktura uchazečů o zaměstnání v Ostravě



Zdroj: MPSV

Největší část populace na 15 let věku představovali při sčítání lidu v roce 2011 lidé se středním vzděláním nebo vyučením bez maturity, kteří tvořili celou její třetinu. Mezi lidmi se středním vzděláním a vyučením bez maturity je podíl nezaměstnaných rovněž nadprůměrný, avšak o něco nižší než u lidí se základním vzděláním.⁹¹ Tyto údaje se v zásadě neodlišují od zastoupení uchazečů o zaměstnání, kteří jsou evidováni na pracovištích Úřadu práce ČR v Ostravě. Jejich podíl na celkovém počtu uchazečů o zaměstnání činil v závěru roku 2016 celkem 36,8 %. V porovnání s předchozími léty došlo ke snížení jejich zastoupení na celkovém počtu uchazečů o zaměstnání. Z celorepublikového i krajského pohledu zůstávají uchazeči o zaměstnání se středním vzděláním nebo vyučením bez maturity nejpočetnější kategorií, následovanou uchazeči bez vzdělání nebo se základním vzděláním. Nicméně koncem roku 2016 byla situace v Ostravě opačná a uchazeči bez vzdělání nebo se základním vzděláním převažovali nad uchazeči se středním vzděláním nebo vyučením bez maturity. Tato situace je poněkud odlišná od většiny regionů a je způsobena jak skladbou ekonomické základny města, tak současného obyvatelstva.

⁹¹ ČSÚ. Úroveň vzdělání obyvatelstva podle výsledků sčítání lidu: Lidé a společnost. [online].

Nejpočetnějšími skupinami uchazečů o zaměstnání v Ostravě byly v roce 2016 dlouhodobě nezaměstnaní s evidencí nad 12 měsíců (53,3 %) a uchazeči bez vzdělání nebo se základním vzděláním (39,7 %). Jak vyplývá ze zprávy o situaci na trhu práce v Moravskoslezském kraji⁹², tvoří kategorii dlouhodobě evidovaných uchazečů o zaměstnání především:

- osoby se zdravotním postižením,
- osoby starší 50 let věku,
- lidé bez vzdělání, popřípadě pouze s ukončenou základní školní docházkou,
- příslušníci národnostních menšin,
- osoby pečující o malé dítě či o dlouhodobě zdravotně postiženého člena rodiny
- a osoby společensky nepřizpůsobené.

4.4 Územní vymezení města Ostravy

Ostrava je třetím největším městem České republiky. Nachází na severovýchodě území Moravskoslezského kraje, nedaleko slovenských a polských hranic. S rozlohou přes 214 km² a 290 309 obyvateli (stav k 1. 1. 2017) je třetím největším městem České republiky.⁹³

Rozvoj Ostravy je spojen především s těžbou uhlí a hutnictvím, a to zejména v období po 2. světové válce, kdy se stala Ostrava průmyslovým centrem tehdejšího Československa orientovaným právě na hornictví, ocelářství a další obory těžkého průmyslu. Masivní podpora těžkého průmyslu znamenala příliv nových pracovních sil do Ostravy a jejího okolí a docházelo tak ke zvýšení její populace. V tehdejších okrajových čtvrtích města vyrostla řada nových sídlišť, především Poruba a Ostrava – Jih (obvody Zábřeh, Hrabůvka, Výškovice a Dubina). Po roce 1989 došlo k výrazným hospodářským změnám, kdy v důsledku restrukturalizace průmyslu byla výrazně utlumena důlní činnost (zcela ukončena byla 30. června 1994), stejně jako ocelářský průmysl (ukončení provozu vysokých pecí v roce 1998). Vzhledem k ústupu těžby uhlí a útlumu hutní výroby, se po roce 1989 zastavil populační růst města a začalo docházet k výraznému úbytku obyvatelstva, který pokračuje i v současnosti. Koncem roku 2016 žilo na území

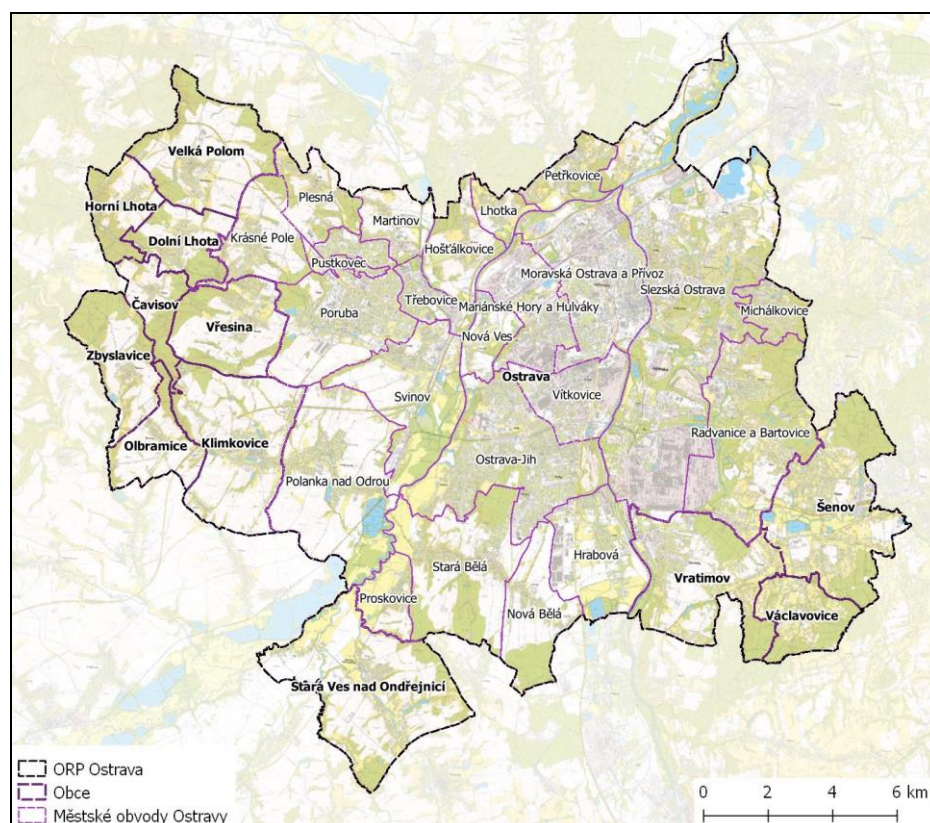
⁹² Zpráva o situaci na trhu práce v Moravskoslezském kraji, o realizaci APZ v roce 2016 a strategie APZ pro rok 2017. [online].

⁹³ Počet obyvatel ve správním obvodu města Ostravy. [online].

statutárního města Ostravy celkem 290 309 obyvatel přihlášených k trvalému pobytu. Od roku 1990 se počet jeho obyvatel snížil o více než 10 %.⁹⁴

Od 1. 1. 2007 nabyla účinnost nová vyhláška č. 513/2006 Sb., vymezující nové hranice okresů, na jejímž základě došlo k přesunům několika obcí v rámci všech okresů Moravskoslezského kraje. K okresu Ostrava přibylo dvanáct obcí z okresů Frýdek-Místek (Stará Ves nad Ondřejnicí, Šenov, Václavovice, Vratimov), Nový Jičín (Klimkovice, Olbramice, Vřesina, Zbyslavice) a Opava (Čavisov, Dolní Lhota, Horní Lhota, Velká Polom). Statutární město Ostrava je tvořeno celkem ze 13 obcí, z nichž největší je Ostrava, rozdělena na 23 městských obvodů. Některé obvody zahrnují více katastrálních území a jejich rozloha je značně diferencovaná. Mezi největší obvody patří Slezská Ostrava, který je tvořen katastry celkem 8 obcí (Antošovice, Heřmanice, Hrušov, Koblou, Kunčice, Kunčičky, Muglinov a Slezská Ostrava), následován obvody Ostrava – Jih, Poruba, Moravská Ostrava a Přívoz, Slezská Ostrava.

Obrázek č. 4 Městské obvody města Ostravy



Zdroj: HZS MSK

⁹⁴ Podkladová analýza ke koncepci bydlení statutárního města Ostravy [online].

V souvislosti s průmyslovým charakterem města a jeho rozvojem docházelo k soustředění bytové výstavby do okolí dolů a průmyslových podniků, s výjimkou centrální část města (zejména obvodu Moravské Ostravy), který dnes tvoří klasická městská zástavba. Vznikaly tak typické kolonie bytů pro dělníky a nižší úředníky.⁹⁵ Intenzivní rozvoj průmyslu vyvolal potřebu bytové a občanské výstavby, nejprve cihlových, poté panelových sídlišť a začaly tak vznikat nové části města (viz výše Poruba a Ostrava – Jih). Obvodem, nejvíce dotčeným průmyslovou výrobou, jsou Vítkovice. Spolu s městskými obvody Přívoz, Mariánské Hory a Hulváky, se pak svým charakterem podstatně odlišuje od ostatních částí města, stejně jako strukturou obyvatel.

4.4.1 Sociálně vyloučené lokality na území města Ostravy

Na základě provedených analýz, mapujících sociálně vyloučené lokality, zejména Analýzy sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti (2006), byl odhadován počet osob žijících v sociálně vyloučených lokalitách na území města Ostravy na přibližně 5 500⁹⁶. Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR, kterou pro Ministerstvo práce a sociálních věcí zpracovala v roce 2015 společnost GAC spol. s r.o. (dále jen „Analýza GAC 2015“) již uvádí, že ve vyloučených lokalitách žilo 6 800 osob.⁹⁷ Strategický plán sociálního začleňování Ostrava, 2015 – 2018 hovoří o počtu 6 360 osob žijících v sociálně vyloučených lokalitách, přičemž v rámci více než 40 ubytoven a hotelových domů s obsazeností cca 5 500 osob, jejich dosahuje téměř 12 000.⁹⁸ Je tak zřejmé, že počet obyvatel, kteří v sociálně vyloučených lokalitách žijí, od roku 2006 stoupl. V roce 2006 bylo zjištěno celkem 10 vyloučených lokalit (vč. 1 ubytovny). Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR z roku 2015 konstatuje, že největší počet sociálně vyloučených lokalit byl indikován v Sokolově (21), na území města Ostravy jich bylo zjištěno 13.

V rámci koordinovaného přístupu k sociálně vyloučeným lokalitám byl v polovině roku 2015 schválen Strategický plán sociálního začleňování Ostrava na období let 2015 – 2018. Na jeho zpracování se podílela zejména Agentura pro sociální začleňování a členové

⁹⁵ *Studie a analýzy: Analýza demografické a sociální struktury statutárního města Ostravy a městských obvodů.* [online].

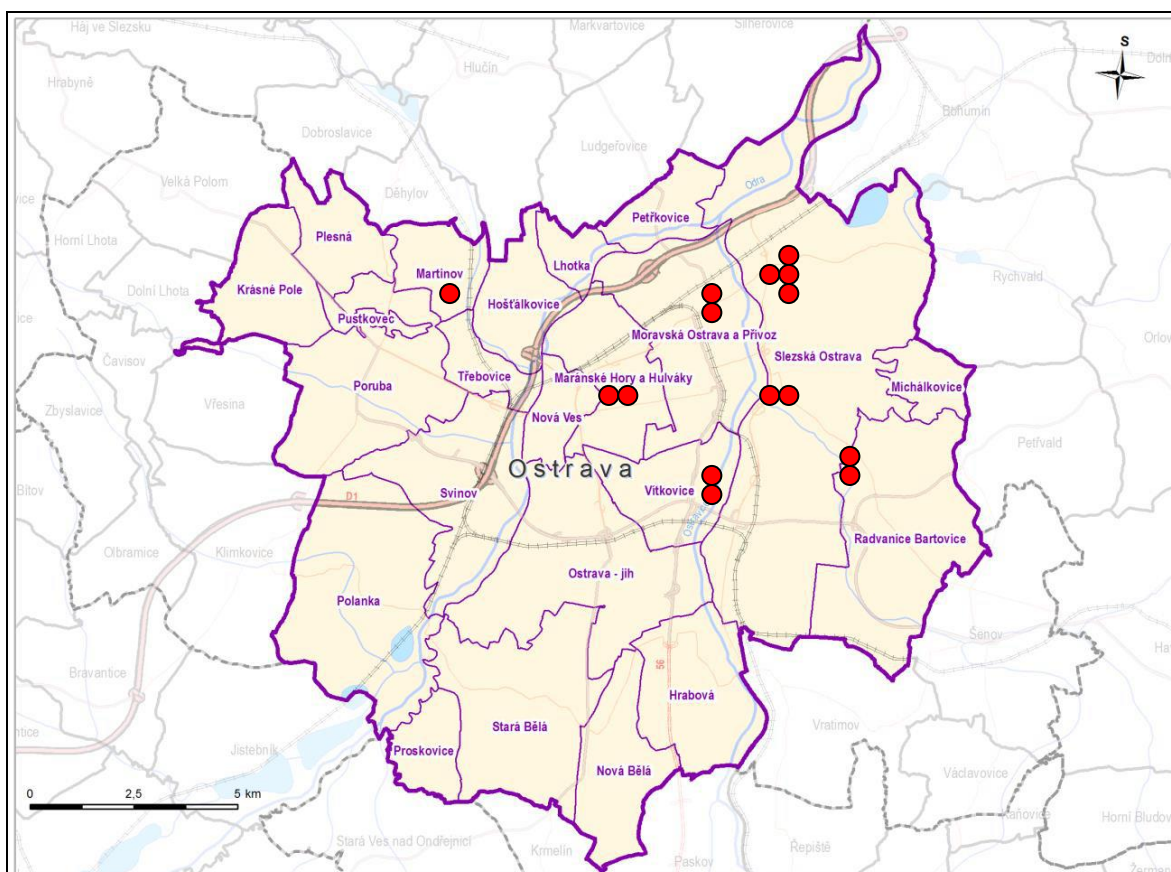
⁹⁶ GAC. *Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti.* [online].

⁹⁷ ČADA, K. a kol. *Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR.* [online].

⁹⁸ Strategický plán sociálního začleňování Ostrava, 2015 - 2018. [online].

ostravského lokálního partnerství, především statutární město Ostrava, samosprávné a státní instituce, nestátní neziskové organizace a řada dalších organizací. V rámci zpracování strategického plánu byl zhodnocen stav v oblasti sociálního vyloučení a zmapovány sociálně vyloučené lokality na území města Ostravy. V 9 z celkem 23 obvodů města Ostravy byly identifikovány sociálně vyloučené lokality nebo ubytovny a hotelové domy, případně obojí. Jedná se o Mariánské Hory a Hulváky, Martinov, Moravskou Ostravu a Přívoz, Ostravu-Jih, Porubu, Radvanice a Bartovice, Slezskou Ostravu, Svinov a Vítkovice.⁹⁹ Celkem bylo popsáno 15 lokalit, v nichž žije cca 6 150 obyvatel a více než 40 ubytoven a hotelových domů s obsazeností cca 5 500 osob. Počet sociálně vyloučených lokalit se v porovnání s výstupy Analýza GAC 2015 o něco zvýšil, nicméně se za posledních 10 letech zásadně nezměnil.

Obrázek č. 5 Mapa sociálně vyloučených lokalit v Ostravě



Zdroj: PROCES

⁹⁹ Strategický plán sociálního začleňování Ostrava, 2015 - 2018. [online].

Prostřednictvím Analýzy GAC 2015 bylo, mimo jiné, identifikováno v 297 městech a obcích České republiky celkem 606 sociálně vyloučených lokalit a přibližně 700 ubytoven, přitom v roce 2006 bylo sociálně vyloučených lokalit indikováno „jen“ 310. Jejich počet narostl v podstatě ve všech krajích České republiky, nejvíce pak v krajích Karlovarském a Moravskoslezském. V roce 2006 bylo uváděno, že v sociálně vyloučených lokalitách žije 60 až 80 tis. lidí. Předpokládaný počet těchto obyvatel v roce 2015 se podle Analýzy GAC 2015 zvýšil, a to na 95 až 115 tis. Současně bylo potvrzeno, že sociálně vyloučené lokality obývají nejen Romové, jak je často všeobecně přijímáno, ale přibylo v nich i více osob důchodového věku z většinové populace.

Sociálně vyloučené lokality s větší pravděpodobností vznikají nebo se již nachází zejména v těch regionech, které se dlouhodobě potýkají se sociálními a strukturálními problémy, zejména s vyšší nezaměstnaností, horší strukturou pracovních sil a příležitostí nebo vzdělanostní strukturou. Z těchto důvodů sociálně vyloučené lokality, nebo lokality sociálním vyloučením ohrožené, nezhoršují situaci v samotné lokalitě, resp. obci či městě, ve kterých jsou umístěny, ale přenáší tyto problémy do úrovně celého regionu, kraje. V konečném důsledku může právě na úrovni větších územních celků docházet k jejich replikaci. Gabalova analýza sociálně vyloučených romských lokalit z roku 2006 poukazuje na závažnost tohoto problému a konstatuje, že „*představují nejen pomyslné sociální dno české společnosti, ale jsou protikladem tržně založeného systému diferencovaného podle práce, profese, výkonnosti a příjmů*“.¹⁰⁰

4.4.2 Ubytovny na území města Ostravy

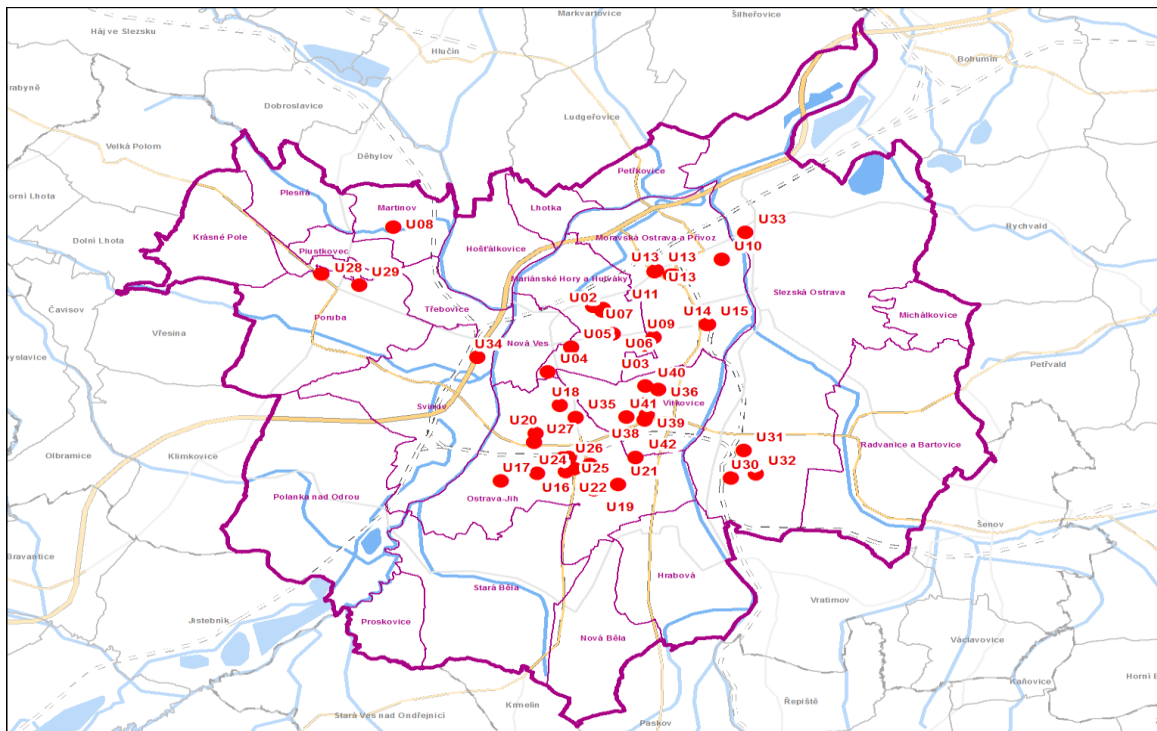
Podkladová analýza ke Strategickému plán sociálního začleňování Ostrava na období let 2015 – 2018 uvádí, že na území statutárního města Ostravy bylo v roce 2015 identifikováno celkem 41 ubytoven v 8 městských obvodech. Jejich nejvyšší výskyt byl zaznamenán v obvodech Ostrava-Jih (12), Vítkovice (8) a Mariánské Hory a Hulváky (7). V průběhu času se však poměrně rychle mění jak jejich počet, tak i kapacity. Obsazenost ubytoven se blíží 70 %, přičemž značně variuje, a to od 50 % obsazenosti až po téměř dvojnásobné překročení ubytovacích kapacit.¹⁰¹ Mezi sociálně vyloučenými lokalitami i

¹⁰⁰ GAC. *Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti*. [online].

¹⁰¹ *Podkladová analýza ke koncepci bydlení statutárního města Ostravy* [online].

ubytovnyami panují značné rozdíly, a to nejen co do jejich velikosti a počtu obyvatel, ale i technického stavu nemovitostí, občanské vybavenosti, dopravní infrastruktury nebo dostupnosti služeb.

Obrázek č. 6 Mapa ubytoven v Ostravě



Zdroj: PROCES

V Ostravě se nachází také nemalé množství osob žijících mimo sociálně vyloučené lokality a ubytovny, které jsou však s ohledem na nejisté podmínky, v nichž žijí, zranitelní vůči nenadálým okolnostem. Současně existují lokality, které sice podle vymezeného pojetí sociálně vyloučené lokality nespĺňují zcela přesně jeho předpoklady, avšak v důsledku úbytku obyvatel, zanedbané údržbě bytového fondu a postupnému úbytku služeb, dochází k pozvolnému chátrání a jejich pomalé deprivaci. Může jít o jednotlivé opuštěné a zchátralé domy nebo menší lokality několika domů, která mají zatím dostatek obyvatel, ale dochází u nich ke kumulaci rizikových faktorů, mezi něž patří primárně dlouhodobá nezaměstnanost, zadluženost a nízká kvalifikace. Důležitý faktor, který značně komplikuje přesné zamapování všech osob žijících v takovýchto ohrožených lokalitách, je časté stěhování jeho obyvatel mezi lokalitami či ubytovny.¹⁰²

¹⁰² Strategický plán sociálního začleňování Ostrava, 2015 - 2018. [online].

4.4.3 Podíl nezaměstnaných v sociálně vyloučených lokalitách

Jak již bylo zmíněno v kapitole 4.3, evidoval Úřad práce ČR koncem roku 2016 na svých pracovištích v Ostravě celkem 20 496 uchazečů o zaměstnání. Významná z hlediska jejich struktury, je pak průměrná délka evidence, která dosáhl hodnoty 1 035 dní. Znepokojivý je pak vývoj délky evidované nezaměstnanosti, zejména u uchazečů o zaměstnání evidovaných déle než 24 měsíců, kterých bylo celkem 8 110, tedy téměř 40 % ze všech evidovaných uchazečů o zaměstnání. Velkou část z nich tvoří lidé žijící v sociálně vyloučených lokalitách a ubytovnách, kde se hovoří o 60 - 90% nezaměstnanosti (nicméně řada lidí v produktivním věku je zde často ekonomicky neaktivních).¹⁰³ Podle Analýzy sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti (2006) byla ve většině tehdy zkoumaných lokalit, a to nezávisle na celkové míře nezaměstnanosti v regionu, zaznamenána míra nezaměstnanosti dokonce mezi 90 – 100 %. Velice často se jednalo o dlouhodobou nebo opakovanou nezaměstnanost a v případě rodin pak byli nejčastěji nezaměstnaní oba partneři, resp. dospělí obyvatelé domácnosti.¹⁰⁴ Analýza GAC 2015 uvádí, že podíl nezaměstnaných osob ve zkoumaných sociálně vyloučených lokalitách se pohyboval přibližně mezi 80 - 85 %, přičemž podíl nezaměstnaných osob ve zkoumaných obcích činil 9,3 procenta.¹⁰⁵

Zjištění skutečné nezaměstnanosti, resp. podílu nezaměstnaných osob v sociálně vyloučených lokalitách (a to vč. ubytoven) na území města Ostravy, se ukázalo jako značně problematické. Na základě metodiky Ministerstva práce a sociálních věcí, viz kapitola 4.1.1, je podíl nezaměstnaných osob vyjádřen jako podíl dosažitelných uchazečů o zaměstnání ve věku 15 – 64 let ze všech obyvatel ve stejném věku. Prvou překážkou se ukázala absence dat, která by odrážela přesný počet těchto uchazečů o zaměstnání v sociálně vyloučených lokalitách. Vzhledem k tomu, že sociálně vyloučené lokality jsou značně prostorově diferencované (od jednoho domu, až po oblast tvořenou částí městského obvodu), nebylo možné z dostupných informačních zdrojů takové údaje získat. Jediná data, která by měla alespoň částečně vypovídací hodnotu, byla data z informačního systému Krajské pobočky úřadu práce ČR v Ostravě. Ten umožňuje podle vydefinovaných

¹⁰³ Strategický plán sociálního začleňování Ostrava, 2015 - 2018. [online].

¹⁰⁴ GAC. *Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti*. [online].

¹⁰⁵ ČADA, K. a kol. *Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR*. [online].

výběrových podmínek extrahovat údaje o uchazečích o zaměstnání podle jejich trvalého bydliště nebo místa pobytu (ve tvaru ulice, č. p., městský obvod, obec). Nemale úsilí však bylo nezbytné vynaložit na filtrování získaných údajů ze sestavy čítající přes 22 tis. evidovaných uchazečů o zaměstnání. Nicméně lze oprávněně předpokládat, že ze získaného souboru byli všichni uchazeči o zaměstnání ve věku 15 – 64 let, neboť do evidence uchazečů o zaměstnání mohou být zařazeny osoby od 15-ti let věku. V konečném důsledku však tyto údaje neodrážejí skutečný počet nezaměstnaných v sociálně vyloučených lokalitách, neboť nemají dostatečnou vypovídací hodnotu ve vztahu k těm, kteří jsou nezaměstnaní, avšak nejsou vedeni v evidenci uchazečů o zaměstnání na Úřadu práce ČR.

Zásadnějším se však ukázalo získání adekvátních dat o počtu obyvatel sociálně vyloučených lokalit ve věku 15 – 64 let. Přesto, že Strategický plán sociálního začleňování Ostrava, 2015 – 2018, resp. jeho příloha č. 1 „Popis sociálního vyloučení a soustava vstupních indikátorů“ poměrně přesně vypovídá o počtu obyvatel sociálně vyloučených lokalit na území města Ostravy, nelze je ve vztahu k určení podílu nezaměstnaných osob pokládat za relevantní. Nad to byl počet obyvatel sociálně vyloučených lokalit v mnoha případech odhadován, byť na základě místního a dotazníkového šetření nebo na základě referencí pracovníků státních i samosprávních institucí či nestátních neziskových organizací, kteří v daných lokalitách aktivně působí.¹⁰⁶ Nedokázal však postihnout věkovou strukturu jejich obyvatel. Zjištěný počet obyvatel sociálně vyloučených lokalit vypovídá „pouze“ o jejich absolutním počtu, a to bez ohledu na jejich věk (mimo několika málo případů v rámci strukturovaných rozhovorů).

S ohledem na již existující materiály a údaje ze sociologických výzkumů, které byly realizovány na území města Ostravy a data získaná z Krajské pobočky úřadu práce ČR v Ostravě, byl za jejich využití určen podíl nezaměstnaných osob, které žijí v sociálně vyloučených lokalitách. Nutno zdůraznit, že vzhledem k absenci údajů o obyvatelích sociálně vyloučených lokalit ve věku 15 – 64 let a skutečnosti, že ne všichni nezaměstnaní jsou evidováni na Úřadu práce ČR, není takto určený podíl nezaměstnaných zcela vypovídající ve smyslu platné metodiky. Vyjádření nezaměstnaných osob žijících v sociálně vyloučených lokalitách je tedy pouze odvozením způsobu zjišťování podílu nezaměstnaných osob Ministerstvem práce a sociálních věcí, a lze jej znázornit vzorcem:

¹⁰⁶ Strategický plán sociálního začleňování Ostrava, 2015 - 2018. [online].

$$PNO_{SVL} = \frac{UoZ_{SVL}}{P_{SVL}} \times 100 \quad (2)$$

PNO_{SVL} podíl nezaměstnaných osob v sociálně vyloučené lokalitě

UoZ_{SVL} uchazeči o zaměstnání v sociálně vyloučené lokalitě

P_{SVL} zjištěný počet obyvatel sociálně vyloučené lokality

Pro účely snadnější práce s daty byla vytvořena indikátorová soustava pro systemizaci relevantních údajů a dat, na jejímž základě pak byly interpretovány konkrétní výstupy. Indikátorová soustava tvoří současně přílohu diplomové práce. Při jejím zpracování byly využity jednak údaje ze Strategického plánu sociálního začleňování Ostrava, 2015 – 2018, konkrétně z jeho přílohy č. 1 „Popis sociálního vyloučení a soustava vstupních indikátorů“, v níže jsou podrobně popsány sociálně vyloučené lokality, odhadované počty jejich obyvatel a kapacity ubytoven, tak data o počtech uchazečů o zaměstnání, získaných z Úřadu práce ČR. Konkrétní údaje o podílu nezaměstnaných osob v sociálně vyloučených lokalitách pak byly zpracovány do dvou přehledových tabulek. V první z nich (Tabulka č. 3) je uveden podíl nezaměstnaných osob pouze v sociálně vyloučených lokalitách, ve druhé (Tabulka č. 4) je pak vedle sociálně vyloučených lokalit zohledněn i počet uchazečů o zaměstnání žijících na ubytovnách.

Tabulka č. 3 Podíl nezaměstnaných osob v sociálně vyloučených lokalitách

Městský obvod	SVL (lokalita)	P_{SVL}	UoZ_{SVL}	PNO_{SVL} (%)
Mariánské Hory a Hulváky	Bedřiška, Červený kříž	370	138	37,3
Moravská Ostrava a Přívoz	Zadní Přívoz, Cihelní, Jílová	1 800	655	36,4
Poruba	Dělnická, Skautská	1 200	258	21,5
Radvanice a Bartovice	Lipina, Trnkovecká, Pátova	280	88	31,4
Slezská Ostrava	Liščina, Hrušov, Zárubek, Kunčičky	2 100	795	37,9
Vítkovice	Sirotčí, Jeremenkova osada, Erbenova, Nerudova, Tavičská, Štramberská	610	428	70,2

Zdroj: vlastní zpracování

Tabulka č. 4 Podíl nezaměstnaných osob v sociálně vyloučených lokalitách a ubytovnách

Městský obvod	SVL (lokalita)/ubytovna	P_{SVL}	UoZ_{SVL}	PNO_{SVL}(%)
Mariánské Hory a Hulváky	Bedřiška, Červený kříž, 7x ubytovna	769	305	39,7
Martinov	1 x ubytovna	100	25	25,0
Moravská Ostrava a Přívoz	Zadní Přívoz, Cihelní, Jílová, 7 x ubytovna	2 370	815	34,4
Ostrava - Jih	11 x ubytovna	2 440	734	30,1
Poruba	Dělnická, Skautská, 2 x ubytovna	1 248	271	21,7
Radvanice a Bartovice	Lipina, Trnkovecká, Pátova	280	88	31,4
Slezská Ostrava	Liščina, Hrušov, Zárubek, Kunčičky, 4 x ubytovna	2 539	840	33,1
Svinov	1 x ubytovna	130	30	23,1
Vítkovice	Šírotčí, Jeremenkova osada, Erbenova, Nerudova, Tavičská, Štramberská, 8 x ubytovna	1 160	534	46,0

Zdroj: vlastní zpracování

4.4.4 Objektivní překážky sociálně vyloučených pro vstup na trh práce

Obecné důvody, které znesnadňují některým skupinám osob vstup na trh práce, byly popsány v teoretické části práce. Tyto skupiny osob ztrácejí snadněji zaměstnání a nacházejí uplatnění spíše na sekundárním trhu práce a jsou vystavovány větším rizikům dlouhodobé nezaměstnanosti. K takto ohroženým skupinám patří, mimo jiné, také osoby sociálně vyloučené či sociálním vyloučením ohrožené a osoby s nízkou kvalitací. V případě jejich nezaměstnanosti je pak velmi pravděpodobná predikce dlouhodobé nezaměstnanosti, zejména u osob s kumulací hendikepů.

Mareš s Vyhlídalem ve své analýze uvádějí, že jimi sledované rizikové faktory (dosažený věk, dosažené vzdělání, zdravotní stav, osamělé rodičovství), které mají vliv na postavení osob na trhu práce, ovlivňují jejich pozici na trhu práce v různé míře. Vyšší věk, jako jeden ze sledovaných faktorů, nebyl v analýze potvrzen jako rizikový (přesto, že tato skupina byla ze sledovaných skupin nejpočetnější). Současně konstatují, že skupina osoby, které měly pouze základní vzdělání, je na trhu práce ohrožena významně a uvádějí, že 70 % z osob se základním vzděláním bylo bez zaměstnání déle než 12 měsíců. Poukazují také

na to, že uváděné faktory samy o sobě nepostihují postavení osob na trhu práce. Přesto jsou nejčastější příčinou dlouhodobé a opakované nezaměstnanosti, což je však do značné míry důsledkem strukturálních poruch trhu práce. Na druhou stranu uzavírají, že jen méně významný vliv na postavení takto znevýhodněných osob na trhu práce má míra nezaměstnanosti v okrese, ve kterém bydlí.¹⁰⁷

Poměrně zásadním zjištěním je tedy skutečnost, že naprostá většina dospělé populace v sociálně vyloučených lokalitách je bez vzdělání nebo má ukončeno pouze základní vzdělání.¹⁰⁸ Hlavním důvodem nejen ztráty zaměstnání, ale také následné nezpůsobilosti začlenit se zpět na trh práce, je u naprosté většiny obyvatel sociálně vyloučených lokalit právě nízká úroveň vzdělání (nebo žádné vzdělání) nebo nedostatečná kvalifikace.¹⁰⁹

Z analýz prováděných jak na celostátní úrovni, tak na území města Ostravy, vyplývá, že častou příčinou nezaměstnanosti obyvatel sociálně vyloučených lokalit bývá nedostatek nekvalifikovaných pracovních míst, resp. míst, které by strukturálně odpovídala dosažené kvalifikaci jejich obyvatel, a to zejména v případech etnicky homogenních a venkovských lokalit. Současně je uváděno, že ani v případě, kdy nastoupí do zaměstnání, není tato skutečnost předpokladem, že se ze sociálně vyloučeného prostředí vymaní. To do značné míry souvisí s tím, že se ve většině případů jedná o krátkodobé, popř. sezonní, práce za nízkou mzdu.

Zásadním problémem obyvatel sociálně vyloučených lokalit, který se prolíná všemi studiiemi a analýzami, je nezaměstnanost. Zejména její dlouhodobá forma představuje zásadní změnu životních strategií a hledání alternativních způsobů obživy, a to zejména v důsledku absence příjmů k zabezpečení životních potřeb. Nicméně se do sociálně vyloučených lokalit „propadají“ také osoby, které byly původně zaměstnané a bydlely v jiné lokalitě i podmínkách. Ztráta zaměstnání nebo dlouhodobá nezaměstnanost byla v mnoha případech důvodem ke vzniku nesplacených závazků, a to i na nájemném. V důsledku toho byli ze svého původního bydlení vystěhováni. Vzhledem k absenci zaměstnání a vzniklým dluhům pak nebyli schopni dosáhnout na jinou formu bydlení.¹¹⁰

¹⁰⁷ VYHLÍDAL, J. a MAREŠ, P. *Měníci se rizika a šance na trhu práce: analýza postavení a šancí vybraných rizikových skupin na trhu práce*. 2006, s. 34.

¹⁰⁸ ČADA, K. a kol. *Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR*. [online].

¹⁰⁹ GAC. *Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti*. [online].

¹¹⁰ Tamtéž.

V neposlední řadě jsou problémy, které obyvatelům sociálně vyloučených lokalit brání ve vstupu na trh práce, vysoká míra jejich zadlužení a v mnoha případech také exekuce. S tímto jevem pak úzce souvisí nízká motivace k legálnímu zaměstnání. Při zpracování podkladové analýzy ke koncepci bydlení statutárního města Ostravy došlo k názorové shodě zapojených aktérů, kteří potvrdili, že vysoká zadluženost způsobuje „únik“ nezaměstnaných k nelegálnímu zaměstnání, jelikož takto získaný příjem lze uchránit před věřiteli či exekutory, přičemž získaný příjem z nelegálního zaměstnání je často vyšší než mzda z legálního zaměstnání. Současně se ukázalo, že ženy v sociálně vyloučených lokalitách, zejména z důvodů chybějícího nebo nízkého vzdělání, se nemohou uplatnit ani na nelegálním trhu práce.¹¹¹

Za další příčiny, které obyvatelům sociálně vyloučených lokalit brání ve vstupu na trh práce, jsou označovány neadekvátní nastavení dávkových systémů ve vztahu k výši minimální mzdy, nízké mzdy za nekvalifikovanou práci, obavy z orientace v nestereotypním prostředí (z pohledu jejich obyvatel), problémy s neschopností udržet si standardní bydlení nebo chybějící vzory v rodině. Takřka vždy se jedná o celou řadu navzájem provázaných problémů, nikoliv o působení pouze jednoho z nich.

4.4.5 Aktuální přístupy k řešení dlouhodobé nezaměstnanosti

Hlavním východiskem v oblasti zaměstnanosti České republiky je strategie „Evropa 2020“ a na ní navazující strategie „Národní program reforem České republiky“, které si kladou za cíl dosáhnout do roku 2020 zvýšení celkové míry zaměstnanosti ve věkové skupině 20 - 64 let na 75 %. K dosažení těchto cílů vznikla „Strategie politiky zaměstnanosti do roku 2020“.¹¹²

Strategie politiky zaměstnanosti do roku 2020 si pak, mimo jiné, klade za cíl ve vztahu k osobám s nízkou kvalifikací a osobám ohroženým sociálním vyloučením, vytvoření vzájemné provázanosti sociální politiky a politiky zaměstnanosti. K dosažení tohoto cíle je navrhováno využít zejména metody "případového managementu" na základě principu „nejprve uchazeče o zaměstnání stabilizovat sociálně, pak pracovní“. Současně je deklarována podpora vzniku pracovních míst pro osoby sociálně vyloučené, a to s podporou doplňující sociální práce. Tento předpoklad vychází zejména ze specifických

¹¹¹ Strategický plán sociálního začleňování Ostrava, 2015 - 2018. [online].

¹¹² MPSV. *Analýza vývoje zaměstnanosti a nezaměstnanosti v roce 2016*. [online].

potřeb a individuálních charakteristik sociálně vyloučených, kterým je mimo pracovní příležitosti nutné poskytnout i potřebnou míru sociální asistence, která jim bude oporou nejen při udržení si zaměstnání, ale umožní jim zejména vyvázat se ze sociálního vyloučení, a to včetně zvýšení jejich finanční gramotnosti. Cílem konkrétně vytýčených opatření je zejména snaha o poskytnutí individuální sítě služeb, jejichž prostřednictvím lze přispět nejen k pracovnímu uplatnění znevýhodněných skupin na trhu práce, ale rovněž „zabránit vzniku jejich nezaměstnanosti či odchodu do ekonomické neaktivity“.¹¹³

Podstatnou úlohu k dosažení cílů Národního programu reforem České republiky sehrává aktivní politika zaměstnanosti. Její nástroje jsou primárně určeny uchazečům o zaměstnání, kterým není pro jejich individuální charakteristiky možné zajistit zaměstnání jiným způsobem, ale také pro eliminaci sociálního vyloučení. Jedním z nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti jsou veřejně prospěšné práce, *jako časově omezené pracovní příležitosti, které slouží zejména k aktivaci a získání či zachování pracovních návyků u té skupiny uchazečů o zaměstnání, kde z důvodu příslušnosti k rizikové skupině (nízká kvalifikace, dlouhodobě nezaměstnaní) je vysoké riziko vzniku dlouhodobé nezaměstnanosti a ztráty kompetencí rozhodných k získání a udržení zaměstnání*.¹¹⁴ Při současném vývoji trhu práce, kdy uplatnění nalézají i uchazeči o zaměstnání ze skupiny „hůře“ umístitelných, jsou veřejně prospěšné práce primárním nástrojem k zaměstnání uchazečů o zaměstnání s kumulací různých znevýhodnění, pro které setrvávají v dlouhodobé nezaměstnanosti. Tento nástroj byl v roce 2016 nejvíce využíván v krajích Ústeckém (17,6 %) a Moravskoslezském, kde představoval 12,8 % z celkového objemu finančních prostředků určených na aktivní politiku zaměstnanosti.¹¹⁵ Mimo poradenství a rekvalifikace jsou veřejně prospěšné práce a společensky účelná pracovní místa takřka jedinými nástroji aktivní politiky zaměstnanosti, které jsou do jisté míry způsobilé působit na řešení dlouhodobé nezaměstnanosti.

Nad to lze zmínit projekty Úřadu práce ČR realizované v rámci Operačního programu zaměstnanost, zejména ty, které jsou zaměřené na podporu dlouhodobě nezaměstnaných. V aktuálním programovém období 2014-2020 je prostřednictvím Krajské pobočky Úřadu práce ČR v Ostravě realizován jeden národní individuální projekt (Podpora

¹¹³ MPSV. *Strategie politiky zaměstnanosti do roku 2020* [online].

¹¹⁴ MPSV. *Analýza vývoje zaměstnanosti a nezaměstnanosti v roce 2016*. [online].

¹¹⁵ Tamtéž.

odborného vzdělávání zaměstnanců II) a pět regionálních individuálních projektů. Jedním z nich je projekt „Příležitost dělá zaměstnance“, který je zaměřen na komplexní nabídkou opatření na podporu uchazečů o zaměstnání ze sociálně znevýhodněného prostředí. Projekt je založen na úzké spolupráci s nestátními neziskovými organizacemi, Agenturou pro sociální začleňování a institucemi veřejné správy. Projekt byl realizován již v letech 2013 – 2015 a do značné míry tak svým pojetím předběhl aktuální cíle Strategie politiky zaměstnanosti do roku 2020.¹¹⁶

¹¹⁶ *Evropský sociální fond (ESF)*. [online].

5 Výsledky a diskuse

5.1 Počet sociálně vyloučených lokalit v Ostravě

Jedním z cílů diplomové práce bylo ověření, zda na území města Ostravy dochází ke zvyšování počtu sociálně vyloučených lokalit či nikoliv. Z porovnání výstupů Analýzy sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti z roku 2006 a Analýzy GAC 2015, lze konstatovat, že od roku 2006 stoupl počet vyloučených lokalit v České republice téměř dvojnásobně (z 310 na 606), a to celkem v 297 obcích. Počet jejich obyvatel se zvýšil téměř o polovinu. Nad to bylo zjištěno přibližně 700 ubytoven a velmi dynamický nárůst počtu lidí, kteří v nich žijí. Počet lokalit i jejich obyvatel vzrostl ve všech krajích, nejvíce však v Ústeckém a Moravskoslezském.

Strategický plán sociálního začleňování Ostrava z roku 2015, resp. jeho popis sociálního vyloučení, který aktualizoval již provedené analýzy města a popsal aktuální stav, jednoznačně prokázal, že na území města Ostravy došlo k nárůstu sociálně vyloučených lokalit, a to z 10 lokalizovaných v roce 2006 na 15 identifikovaných v roce 2015. Z celkem 23 městských obvodů, tvořících statutární město Ostravu, byly sociálně vyloučené lokality (nebo ubytovny a hotelové domy) identifikovány v devíti z nich. Konkrétně v obvodech Mariánské Hory a Hulváky, Martinov, Moravská Ostrava a Přívoz, Ostrava-Jih, Poruba, Radvanice a Bartovice, Slezská Ostrava, Svinov a Vítkovice. Většina těchto obvodů se pak podle údajů Úřadu práce ČR potýká s vysokým podílem nezaměstnaných osob a evidovaných uchazečů o zaměstnání. Geografické umístění sociálně vyloučených lokalit v jednotlivých obvodech města se pak většinou shoduje s obvody, v nichž je zaznamenán vysoký podíl nezaměstnaných osob. Nejvyšší shoda, co do počtu těchto lokalit a vysokého podílu nezaměstnaných osob, se nejvíce projevila v obvodech Vítkovice (2 SVL a 8 ubytoven; 18,8 % PNO), Slezská Ostrava (13,4 % PNO), Moravská Ostrava a Přívoz (12,1 % PNO) a Mariánské Hory a Hulváky (10,3 % PNO). Naproti tomu byl zjištěn nejvyšší výskyt ubytoven (celkem 11) v obvodu Ostrava – Jih, kde však nebyla svým charakterem zjištěna žádná sociálně vyloučená lokalita. Nicméně některé z nich díky svému umístění mění ráz okolí a predikují lokalitu stát se sociálně vyloučenou. Odhadovaný počet osob, který v ubytovnách v obvodu Ostrava - Jih žije, byl takřka 2 500, což je téměř stejný počet, který obývá 6 sociálně vyloučených lokalit a 4 ubytovny v obvodu Slezská Ostrava.

5.2 Podíl nezaměstnaných v sociálně vyloučených lokalitách

Přesto, že Úřad práce ČR disponuje velmi přesnými údaji o počtu evidovaných uchazečů o zaměstnání v jednotlivých městských obvodech, i podílech nezaměstnaných osob, nebylo možno s určitostí potvrdit, zda podíl nezaměstnaných osob v sociálně vyloučených lokalitách tvoří více než 50 % jejich obyvatel. K ověření této domněnky dle metodiky výpočtu podílu nezaměstnaných osob, kterou stanovilo od roku 2013 Ministerstvo práce a sociálních věcí, nebylo možno získat údaje o počtu obyvatel sociálně vyloučených lokalit a ubytoven ve věku 15 – 64 let (ty tvoří i osoby do 15 nebo nad 64 let věku). K jeho určení byl proto použit alespoň „modifikovaný“ vzorec výpočtu, který vyjadřuje podíl evidovaných uchazečů o zaměstnání, kteří mají v sociálně vyloučené lokalitě bydliště, a celkového odhadovaného počtu jejich obyvatel (vyjádřen v %). Z takto provedeného výpočtu vyplývá, že průměrný podíl uchazečů o zaměstnání v sociálně vyloučených lokalitách činí téměř 40 %. U jedné z lokalit, resp. lokalit v obvodu Vítkovice, však takto určený podíl činí přes 70 %. V případě, kdy byly započteny také ubytovny, pak jejich podíl přesahuje v průměru 30 %.

V konečném důsledku tak hypotéza o podílu nezaměstnaných osob v sociálně vyloučených lokalitách větším než 50 % byla prokázána pouze u sociálně vyloučených lokalit v jediném městském obvodu (Vítkovice). V ostatních se takto určený podíl pohyboval od 21,5 % (Poruba) do 37,9 % (Slezská Ostrava).

Zde je však na místě poukázat na skutečnost, že takto určený podíl nezaměstnaných osob neodráží skutečný počet nezaměstnaných v sociálně vyloučených lokalitách, neboť nemá dostatečnou vypovídací hodnotu ve vztahu k těm, kteří jsou nezaměstnaní, avšak nejsou vedeni v evidenci uchazečů o zaměstnání na Úřadu práce ČR. Otázkou pak zůstává, do jaké míry se v případě sociálně vyloučených, jedná o skrytou nebo nepravou nezaměstnanost. V případě skryté nezaměstnanosti bychom museli předpokládat, že obyvatelé těchto lokalit si práci nehledají a nejsou evidováni jako uchazeči o zaměstnání, ale při dostatečné nabídce práce by byli takovou ochotni přijmout. Ve druhém případě, nepravé nezaměstnanosti, bychom předpokládali, že práci nehledají nebo jí z různých příčin odmítají, přitom pouze čerpají výhody ze systému sociálních dávek nebo pracují nelegálně (popř. kombinaci obojího).

Z uváděných šetření, a to realizovaných jak v roce 2006, tak v roce 2015, zejména pak z popis sociálního vyloučení v rámci Strategického plánu sociálního začleňování

Ostrava, nezbývá než převzít, že nezaměstnanost v sociálně vyloučených lokalitách se pohybuje nad 50 % (uváděno v průměru mezi 60 – 90 % nezaměstnaných osob).

5.3 Překážky sociálně vyloučených ve vstupu na trh práce

Určit jedinou konkrétní překážku, která by obecně sociálně vyloučeným bránila ve vstupu na trh práce nelze jednoznačně určit. V zásadě se vždy jedná o komplex problémů, mezi něž patří především dlouhodobá nezaměstnanost a důsledky s ní spojené (ztráta pracovních návyků, nízké sociální kompetence, aj.), nízká kvalifikace, nedostatečná kvalita bydlení, zhoršený zdravotní stav, zadlužení, ale také diskriminace na trhu práce. Podstatnou je pak vzájemná provázanost a variace těchto problémů. Nízký příjem a nezaměstnanost patří k hlavním formám ekonomického vyloučení, přičemž právě nezaměstnanost, zejména dlouhodobá nebo opakovaná, má na obyvatele sociálně vyloučených lokalit řadu závažných dopadů. Mimo materiální chudobu jde o sociální, ale i psychické důsledky, které zásadním způsobem snižují jejich šance začlenit se na trh práce.

Pokud se již osoby ze sociálně vyloučených lokalit uplatní na trhu práce, nalézají převážně uplatnění na nízko kvalifikovaných pozicích, často s krátkou dobou trvání a za nízkou mzdu. V důsledku toho si pak zabezpečují prostředky obživy alternativními způsoby, zejména prostřednictvím nelegálního zaměstnání, a tento stav v konečném důsledku posiluje jejich závislosti na systému sociálních dávek. Často se jedná v podstatě o faktickou závislost na dávkách poskytovaných ze sociálních systémů, které svým nastavením nemusí dostatečným způsobem motivovat k nalezení zaměstnání, zejména v kombinaci s vysokým výskytem zadluženosti.

Příčinou nezaměstnanosti obyvatel sociálně vyloučených lokalit bývá nedostatek pracovních míst ve vztahu k jejich kvalifikaci, dovednostem a schopnostem. Nízká nebo nedostatečná kvalifikace pak značně prohlubuje znevýhodnění na trhu práce, zejména u osob sociálně vyloučených nebo osob sociálním vyloučením ohrožených. Nízká kvalifikace tedy zásadním způsobem ovlivňuje nalezení vhodného pracovního uplatnění a podstatným způsobem se dotýká samotného problému sociálního vyloučení. Problematický ve vztahu k nízké úrovni vzdělání je často nedostatek motivace ke vzdělávání.

Významnější překážkou sociálně vyloučených osob pro vstup na trh práce se proto jeví ekonomické vyloučení před prostorovým, byť i to může být v kombinaci právě se

sociálním vyloučením důležité, jelikož k němu dochází právě na základě socioekonomického statusu nebo sociokulturních charakteristik.

5.4 Přístup k řešení dlouhodobé nezaměstnanosti

Přístupy k řešení problematiky dlouhodobé nezaměstnanosti jsou v rámci politiky zaměstnanosti poměrně zúžené, a vymezují se primárně pouze na několik nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti, zejména poskytování příspěvků na vytváření pracovních míst v rámci veřejně prospěšných prací nebo společensky účelných pracovních míst. V oblasti změny nebo zvýšení kvalifikace jsou pak omezeny na oblast poradenství a rekvalifikací. Přesto, že nástroje aktivní politiky zaměstnanosti mají bezpochyby pozitivní dopady na zvýšení uplatnění znevýhodněných skupin osob na trhu práce, a to i přes značný objem finančních prostředků poskytovaných ze státního rozpočtu, jeví se ve vztahu k řešení dlouhodobé nezaměstnanosti jako nedostačující. Ve vztahu k osobám s nízkou kvalifikací by pak neměla podpora nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti směřovat jen na vytváření pracovních míst pro tyto osoby, ale měla by být více zacílena na jejich další vzdělávání a systematičtější posilování jejich postavení na trhu práce.

Problematickým se také jeví omezená schopnost nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti směrem k udržitelnosti zaměstnání nejvíce ohrožených skupin, zejména osob sociálně vyloučených nebo sociálním vyloučením ohrožených na trhu práce, a to jak ve fázi získání zaměstnání, tak jeho dlouhodobé udržitelnosti. Stejně problematické je také jejich zacílení ve vztahu ke skupinám osob, které s ohledem na své charakteristiky předpokládají zcela konkrétní a komplexní intervenci. Tento požadavek vychází zejména z potřeby individuálního vyhodnocení jejich potřeb, aktuálního postavení na trhu práce, délce evidované nezaměstnanosti a na predikci získání a udržení si zaměstnání. Takový požadavek však není aktuální nastavení politiky zaměstnanosti, resp. nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti, schopno plně postihnout. V této souvislosti pak možno poukázat na absenci těsnější provázanosti politiky zaměstnanosti a sociální politiky. Obě politiky, spíše než by byly vzájemně provázány a doplňovaly se v rámci poskytování jednotlivých druhů intervencí, stojí spíše vedle sebe. Přitom každá z nich je zaměřena v podstatě na stejnou skupinu znevýhodněných osob, mezi něž patří také osoby s nízkou kvalifikací a osoby ohrožené sociálním vyloučením. Jejich provázanost je přitom zcela nezbytná, má-li být

řešena situace znevýhodněných osob, zejména dlouhodobě nezaměstnaných a sociálně vyloučených, komplexně, včetně poradenských a asistenčních služeb.

Současně se ukazuje jako nezbytné, vytvoření lokálních sítí partnerství, založených na oficiálních vazbách a komunikačních kanálech, mezi orgány státní správy ve vzájemné spolupráci s místní samosprávou a neziskovým sektorem, které jsou v současné době často tvořeny pouze na základě individuálně vybudovaných vazeb a způsobech předávání informací, přičemž tyto do značné míry závislí na větší či menší míře ochoty na řešení problematiky spolupracovat.

Jistou míru individuálního přístupu a snahy o komplexní řešení situace sociálně vyloučených osob, poskytují některé projekty v rámci Operačního programu zaměstnanost. S ohledem na délku programového období a z ní vyplývající časové omezení pro realizaci takovýchto projektů je však otázkou, zda budou zkušenosti a praktické poznatky přeneseny do standardních nástrojů politiky zaměstnanosti tak, aby byla zachována jejich udržitelnost i po ukončení projektů.

6 Závěr

Téma diplomové práce vymezuje problematiku nezaměstnanosti v sociálně vyloučených lokalitách na území města Ostravy. Jejím cílem byla analýza sociálně vyloučených lokalit v Ostravě ve vztahu k počtu nezaměstnaných, kteří je obývají, a určení překážek, které jejím obyvatelům nejčastěji brání ve vstupu na trh práce. Dílčí cíl diplomové práce směřoval k evaluaci stávajících opatření politiky zaměstnanosti, která jsou způsobilá ovlivnit vstup osob sociálně vyloučených na trh práce.

V souvislosti s analýzou sociálně vyloučených lokalit, byla předpokládána vzestupná tendence počtu sociálně vyloučených lokalit v Ostravě. Na základě provedené analýzy sekundárních zdrojů, zejména průzkumů zaměřených na problematiku sociálně vyloučených lokalit, byl kvantifikován počet sociálně vyloučených lokalit v Ostravě i počet jejich obyvatel. Z takto analyzovaných zdrojů pak vyplynulo, že počet sociálně vyloučených lokalit na území města Ostravy se od roku 2006 zvýšil, stejně jako počet jejich obyvatel. Velmi znepokojivým se pak jeví počet sociálně vyloučených osob v Ostravě, který v roce 2015 dosahoval téměř 4 % všech obyvatel města a oproti roku 2006 se se tedy zdvojnásobil.

Určení podílu nezaměstnaných osob v sociálně vyloučených lokalitách se ukázalo jako problematické, zejména v důsledku absence vhodné struktury údajů o počtu jejich obyvatel. Vzhledem k tomu byl výpočet k určení podílu nezaměstnaných osob, který standardně využívá Ministerstvo práce a sociálních věcí, pro účely práce modifikován. Na jeho základě byl takto určený podíl nezaměstnaných osob, vyšší než 50 %, potvrzen ve dvou sociálně vyloučených lokalitách, a to v jednom z městských obvodů (Vítkovice). Jak se také ukázalo, určení podílu nezaměstnaných osob není pro účely zjišťování nezaměstnanosti v sociálně vyloučených lokalitách zcela vypovídajícím ukazatelem, jelikož nepostihuje skrytou ani nepravou nezaměstnanost, které jsou zde významně zastoupeny. Obecně lze předpokládat, že nezaměstnanost se v těchto lokalitách pohybuje v rozmezí 60 – 90 %.

Zásadním činitelem ekonomického vyloučení se stala marginalizace sociálně vyloučených na trhu práce, tedy limitující možnost získat placené zaměstnání, ať již v důsledku jejich faktické nezaměstnanosti nebo vytěšňování z primárního trhu práce. Prostorové vyloučení pak pouze ekonomické vyloučení posiluje a ve vzájemné kombinaci výrazně snižují přístup nejen k zaměstnání, ale přístup k životním šancím obecně.

Řešení nezaměstnanosti sociálně vyloučených nebo sociálním vyloučením ohrožených osob je v rámci současného nastavení politiky zaměstnanosti ne zcela dostačující. Limitujícím se v tomto ohledu ukazuje zacílení jednotlivých nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti ve vztahu k podpoře sociálně vyloučených při nástupu do zaměstnání, ale i jeho následné udržitelnosti, stejně jako nízká míra provázanosti politiky zaměstnanosti a sociální politiky. Absence užší a komplexnější provázanosti orgánů státní správy a samosprávy pak do značné míry snižuje možnosti řešení problematiky sociálního vyloučení. Úloha nástrojů aktivní politiky zaměstnanosti by měla i nadále spočívat v podpoře vzniku pracovních míst, avšak bez navazující a účinné sociální práce se tato jeví jako málo efektivní a v případě sociálně vyloučených téměř neúčinná.

Cílem diplomové práce byla zejména konkretizace hlavních překážek snižující možnosti obyvatelů sociálně vyloučených lokalit v Ostravě k jejich uplatnění na primárním trhu práce. Mezi ně patří zejména nízká či žádná úroveň vzdělání, nedostatečná kvalifikace, stejně jako absence sociálních i ekonomických kompetencí, ztráta pracovních návyků a důsledky, související s jejich, často dlouhodobou, nezaměstnaností. Problémy, spojené se sociálním a prostorovým vyloučením, v kombinaci s vysokou mírou předlužení, pak přístup k zaměstnání omezují na minimum. Zajišťování příjmů se proto nejčastěji uskutečňuje prostřednictvím nelegální práce nebo je omezeno faktickou závislostí na čerpání prostředků ze sociálních systémů. V konečném důsledku je sociální vyloučení jak důsledkem, tak i samotnou příčinou jejich nezaměstnanosti.

Na řešení problematiky sociálního vyloučení, domnívám se, však proto nelze jakkoliv rezignovat. V době, kdy je nezaměstnanost v České republice na nejnižší úrovni v rámci celé Evropské unie, zdá se být nanejvýš vhodné této situace využít, mimo jiné, k posilování provázanosti politiky zaměstnanosti se sociální politikou a pro implementaci komplexních systémových nástrojů pro udržitelné řešení problematiky sociálního vyloučení. Jedním z předpokladů úspěšnosti je pak nastavení konkrétních procesů spolupráce mezi jednotlivými úřady státní správy, samosprávy a nestátních neziskových organizací.

7 Seznam použitých zdrojů

Doplatek na bydlení. [online]. Praha: MPSV [cit. 2017-09-16]. Dostupné z www: <<https://portal.mpsv.cz/soc/hn/obcane/bydleni>>

ČADA, Karel, a kol. *Analýza sociálně vyloučených lokalit v ČR*. [online]. Praha: MPSV (PDF). [cit. 2017]. Dostupné z www: <http://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/Analyza_socialne_vyloucenych_lokalit_GAC.pdf>

ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Úroveň vzdělání obyvatelstva podle výsledků sčítání lidu: Lidé a společnost*. [online]. Praha: ČSÚ, 2014. (PDF). [cit. 2017]. Dostupné z www: <<https://www.czso.cz/documents/10180/20536250/17023214.pdf/7545a15a-8565-458b-b4e3-e8bf43255b12?version=1.1>>

Evropský sociální fond (ESF). [online]. Praha: MPSV [cit. 2017-10-28]. Dostupné z www: <https://portal.mpsv.cz/upcr/kp/msk/projekty_esf>

GABAL, Ivan, Petr VÍŠEK, a kol. *Východiska pro formulaci a implementaci politiky začleňování obyvatel vyloučených lokalit do české společnosti a její sociální a ekonomické struktury: Východiska strategie boje proti sociálnímu vyloučení*. [online]. Praha: GAC, 2010. (PDF). [cit. 2017]. Dostupné z www: <http://www.gac.cz/userfiles/File/nase_prace_vystupy/GAC_Strategie_soc_vyloucení.pdf>

GAC. *Analýza sociálně vyloučených romských lokalit a absorpční kapacity subjektů působících v této oblasti*. [online]. Praha, 2006. (PDF). [cit. 2017]. Dostupné z www: <https://www.mpsv.cz/files/clanky/3043/Analyza_romskych_lokalit.pdf>

Integrovaný portál MPSV [online]. Praha: MPSV [cit. 2017]. Dostupné z www: <<https://portal.mpsv.cz>>

JUREČKA, Václav. *Makroekonomie*. 3., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada Publishing, 2017. Expert (Grada). 368 s. ISBN 978-80-271-0251-8.

MAREŠ, Petr. *Faktory sociální exkluze*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí Praha, 2006. 41 s. ISBN 80-87007-15-8.

MAREŠ, Petr. *Nezaměstnanost jako sociální problém*. Vyd. 3., upr. Praha: Sociologické nakladatelství, 2002. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). 172 s. ISBN 80-864-2908-3.

MATOUŠEK, Oldřich, Pavla KODYMOVÁ a Jana KOLÁČKOVÁ, ed. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. Praha: Portál, 2005. 352 s. ISBN 80-736-7002-X.

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Analýza vývoje zaměstnanosti a nezaměstnanosti v roce 2016*. [online]. Praha: MPSV, 2017. (PDF). [cit. 2017]. Dostupné z [www: <https://portal.mpsv.cz/sz/politikazamest/trh_prace/rok2016/anal2016.pdf>](http://portal.mpsv.cz/sz/politikazamest/trh_prace/rok2016/anal2016.pdf)

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Koncepce sociálního bydlení České republiky 2015 – 2025*. [online]. Praha: MPSV, 2015. (PDF). [cit. 2017-08-26]. Dostupné z [www: <https://www.mpsv.cz/files/clanky/27267/Koncepce_socialniho_bydleni_CR_2015-2025.pdf>](https://www.mpsv.cz/files/clanky/27267/Koncepce_socialniho_bydleni_CR_2015-2025.pdf)

MINISTERSTVO PRÁCE A SOCIÁLNÍCH VĚCÍ. *Strategie politiky zaměstnanosti do roku 2020* [online]. In: . Praha: MPSV, 2015. (PDF). [cit. 2017]. Dostupné z [www: <https://portal.mpsv.cz/sz/politikazamest/strateg_zam_2020/strategiepz2020.pdf>](https://portal.mpsv.cz/sz/politikazamest/strateg_zam_2020/strategiepz2020.pdf)

Počet obyvatel ve správním obvodu města Ostravy. [online]. Ostrava: Statutární město Ostrava [cit. 2017-10-13]. Dostupné z [www: <https://www.ostrava.cz/cs/urad/hledam-informace/aktualni-informace/pocet-obyvatel-ve-spravnim-obvodu-statutarniho-mesta-ostravy>](https://www.ostrava.cz/cs/urad/hledam-informace/aktualni-informace/pocet-obyvatel-ve-spravnim-obvodu-statutarniho-mesta-ostravy)

Podkladová analýzy ke koncepci bydlení statutárního města Ostravy [online]. In: . Ostrava, 2015. (PDF). [cit. 2017]. Dostupné z [www: <http://socialnizaclenovani.ostrava.cz/wp-content/uploads/2016/08/Podkladov%C3%A11-anal%C3%BDza-ke-koncepci-bydlen%C3%AD-SMO.pdf>](http://socialnizaclenovani.ostrava.cz/wp-content/uploads/2016/08/Podkladov%C3%A11-anal%C3%BDza-ke-koncepci-bydlen%C3%AD-SMO.pdf)

Příručka pro sociální integraci [online]. Praha: Agentura pro sociální začleňování, 2011. [cit. 2017-09-16]. Dostupné z [www: <www.socialni-zaclenovani.cz/co-je-socialni-vyloucení>](http://www.socialni-zaclenovani.cz/co-je-socialni-vyloucení)

SAMUELSON, Paul Anthony a William D. NORDHAUS. *Ekonomie*. Vyd. 2. Praha: Svoboda, 1995. 1011 s. ISBN 80-205-0494-X.

SIROVÁTKA, Tomáš. *Problémy trhu práce a politiky zaměstnanosti: Souhrnná zpráva z výzkumné studie provedené v rámci programu “Moderní společnost”*. Brno, Praha: MPSV, 2003. 154 s. Dostupné z [www: <https://portal.mpsv.cz/sz/politikazamest/vyzkumnestudie/zprava.pdf>](https://portal.mpsv.cz/sz/politikazamest/vyzkumnestudie/zprava.pdf)

Státní politika zaměstnanosti: Slovník sociálního zabezpečení. [online]. Praha: MPSV [cit. 2017-09-16]. Dostupné z [www: <http://slovník.mpsv.cz/statni-politika-zamestnanosti.html>](http://slovník.mpsv.cz/statni-politika-zamestnanosti.html)

Studie a analýzy: Analýza demografické a sociální struktury statutárního města Ostravy a městských obvodů. [online]. Ostrava: SMO, 2005 [cit. 2017]. Dostupné z [www: <https://www.ostrava.cz/cs/urad/magistrat/odbory-magistratu/odbor-socialnich-veci-zdravotnictvi-a-vzdelanosti/oddeleni-socialnich-sluzeb/studie-a-analyzy/studie-a-analyzy/#anal-za-demografick--a-soci-ln--struktury-statut-rn-ho-m-sta-ostravy-a-m-stsk-ch-obvod---r--2005->](https://www.ostrava.cz/cs/urad/magistrat/odbory-magistratu/odbor-socialnich-veci-zdravotnictvi-a-vzdelanosti/oddeleni-socialnich-sluzeb/studie-a-analyzy/studie-a-analyzy/#anal-za-demografick--a-soci-ln--struktury-statut-rn-ho-m-sta-ostravy-a-m-stsk-ch-obvod---r--2005->)

- Strategický plán sociálního začleňování Ostrava, 2015 - 2018.* [online]. Ostrava: Statutární město Ostrava, 2015. (PDF). [cit. 2017]. Dostupné z: <https://www.ostrava.cz/cs/o-meste/aktualne/kampane/program-socialni-inkluzi-ostrava-1/program-socialni-inkluzi-ostrava/Strategickplnsocialnhozaleovn_Ostrava_final_new.pdf>
- ŠMAJSOVÁ BUCHTOVÁ, Božena. *Nezaměstnanost: psychologický, ekonomický a sociální problém.* Praha: Grada, 2002. Psyché (Grada). 240 s. ISBN 80-247-9006-8.
- ŠUBRT, Jiří. *Soudobá sociologie.* Praha: Karolinum, 2014. 402 s. ISBN 978-80-246-2558-4.
- VÁGNEROVÁ, Marie. *Psychopatologie pro pomáhající profese / Marie Vágnerová.* Vyd. 3., rozš. a přeprac. Praha: Portál, 2004. 870 s. ISBN 80-717-8802-3.
- VYHLÍDAL, Jiří a Petr MAREŠ. *Měníci se rizika a šance na trhu práce: analýza postavení a šancí vybraných rizikových skupin na trhu práce.* Praha: VÚPSV, výzkumné centrum Brno, 2006. 67 s. ISBN 80-870-0707-7.
- Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách (zákon o sociálních službách). In: *Sbírka zákonů.* 31. 3. 2006. ISSN 1211-1244.
- Zákon č. 73/2011 Sb., o Úřadu práce České republiky a o změně souvisejících zákonů (zákon o Úřadu práce České republiky). In: *Sbírka zákonů.* 25. 3. 2011. ISSN 1211-1244.
- Zákon č. 435/2004 Sb., o zaměstnanosti (zákon o zaměstnanosti). In: *Sbírka zákonů.* 23. 7. 2004. ISSN 1211-1244.
- Zpráva o situaci na trhu práce v Moravskoslezském kraji, o realizaci APZ v roce 2016 a strategie APZ pro rok 2017.* [online]. MPSV, 2016. (PDF). [cit. 2017]. Dostupné z [www: <https://portal.mpsv.cz/upcr/kp/msk/analyzy>](http://www.portal.mpsv.cz/upcr/kp/msk/analyzy)

8 Přílohy

Odkazovaný seznam příloh

- | | |
|-----------|--|
| Příloha A | Indikátorová soustava sociálně vyloučených lokalit a ubytoven |
| Příloha B | Podíl nezaměstnaných osob v sociálně vyloučených lokalitách |
| Příloha C | Podíl nezaměstnaných osob v sociálně vyloučených lokalitách a ubytovnách |

Příloha A Indikátorová soustava sociálně vyloučených lokalit a ubytoven na území města Ostravy

Městský obvod	Lokalita	ulice	rok 2015	leden - březen 2015	31.12.2016	31.12.2016	31.12.2016
			počet obyvatel jednotlivých SVL a ubytoven	celkem obyvatel SVL a ubytoven v městském obvodu	počet UoZ v SVL a ubytovných v městském obvodu	celkem evidovaných UoZ v městském obvodu	počet obyvatel městského obvodu
Mariánské Hory a Hulváky	L1_Bedříška	Bedříšská	150				
Mariánské Hory a Hulváky	L1_Bedříška	Jasínkova					
Mariánské Hory a Hulváky	L1_Bedříška	Kordova					
Mariánské Hory a Hulváky	L2_Červený kříž	Cottonové					
Mariánské Hory a Hulváky	L2_Červený kříž	Hany Kvapilové 10 a 11	220				
Mariánské Hory a Hulváky	L2_Červený kříž	Bílá					
Mariánské Hory a Hulváky	L2_Červený kříž	Železná			305	909	11 861
Mariánské Hory a Hulváky	U1_Laguna	Oběžná 1086/4	46	769			
Mariánské Hory a Hulváky	U2_Ubytovna Stars	Novoveská 2011/15	130				
Mariánské Hory a Hulváky	U3_Ubytovna Výstavní	Výstavní 2510/10	60				
Mariánské Hory a Hulváky	U3_Ubytovna Výstavní	Výstavní 2352/14	73				
Mariánské Hory a Hulváky	U4_Bedříška	Bedříšská 1578/2a	60				
Mariánské Hory a Hulváky	U5_Žakovská	Žakovská 592/41	24				
Mariánské Hory a Hulváky	U6_Pension 69	Slavnickovců 657/8	0				
Mariánské Hory a Hulváky	U7_Penzion Georgios	Grmelova 129/15	6				
Martinov	U8_House Room	Martinovská 3176/3	100	100	25	36	1 134
Moravská Ostrava a Přívoz	L3_Zadní Přívoz	Božkova					
Moravská Ostrava a Přívoz	L3_Zadní Přívoz	Dobrovského					
Moravská Ostrava a Přívoz	L3_Zadní Přívoz	Hlučínská					
Moravská Ostrava a Přívoz	L3_Zadní Přívoz	Koksární					
Moravská Ostrava a Přívoz	L3_Zadní Přívoz	Přednádraží	900				
Moravská Ostrava a Přívoz	L3_Zadní Přívoz	K. Světlé					
Moravská Ostrava a Přívoz	L3_Zadní Přívoz	Na Náštonu					
Moravská Ostrava a Přívoz	L3_Zadní Přívoz	T. Novákové					
Moravská Ostrava a Přívoz	L3_Zadní Přívoz	Palackého					
Moravská Ostrava a Přívoz	L3_Zadní Přívoz	Úprkova					
Moravská Ostrava a Přívoz	L3_Zadní Přívoz	Žofie Podlipské	2 370		815	3 402	37 148
Moravská Ostrava a Přívoz	L4_Cihelní a Jilová	Cihelní					
Moravská Ostrava a Přívoz	L4_Cihelní a Jilová	Jilova	900				
Moravská Ostrava a Přívoz	L4_Cihelní a Jilová	Vaškova 1855/22					
Moravská Ostrava a Přívoz	U9_Ubytovna Šalamoun	Nedbalova 2306/14	70				
Moravská Ostrava a Přívoz	U10_Sadová	Sadová 2655/12	50				
Moravská Ostrava a Přívoz	U11_Cihelní 81/k	Cihelní 2588/81k	80				
Moravská Ostrava a Přívoz	U12_Cihelní 87	Cihelní 2588/87	90				
Moravská Ostrava a Přívoz	U13_Ubytovací středisko Jilová	Jilová 2662/36, 38, 40, 42	230				
Moravská Ostrava a Přívoz	U14_Ubytovna Pod Mostem	28. října 1754/82	25				
Moravská Ostrava a Přívoz	U15_Ubytovna Pod Mostem	28. října 1753/80	25				
Ostrava – Jih	U16_Hotelový dům Areál	Přízeňská 2617/6	350				
Ostrava – Jih	U17_Real & Hotel DMH s.r.o.	Výžkovická 2498/122	120				
Ostrava – Jih	U18_Soiva	Hulvácká 2497/8	65				
Ostrava – Jih	U19_Hotelový dům Hlubina	Horní 1110/54	320				
Ostrava – Jih	U20_Ubytovací komplex U Studia	U Studia 67/29	750				
Ostrava – Jih	U21_Ubytovací komplex Adamusova	Adamusova 1315/2	320	2 440	734	6 115	102 779
Ostrava – Jih	U22_Ubytovací komplex Kpt. Vajdy	Kpt. Vajdy 3046/2	70				
Ostrava – Jih	U23_Hotelový dům Elmontex	Edisonova 795/88	25				
Ostrava – Jih	U24_Ubytovna Čujkovova	Čujkovova 1741/40	250				
Ostrava – Jih	U25_Ubytovna SOU	Pavlova 2624/29	120				
Ostrava – Jih	U26_Střední škola stavební - ubytovna	U Studia 2654/33	50				
Poruba	L5_Dělnická a Skautská	Dělnická 318-410	1 200				
Poruba	L5_Dělnická a Skautská	Skautská 326-329, 412-434		1 248	271	3 388	64 939
Poruba	U27_Eden středisko	Pavlovskova 4457/24	34				
Poruba	U28_TV Start	Slavíkova 6055/14	14				
Radvanice a Bartovice	L6_Trnkovecká a Pátova	Trnkovecká					
Radvanice a Bartovice	L6_Trnkovecká a Pátova	Pátova	200				
Radvanice a Bartovice	L6_Trnkovecká a Pátova	Hutní					
Radvanice a Bartovice	L7_Lipina	Báňská		280	88	382	6 332
Radvanice a Bartovice	L7_Lipina	Vardasova					
Radvanice a Bartovice	L7_Lipina	Lipinská					
Radvanice a Bartovice	L7_Lipina	Kopcevecká	80				
Radvanice a Bartovice	L7_Lipina	Pod Kaplí					
Radvanice a Bartovice	L7_Lipina	Na Hrázčkách					
Slezská Ostrava	L8_Horní Liščina	Technická					
Slezská Ostrava	L8_Horní Liščina	U Dolu					
Slezská Ostrava	L8_Horní Liščina	K Dálkům					
Slezská Ostrava	L8_Horní Liščina	Na Vrchu					
Slezská Ostrava	L8_Horní Liščina	Kanczuckého					
Slezská Ostrava	L8_Horní Liščina	Bažantí					
Slezská Ostrava	L8_Horní Liščina	U Vodárny					
Slezská Ostrava	L8_Horní Liščina	Podělná					
Slezská Ostrava	L8_Horní Liščina	Pramenná	750				
Slezská Ostrava	L8_Horní Liščina	Růžová					
Slezská Ostrava	L8_Horní Liščina	Poslední					
Slezská Ostrava	L8_Horní Liščina	Na Vyhliďce					
Slezská Ostrava	L8_Horní Liščina	V Korunce					
Slezská Ostrava	L9_Dolní Liščina	Sodná					
Slezská Ostrava	L9_Dolní Liščina	Žalmanova					
Slezská Ostrava	L9_Dolní Liščina	Orlovská					
Slezská Ostrava	L9_Dolní Liščina	Vývozní					
Slezská Ostrava	L10_Přední Hrušov	Pláničkova					
Slezská Ostrava	L10_Přední Hrušov	Plechanovova		2 539	840	1 999	20 778
Slezská Ostrava	L10_Přední Hrušov	Zemanská	400				
Slezská Ostrava	L10_Přední Hrušov	Olešín					
Slezská Ostrava	L11_Zadní Hrušov	Riegrova					
Slezská Ostrava	L11_Zadní Hrušov	Pod Haldami					
Slezská Ostrava	L11_Zadní Hrušov	Verdiho					
Slezská Ostrava	L12_Zárubek	Zárubecská					
Slezská Ostrava	L12_Zárubek	Šenovská	150				
Slezská Ostrava	L12_Zárubek	počáteční					
Slezská Ostrava	L12_Zárubek	podborčí					
Slezská Ostrava	L13_Kunčičky	Vrátišovská					
Slezská Ostrava	L13_Kunčičky	Škrobálkova					
Slezská Ostrava	L13_Kunčičky	Holvekova					
Slezská Ostrava	L13_Kunčičky	Lihovarská	800				
Slezská Ostrava	L13_Kunčičky	Pstruží					
Slezská Ostrava	L13_Kunčičky	Nadační					
Slezská Ostrava	L13_Kunčičky	Výhradní					
Slezská Ostrava	U29_Family	Lešetínská 712/20	81				
Slezská Ostrava	U30_Bulharská – Hotel Trans s.r.o.	U Uzávěrky 137/1	100				
Slezská Ostrava	U31_Hotelový dům Kovák	Vratimovská 142/131	250				
Slezská Ostrava	U32_Olešín 600/9	Olešín 600/9	8				
Svinov	U33_Františka a Anny Ryšových	Františka a Anny Ryšových 248	130	130	30	187	4 365
Vitkovice	L14_Siroťčí, Jeremenkova osada	Siroťčí	460				
Vitkovice	L14_Siroťčí, Jeremenkova osada	Jeremenkova osada					
Vitkovice	L15_Zengrova, Erbenova, Nerudova, Tavičská	Zengrova					
Vitkovice	L15_Zengrova, Erbenova, Nerudova, Tavičská	Erbenova	150				
Vitkovice	L15_Zengrova, Erbenova, Nerudova, Tavičská	Nerudova					
Vitkovice	L15_Zengrova, Erbenova, Nerudova, Tavičská	Tavičská					
Vitkovice	U34_Ubytovna Karin	Dolní 248/31	82				
Vitkovice	U35_A&B Ubytování	Mírová 297/17	25	1 160	534	946	7 619
Vitkovice	U36_Ubytovna ul. Nerudova 23	Nerudova 499/23	50				

Příloha A Indikátorová soustava sociálně vyloučených lokalit a ubytoven na území města Ostravy

Vítkovice	U37_Ubytovna ul. Nerudova 44	Nerudova 450/44	0					
Vítkovice	U38_Ubytovna Rudná	Rudná 847/10	13					
Vítkovice	U39_Ubytovna Jeremenkova	Jeremenkova 954/5	350					
Vítkovice	U40_Ubytování Motloch	Tavižská 1039/13	0					
Vítkovice	U41_Ubytovna ul. Moravská	Moravská 964/2	30					
Celkem obyvatel SVL a ubytoven			11 036	11 036	3 642	17 364	256 955	
Celkem obyvatel SVL			6 360					

L = sociálně vyloučená lokalita
U = ubytovna

Městský obvod	SVL (lokality)	Počet obyvatel SVL	Počet uváděných UoZ žijících v SVL	Podíl UoZ v SVL (%)	Počet všech evidovaných UoZ v městském obvodu*	Podíl nezaměstnaných osob městského obvodu (%)*
		(P _{svl})	(UoZ _{svl})	(PNO _{svl})		
Mariánské Hory a Hulváky	Bedříška, Červený kříž	370	138	37,3	909	10,3
Moravská Ostrava a Přívoz	Zadní Přívoz, Cihelní, Jílová	1 800	655	36,4	3 402	12,1
Poruba	Dělnická, Skautská	1 200	258	21,5	3 388	7,6
Radvanice a Bartovice	Lipina, Trnkovecká, Pátova	280	88	31,4	382	8,5
Slezská Ostrava	Liščina, Hrušov, Zárubek, Kunčičky	2 100	795	37,9	1 999	13,4
Vítkovice	Sírotčí, Jeremenkova osada, Erbenova, Nerudova, Tavičská, Štramberská	610	428	70,2	946	18,8
		6 360	2 362	39,1		

SVL = sociálně vyloučená lokalita

UoZ = uchazeč o zaměstnání

* dle Úřadu práce ČR

Příloha C Podíl nezaměstnaných osob v sociálně vyloučených lokalitách a ubytovnách

Městský obvod	SVL/ubytovna	Počet obyvatel SVL a ubytoven	Počet evidovaných UoZ žijících v SVL a ubytovnách	Podíl UoZ v SVL a ubytovnách (%)	Počet všech evidovaných UoZ v městském obvodu*	Podíl nezaměstnaných osob městského obvodu (%)*
		(P _{SVL})	(UOZ _{SVL})	(PNO _{SVL})		
Mariánské Hory a Hulváky	Bedříška, Červený kříž / 7 x ubytovna	769	305	39,7	909	10,3
Martinov	1 x ubytovna	100	25	25,0	36	3,2
Moravská Ostrava a Přívoz	Zadní Přívoz, Cihelní, Jíllová / 7 x ubytovna	2 370	815	34,4	3 402	12,1
Ostrava - Jih	11 x ubytovna	2 440	734	30,1	6 115	7,8
Poruba	Dělnická, Skautská / 2 x ubytovna	1 248	271	21,7	3 388	7,6
Radvanice a Bartovice	Lipína, Trnkovecká, Pátova	280	88	31,4	382	8,5
Slezská Ostrava	Liščina, Hrušov, Zárubek, Kunčičky / 4 x ubytovna	2 539	840	33,1	1 999	13,4
Svinov	1 x ubytovna	130	30	23,1	187	6,1
Vítkovice	Sírotčí, Jeremenkova osada, Erbenova, Nerudova, Tavižská, Štramberská / 8 x ubytovna	1 160	534	46,0	946	18,8
		11 036	3 642	31,6		

SVL = sociálně vyloučená lokalita

UoZ = uchazeč o zaměstnání

* dle Úřadu práce ČR